

Biologisten lasten kokemuksia si- jaissisaruudesta lyhytaikaisissa si- jaisperheissä

Niina Marjoniemi

2018 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Biologisten lasten kokemuksia sijaissisaruu- desta lyhytaikaisissa sijaisperheissä

Niina Marjoniemi
Sosionomi AMK
Opinnäytetyö
Joulukuu, 2018

Niina Marjoniemi

Biologisten lasten kokemuksia sijaissisaruudesta lyhytaikaisissa sijaisperheissä

Vuosi 2018 Sivumäärä 73

Opinnäytetyöni on selvitys lyhytaikaisten sijaisperheiden biologisten lasten kokemuksista ja ajatuksista lyhytaikaisessa sijaisperheessä elämisestä ja sen mukana tuomasta sijaissisaruu-
desta. Opinnäytetyölläni halusin selvittää myös kokevatko lyhytaikaisten sijaisperheiden bio-
logiset lapset saavansa vanhemmiltaan vähemmän huomiota, jos sijoitettu lapsi vaatii eri-
tyistä hoitoa ja huolenpitoa. Opinnäytetyössäni keskityn lyhytaikaisten sijaisperheiden biolo-
gisten lasten näkökulmaan tarkoituksena antaa eräälle lastensuojelun työyksikölle lisätietoa
ja materiaalia työn kehittämiseen sekä sellaista tietoa, jota voidaan jatkossa hyödyntää ly-
hytaikaisten sijaisperheiden tukemisessa ja koulutuksissa. Lastensuojelun työyksikön nimeä ei
käytetä opinnäytetyössä tietoturvasyistä.

Opinnäytetyöni on laadullinen eli kvalitatiivinen ja se perustuu teoreettisiin lähteisiin sekä
tutkimusmenetelmänä käyttämäni teemahaastatteluun. Teoriaosuudessa käsitelän lasten-
suojelua, perhehoitoa, perhesuhteita sekä sijaisperheisiin liittyvää sijaissisaruu-
ta. Teema-
haastattelut toteutin haastattelemalla seitsemää 7-17-vuotiasta lyhytaikaisen sijaisperheen
biologista lasta. Haastattelut suoritin eräässä Etelä-suomalaisessa kaupungissa. Keskeisiä tee-
moja haastatteluissa olivat: perhe, sijaisperheessä eläminen ja sijaissisaruu-
s. Haastatteluai-
neiston litteroin ja aineiston analysoimiseen käytin kahta menetelmää, jotka ovat laskeminen
ja teemoittelu.

Opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan sanoa, että lyhytaikaisten sijaisperheiden biolo-
gisten lasten kokemukset sijaissisaruu-
desta olivat pääosin positiivisia. Haastateltujen lasten
kokemukset sijaissisaruu-
desta vaihtelivat jonkin verran lasten iän ja sijoitetun lapsen iän mu-
kaan, mutta pääasiassa haastatellut lapset suhtautuivat sijaislapsen tapauskohtaisesti, eikä
niinkään iällä ollut merkitystä. Enemmistö vastanneista koki sijoitettujen lasten kuuluvan hei-
dän perheeseen ainakin sijoituksen keston ajan. Perheen biologiset lapset pitivät sijoitettuja
lapsia usein myös sisaruksinaan. Lähes kaikki vastanneet olivat sitä mieltä, että sijaisper-
heenä toimiminen on ihan normaalia ja luonnollista. Monet vastanneista toivat esille myös
ymmärryksensä vanhempiensa työtä kohtaan ja sijoitettujen lasten vaatiman ajan suhteen.
Lähes kaikki haastatellut kertoivat jääneensä jossakin kohtaa hieman sijoitetun lapsen var-
joon tämän viedessä vanhemman huomiota. Erityisesti vanhempien aika biologisille lapsille
koettiin vähentyneen, jos perheessä on monta sijoitettua lasta yhtä aikaa, tai jos sijoitettu
lapsi on käytökseltään kovin haastava.

Asiasanat: lastensuojelu, perhehoito, sijaisperhe, sijaissisaruu-

Niina Marjoniemi

The experiences of biological children of short-term foster families about the role of a foster sibling

Year	2018	Pages	73
------	------	-------	----

This thesis studies the experiences and thoughts of short-term foster care families' biological children about living in a short-term foster care family and the role of being a foster sibling. The purpose of the study was also to discover if the families' biological children felt less noticed by the parents if foster child placed in the family needed special treatment and care. In this thesis I focused on the families' biological children's point of view in short-term foster care. It provided information and material for a child welfare unit to develop their working methods and to utilize in the education and support of short-term foster care families. The name of the child welfare unit will not be used in this thesis for security information reasons.

The thesis is a qualitative study based on theoretical research and a theme interview used as a research method. The theoretical base of the study consisted of; child welfare, family care, family relations and the role of a foster sibling in a foster family. The theme interview was carried out by interviewing seven short-term foster families' biological children (aged 7 to 17.). The interviews were all located in a city of southern Finland. The main themes of the interviews were; family, living in a foster family and the role of a foster sibling. Material collected from the interviews was transcribed and analyzed using two methods that were counting and thematic analysis.

The results conducted from the study show that experiences relating to the role of being a foster sibling in a short-term foster care family are mainly positive. The experiences of the children that were interviewed varied to some extent according to age of the biological child and the age of the foster child. However mainly the biological children face the foster children in the family on a case-by-case basis rather than according to age. Most of the children responded seeing foster children as a part of their family at least for the period of the placement. Often the biological children thought of foster children placed in their family as their siblings. Almost everyone felt that being a foster family is a normal and natural thing. Many acknowledged their understanding of their parents work as a foster care family and the time that is taken to take care of foster children.

The majority of the biological children had experienced being overshadowed by the foster child that demanded a lot of attention of the parents at some point during a placement. Especially in cases that foster family had more than one foster child or one that needed special attention biological children felt the time together with their parents decreased.

Keywords: child welfare, family care, foster family, foster sibling

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Lastensuojelun kokonaisuus	6
2.1	Lastensuojelulaki	7
2.2	Lastensuojelun arvot ja periaatteet	8
2.3	Sijaishuolto	10
3	Perheeseen sijoittaminen laitoksen sijasta	12
3.1	Lyhytaikainen perhehoito	15
3.2	Perhehoitolaki	16
3.3	Lastensuojelun kustannukset	17
4	Perhe	18
4.1	Kiintymyssuhde ja sen muodostuminen	20
4.1.1	Kiintymyssuhteesta eri-ikävuosina	22
4.1.2	Sijoitetun lapsen kiintymyssuhteet	23
4.1.3	Sijaistraumatisoituminen	24
4.2	Sisarus	26
4.2.1	Sisarusten merkitys lapsen kehitykseen	27
4.2.2	Sisarus uusioperheessä	30
4.2.3	Sijaissisarus	31
5	Tutkimuksia perhehoidosta	33
6	Opinnäytetyön suunnittelu ja toteutus	34
6.1	Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymykset	34
6.2	Tutkimusmenetelmät	35
6.2.1	Aineiston kerääminen	35
6.2.2	Lasten erityisyys haastateltavina	38
6.2.3	Aineiston analysointi	41
6.2.4	Tulokset	42
6.3	Tutkielman luotettavuus ja eettisyys	54
7	Johtopäätökset	55
8	Pohdinta	60
	Lähteet	63
	Kuviot	69
	Liitteet	70

1 Johdanto

Muuttuva maailma ympärillämme vaatii muutoksia myös lastensuojelun kentällä. Suunta on tällä hetkellä kohti varhaista tukea. Vanhempien velvollisuus on ensisijaisesti huolehtia lapsistaan. Jos vanhemmat eivät kuitenkaan pysty huolehtimaan heistä, tulee yhteiskunnan puuttua tilanteeseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lasten sijoittamista perheisiin laitosten sijasta pidetään hyvänä asiana. Lastensuojelulaki velvoittaa myös sijoittamaan lapset ensisijaisesti perhehoitoon, jos se on lapsen edun mukaista. (Taskinen 2010, 11, 27, 46; Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 17.)

Opinnäytetyöni tarkoituksena on tarkastella, miten lyhytaikaisten sijaisperheiden biologiset lapset kokevat heille sijoitetut lapset ja mikä vaikutus sijoitetuilla lapsilla on biologisiin lapsiin. Opinnäytetyössäni selvitän myös biologisten lasten kokemuksia lyhytaikaisessa sijaisperheessä elämisestä ja sen mukana tuomasta sijaissisaruuudesta. Opinnäytetyölläni halusin selvittää myös kokevatko lyhytaikaisten sijaisperheiden biologiset lapset jäävänsä sijoitettujen lasten varjoon heidän omasta mielestään, jos sijoitettu lapsi on kovin tarvitseva. Opinnäytetyössäni keskityn lyhytaikaisten sijaisperheiden biologisten lasten näkökulmaan ja heidän omiin mieliteksiinsä.

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen tutkielma ja aineiston olen kerännyt haastatteleamalla seitsemää 7-17-vuotiasta lyhytaikaisen sijaisperheen biologista lasta. Haastattelut suoritin perheiden kotona kahta lukuun ottamatta, jotka haastattelin toimistotiloissa aikataullisista syistä. Pääasialliseksi haastattelupaikaksi valitsin perheiden kodit, sillä ne ovat lapsille tuttuja ja turvallisia paikkoja.

Opinnäytetyössäni käsittelen lastensuojelua, lyhytaikaista perhehoitoa, sisaruutta sekä siihen liittyvää sijaissisaruuutta. Opinnäytetyössäni käsittelen myös uusioperheessä tapahtuvaa sijaisisaruuutta, sillä se on rinnastettavissa perhehoidossa olevaan sijaissisaruuuteen. Opinnäytetyötä suunnitellessani ja tehdessäni ajattelin, että näkyväksi saattaa haastatteluissa tulla myös sijaistraumatisoituminen. Opinnäytetyöni tarkoituksena on antaa myös eräälle työyksikölle lisätietoa ja materiaalia työn kehittämiseen sekä sellaista tietoa, jota voidaan jatkossa hyödyntää lyhytaikaisten sijaisperheiden tukemisessa tai koulutuksissa.

2 Lastensuojelun kokonaisuus

Yleisesti ottaen lapsen vanhemmilla ja huoltajilla on vastuu lapsen hyvinvoinnista. Heidän tulisi huolehtia lapsen kasvatuksesta, kehityksestä ja huolenpidosta. Tämä ei kuitenkaan ole aina mahdollista syystä tai toisesta ja sen vuoksi yhteiskunnalla on lastensuojelulain mukaan velvollisuus tukea vanhempia ja tarvittaessa tarjota heille tarvittavaa tukea riittävän varhaisessa vaiheessa. (Mitä on lastensuojelu 2016.) Höjerin (2001) mukaan termit lapsi ja perhe liitetään yleensä läheisesti toisiinsa. Lapset ovat tärkeässä roolissa, kun ajatellaan perhettä

"prototyyppinä". Vanhempien tehtävänä on hoitaa, huolehtia ja rakastaa lapsiansa ja lasten tulisi saada tunteita, lämpöä ja rakkautta. Lapsella on oikeus turvallisuuteen ja huolenpitoon. Useimmilla lapsilla sekä Ruotsissa että meillä Suomessa elämä näyttää hyvältä ja vanhemmat kykenevät huolehtimaan lapsistaan. Kuitenkin on perheitä, jotka eivät pysty syystä tai toisesta turvaamaan lapselleen turvallista lapsuutta ja tarvittavaa huolenpitoa. Syynä tähän voi olla esimerkiksi vanhemman mielenterveysongelmat. (Höjer 2001, 11, 42.)

Vuonna 2017 Suomessa oli oman kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria yhteensä 17 956. Vuodesta 2016 vuoteen 2017 määrä on kasvanut 3 prosenttia. Kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä oli vuonna 2017 4 081 lasta, joka on jopa 15% enemmän aiempaan vuoteen verrattuna. Huostassa oli vuonna 2017 kaikkiaan 10 526 lasta. Huostassa olevien määrä on pysynyt vakaana aiempaan vuoteen verrattuna. Lastensuojelun avohuollon asiakasmäärät ovat vastaavasti laskeneet selvästi viime vuosien aikana. Syynä tähän on 1.4.2015 voimaan astunut sosiaalihuoltolain muutos. Sen mukaan perheille tulee ensisijaisesti tarjota tilanteen mukaisia sosiaalihuoltolain palveluita, jollei tilanne vaadi erityisesti lastensuojelun palveluita. (Lastensuojelu 2016, 1; Lastensuojelu 2017, 1.)

Viimesijainen vastuu lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta on lapsi- ja perhekohtaisella lastensuojelulla. Työskentely alkaa lapsen ja perheen tilanteen ja tarpeiden kartoituksella ja asiakasprosessia hoitaa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan järjestämällä avohuollon tukitoimia, kuten perhetyötä tai perhekuntoutusta ja työskentely tapahtuu tehdyn asiakassuunnitelman mukaisesti. Tukitoimet suunnitellaan lapsen tarpeiden mukaisesti. Lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun kuuluvat myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. Jos perhettä ei kyetä auttamaan avohuollon tukitoimin, tulee lapsi ottaa huostaan ja hänet sijoitetaan pidempiaikaisesti oman kodin ulkopuolelle joko sijaisperheeseen tai laitokseen. Sijoitus voi tapahtua myös lapsen sukulaisperheeseen. Huostaanottoon tulee ryhtyä, kun lastensuojelulaissa sille asetetut edellytykset täyttyvät. (Lastensuojelun palvelujärjestelmä 2016.)

2.1 Lastensuojelulaki

Lastensuojelulaki on lastensuojelutoimintaa säätelevä laki. Lastensuojelulain keskeisenä tavoitteena on varmistaa lapsen ja hänen perheensä oikeudet sekä hyvät kasvuolosuhteet lapselle. Uusi lastensuojelulaki astui voimaan 1.1.2008. Uuden lain tavoitteena on siirtää lastensuojelun painopistettä ennaltaehkäisyyn, varhaisen tuen ja avohuollon suuntaan. Uudessa laissa täsmennetään myös kunnan velvollisuutta näiden järjestämiseen. Lastensuojelulain mukaan perhehoito on ensisijainen sijaishuollon muoto. Laitoshuoltoa järjestetään ainoastaan, jos perhehoito ei ole lapsen edun mukainen ratkaisu eikä sijaishuoltoa voida järjestää perheidossa riittävien tukitoimien avulla. Vuoden 2008 lastensuojelulaki tehostaa kaikkien osapuolien oikeusturvaa, muun muassa lapsen kuulemistä ja hänen tahtonsa selvittämistä ja aktiivista osallistumista korostetaan entisestään. Uuden lain mukana lastensuojeluprosessia ja

menettelytapoja muutettiin. Esimerkiksi tahdonvastaisiin huostaanottoihin liittyvä päätöksen- tekovalta siirrettiin hallinto-oikeuteen ja aiemmin (1.11.2006) jo voimaan tulleet ja laista puuttuneet säännökset rajoituksista ja pakonkäytöstä lisättiin sinne. Lastensuojelulaissa on aina pidetty tärkeänä lapsen ihmissuhteiden tärkeyttä, mutta uudessa laissa korostetaan myös sisarusuhteiden merkitystä. (Perhehoito 2018a; Taskinen 2010, 9-11, 13.)

Lastensuojelulain (417/2007) ensimmäisessä pykälässä todetaan, että lain tarkoituksena on turvata lapselle oikeus erityiseen suojeluun sekä oikeus tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja turvalliseen kasvuympäristöön. Lastensuojelulain (417/2007) toisen pykälän mukaan ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista ja tasapainoisesta kehityksestä on lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla. Viranomaisten tehtävänä on tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään ja tarvittaessa ohjattava lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin.

Lastensuojelulain mukaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan selvittämällä lastensuojelutarve, tekemällä asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto sekä niihin liittyvät sijais- ja jälkihuolto ovat osana lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3§.)

Lastensuojelulaissa määritetään, että kunnan on huolehdittava siitä, että ehkäisevää lastensuojelua ja lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu järjestetään. Se tulee olla sisällöltään ja laajuudeltaan sellaista kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Tämä tarkoittaa, että lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua on järjestettävä niinä vuorokauden aikoina ja siinä laajuudessa kuin tarve vaatii, tarvittaessa myös ympärivuorokautisesti. Lastensuojelun on oltava myös laadultaan sellaista, että apua ja tukea tarvitsevat lapset, nuoret ja heidän perheensä saavat tarvitsemaansa tukea. (Räty 2007, 41.)

2.2 Lastensuojelun arvot ja periaatteet

Lastensuojelun ensisijainen tehtävä on olla lapsen puolella ja lasta varten. Tämän vuoksi lastensuojelu on aina arvosidonnaista. Lastensuojelun keskeisimmät arvot perustuvat kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin ja Suomen perustuslakiin. Erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten ja ryhmien aseman ja oikeuksien turvaaminen on julkisen vallan vastuulla. Lapsilla on oikeus erityiseen huolenpitoon ja suojeluun ja suojelun avulla voidaan auttaa lasta selviytymään vaikeista elämäntilanteista. Samalla voidaan turvata aikuisten ja lasten tasa-arvoinen asema yhteiskunnassa. (Lastensuojelun arvot ja periaatteet 2018.)

Kaikessa lastensuojelun toiminnassa tulee lähtökohtana olla lapsen etu ja lapsilähtöisyys (Lapsen etu 2015). Lastensuojelulain lisäksi lapsen oikeuksista on säädetty muussakin lainsäädännössä, kuten perustuslaissa, Suomea sitovassa ihmisoikeussopimuksessa ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Niissä veloitetaan lapsen edun asettaminen etusijalle kaikessa viranomaistoiminnassa. Suomi on sitoutunut noudattamaan Yhdistyneiden Kansakuntien lapsen

oikeuksien sopimusta, jonka periaate on toimia aina lapsen edun mukaisesti. Koska lastensuojelu huolehtii usein kaikista vaikeimmassa asemassa olevien lasten oikeuksista, korostuu lapsen aseman ja edun huomioiminen tehdessä lapsen elämää koskevia päätöksiä, esimerkiksi sijaishuoltoapaikan valinnassa. Lastensuojelun velvollisuus onkin huolehtia siitä, että näiden lasten perus- ja ihmisoikeudet toteutuvat. Myös lastensuojelulaki säättää, että lapsen edun tulee olla keskeinen arviointiperuste kaikissa lasta koskevissa lastensuojelutoimenpiteissä. (Lastensuojelun arvot ja periaatteet 2018; Lastensuojelutyötä ohjaavat periaatteet 2018.) Laajasti ajateltuna lastensuojelu on kaikin tavoin lasten suojelemista. Se ei ole yksin lastensuojeluviranomaisten toimintaa, vaan se koskettaa muitakin viranomaisia ja kansalaisia. (Mitä on lastensuojelu 2016.)

Lastensuojelulain mukaan lastensuojelun tärkein tehtävä on edistää lapsen hyvinvointia ja kehitystä lapsen etu ja tarpeet huomioiden. Lastensuojelun on tuettava vanhempia, huoltajia ja muita lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavia henkilöitä lapsen huolenpidossa. Lastensuojelun on pyrittävä myös ehkäisemään ja puuttumaan perheen ongelmiin tarvittavan varhaisessa vaiheessa. Lapsen tarpeisiin vastaaminen ja lapsen hyvinvoinnin varmistaminen on pyrittävä ennakoimaan jo palvelujärjestelmää kehitettäessä. Lapsen näkökulma tulee näkyä myös jokaisessa päätöksessä tai ratkaisussa, joka koskettaa lasta. Esimerkiksi lastensuojelun tarvetta arvioitaessa ja sitä toteutettaessa tulee aina ottaa ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Lapsen edun näkökulma korostuu erityisesti silloin, kun vanhemmat eivät syystä tai toisesta pysty turvaamaan riittävän hyviä kasvuolosuhteita lapselle ja huolehtimaan kasvatustaan. Jos lapsen ja vanhemman edut ovat ristiriidassa keskenään, on asia ratkaistava lapsen edun hyväksi. (Lastensuojelun arvot ja periaatteet 2018; Rätty 2007, 20.)

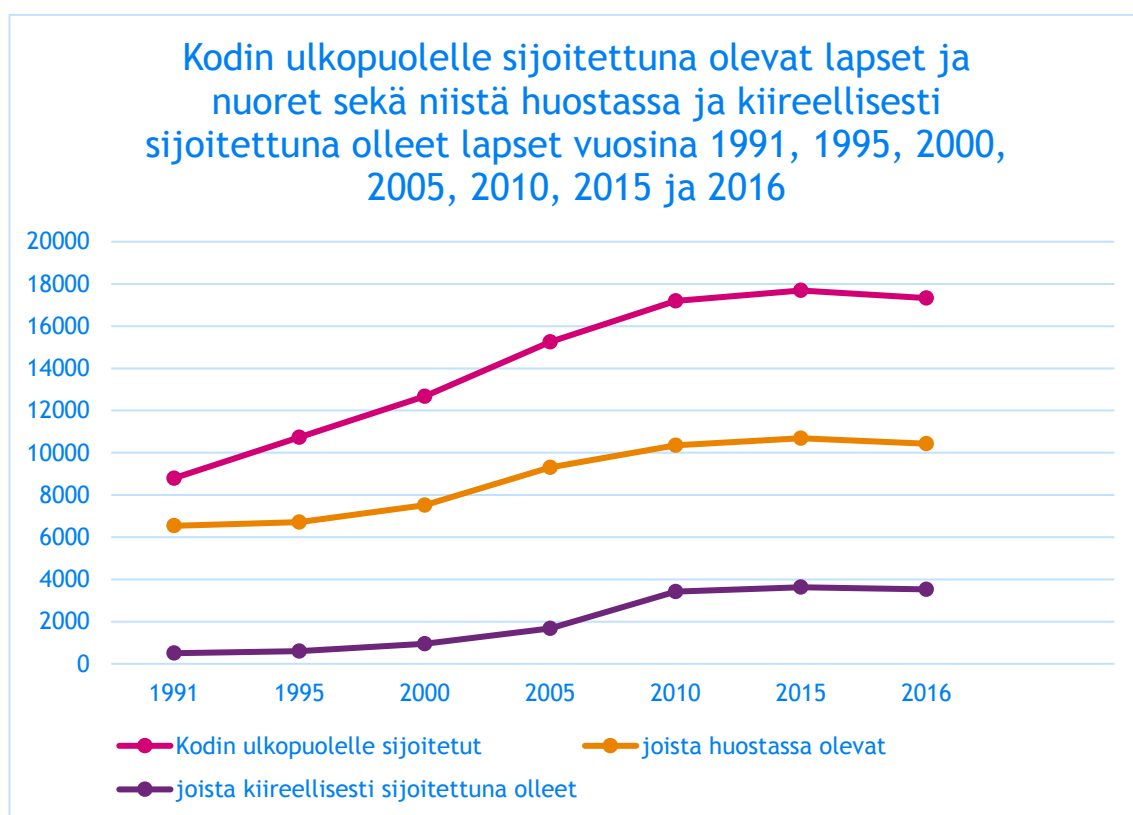
Lastensuojelussa noudatetaan periaatetta, jonka mukaan perhettä autetaan lievimmällä mahdollisella toimenpiteellä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lasta tulisi ensisijaisesti auttaa avohuollon keinoin. Lastensuojelu tarjoaa lain määrittämiä erilaisia avohuollon tukitoimia, joilla tuetaan lasta ja perhettä. Näitä tukia voivat olla perheen kotiin tehtävä perhetyö, päivähoiton turvaaminen, tukihenkilö tai tukiperhe lapselle tai taloudellinen tuki esimerkiksi lapsen harrastamiseen. (Taskinen 2010, 69-72.) Kuitenkin jos avohuollon tukitoimin ei kyetä riittävästi auttamaan lasta tai avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia, voidaan ryhtyä huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen. (Taskinen 2010, 89, 93-94.) Huostaanottoon voidaan ryhtyä, jos vanhemmat eivät syystä tai toisesta kykene takaamaan lapselle riittävää turvaa. Tällöin lapsen huolenpidossa tai kasvu oloissa on puutteita, jotka uhkaavat vaarantaa vakavasti lapsen kehitystä ja terveyttä tai syynä voi olla myös lapsen oma käytös. (Rätty 2007, 228.)

Lastensuojelun palvelujärjestelmän tehtävänä on tukea ja edistää lapsen kasvua ja kehitystä. Toiminnan tulee olla suunnitelmallista, pitkäjänteistä, tavoitteellista ja ennakoivaa ja sitä tulee ohjata, kehittää ja johtaa yhteistyössä kaikkien tahojen kanssa, joiden toimet vaikuttavat

lasten ja perheiden hyvinvointiin. Palvelun tulee olla myös sellaista, että lapsi ja perhe siitä eniten hyötyvät lapsen etu huomioiden. Riskiolosuhteiden suunnitelmallinen vähentäminen, kasvu olojen kehittäminen sekä riittävä vanhemmuuden tukeminen ehkäisevät ongelmien syntä ja syvenemistä. Kaikilla tahoilla, jotka työskentelevät lasten, nuorten ja heidän perheidensä kanssa on vastuu perheiden hyvinvoinnista ja velvollisuus puuttua tilanteeseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jos havaitaan ongelmia tai puutteita. (Lastensuojelun palvelujärjestelmä 2016.)

2.3 Sijaishuolto

Tässä luvussa avaan käsitettä sijaishuolto. Vaikka lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on lastensuojelun tukitoimista aina viimesijainen keino, on huostaanottojen määrä Suomessa kasvanut rajusti viime vuosikymmenten aikana. Esimerkiksi vuodesta 1994 vuoteen 2005 huostaanotettujen määrä on kaksinkertaistunut. (Bardy 2009, 86-87.) Vuodesta 2015 vuoteen 2016 kiireellisesti sijoitettujen lasten ja huostassa olevien lasten määrät ovat vähentyneet, mutta vuoden 2017 aikana kiireellisesti sijoitettujen lasten määrä nousi taas 15% aiempaan vuoteen verrattuna. Huostassa olevien määrä pysyi vakaana edelliseen vuoteen verrattuna. (Lastensuojelu 2016, 1; Lastensuojelu 2017, 1.) Alla olevasta kaaviosta (Kuvio 1) on nähtävissä kodin ulkopuolelle sijoitettuna olevat lapset ja nuoret vuosina 1991-2016.

Kuvio: 1 Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset. (Lastensuojelu 2016)

Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lapsi voidaan sijoittaa avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena tai huostaanottaa. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoitona, laitoshoitona, tai muulla lapsen tarpeiden mukaisella tavalla. Sijaishuoltopaikka on sellainen, jossa järjestetään lapsen tarpeenmukainen hoito ja huolenpito. Lapsen sijaishuoltopaikaksi tulee valita sellainen paikka, joka on lapsen edun, yksilöllisten tarpeiden ja kehityksen kannalta paras. Päätöksen sijaishuoltopaikasta tekee sijoittava kunta. (Saastamoinen 2010, 7.)

Lain mukaan avohuollon tukitoimena lapsi voidaan sijoittaa oman kodin ulkopuolelle lyhytaikaisesti. Avohuollon sijoitukseen vaaditaan aina sekä 12-vuotta täyttäneen lapsen, että hänen huoltajansa suostumus. Avohuollon sijoituksen edellytyksenä on, että se on tarpeen lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, lapsen kuntouttamiseksi tai lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti huoltajan tai muun lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavan henkilön sairauden tai muun syyn vuoksi. Avohuollon tukitoimena voidaan järjestää myös yhdessä vanhemman kanssa tapahtuvaa tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa tai laitoshuoltoa. Avohuollon sijoituksesta päätettäessä on määriteltävä aina sijoituksen tavoitteet ja arvioitu kesto. Avohuollon sijoituksen tulisi olla aina lyhytkestoista, eikä lasta saa sijoittaa toistuvasti avohuollon tukitoimena. Poikkeuksena näin voidaan tehdä, jos lapsen etu sitä välttämättä edellyttää. Avohuollon sijoituksena sijoitetun lapsen tilannetta ja sijoituksen edellytyksiä ja jatkamista on lain mukaan arvioitava viimeistään kolmen kuukauden kuluttua sijoituksen alkamisesta. Jos sijoitusta jatketaan, arviointi on tehtävä aina kolmen kuukauden välein ja arvioinnin yhteydessä on selvitettävä myös mahdollinen huostaanoton tarve. Jos lapsi tarvitsee apua kiireellisesti, voidaan avohuollon tukitoimia järjestää myös kiireellisesti edellyttäen, että tukitoimet ovat sopivia, mahdollisia tai riittäviä, kun huomioidaan lapsen etu. Tällöin on kyseessä kiireellinen avohuollon tukitoimi. (Lastensuojelulaki 417/2007, 37§, 37a§, 37b§.)

Lapsi voidaan lain mukaan sijoittaa kodin ulkopuolelle myös kiireellisen sijoituksen päätöksellä, jos lapsi on välittömässä vaarassa tai muutoin kiireellisen sijoituksen tarpeessa. Kiireellinen sijoitus voi jatkua korkeintaan 30 päivää. Sijoitus voi jatkua ilman erillistä päätöstä 30 päivää, jos sosiaalityöntekijä tekee 30 päivän kuluessa kiireellisen sijoituksen alkamisesta hakemuksen lapsen huostaanottamiseksi hallinto-oikeudelle. Sijoitusta voidaan myös jatkaa kiireellisenä, jos 30 päivää ei ole riittävä aika lapsen huostaanoton tarpeen selvittämiseksi. Kiireellisen sijoituksen ja huostaanoton aikana sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on oikeus päättää lapsen asioista. Avohuollon sijoituksessa päätösvalta lapsen asioista säilyy huoltajalla. (Lastensuojelulaki 417/2007, 38§, 38a§.)

”Lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos: 1. puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai 2. lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon

tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.” Lapsen huostaanotto ja ylipäänsä sijoittaminen sijaishuoltoon on kuitenkin aina viimesijaista ja tilanne tulee arvioida tarkkaan lapsen etu huomioiden. Lastensuojelulaissa määritellään edellytykset, joiden on täytyttävä, kun huostaanotto tehdään. Edellytykset liittyvät lapsen tilanteeseen, tarvittaviin ja annettuihin tukiin ja sijaishuollon luonteen arvioimiseen. Huostaanottoa harkittaessa on tarkasti arvioitava, onko kyseessä vakava uhka, joka kohdistuu lapsen terveyteen ja kehitykseen. Toiseksi on arvioitava, onko jäljellä enää muita toimenpiteitä vai onko huostaanotto ainoa jäljellä oleva tarkoituksen mukainen toimenpide. Kolmanneksi on pohdittava lapsen näkökulmasta, mitkä ovat välittömät vaikutukset lapseen, jos huostaanotto tehdään. Sijaishuollon tulee myös edistää lapsen myönteistä kehitystä ja kasvua ja omasta kodista siirtäminen sijaishuolto- paikkaan ei saa olla huonompi vaihtoehto lapselle kuin omaan kotiin jääminen. Huostaanoton tarvetta on arvioida säännöllisesti ja huostaanotto on purettava, kun siihen ei ole enää perusteita. (Enroos, Heino & Pösö 2016, 14-15; Lastensuojelulaki 417/2007, 4§, 40§, 47§; Taskinen 2010, 85-86, 107.)

Myös adoptioon menevät lapset sijoitetaan laissa määritellyn biologisten vanhempien harkinta-ajaksi sijaishuoltoon. Vanhempien harkitessa lapsensa adoptiota, heitä autetaan pohtimaan elämäntilannettaan ja eri vaihtoehtoja. Viime kädessä päätöksen adoptiosta tekevät vanhemmat. Myös isän suostumus tarvitaan, jos lapsi on syntynyt avioliitossa tai isyys on vahvistettu. Vanhemmilla on lapsen syntymän jälkeen vähintään kahdeksan viikon harkinta-aika, jonka aikana he voivat pohtia adoptioon liittyviä asioita. Vasta tämän jälkeen vanhemmat voivat allekirjoittaa suostumuksen. Harkinta-ajan lapsi voi olla hoidossa lyhytaikaisessa sijaisperheessä. (Adoptioeuvonta 2018.)

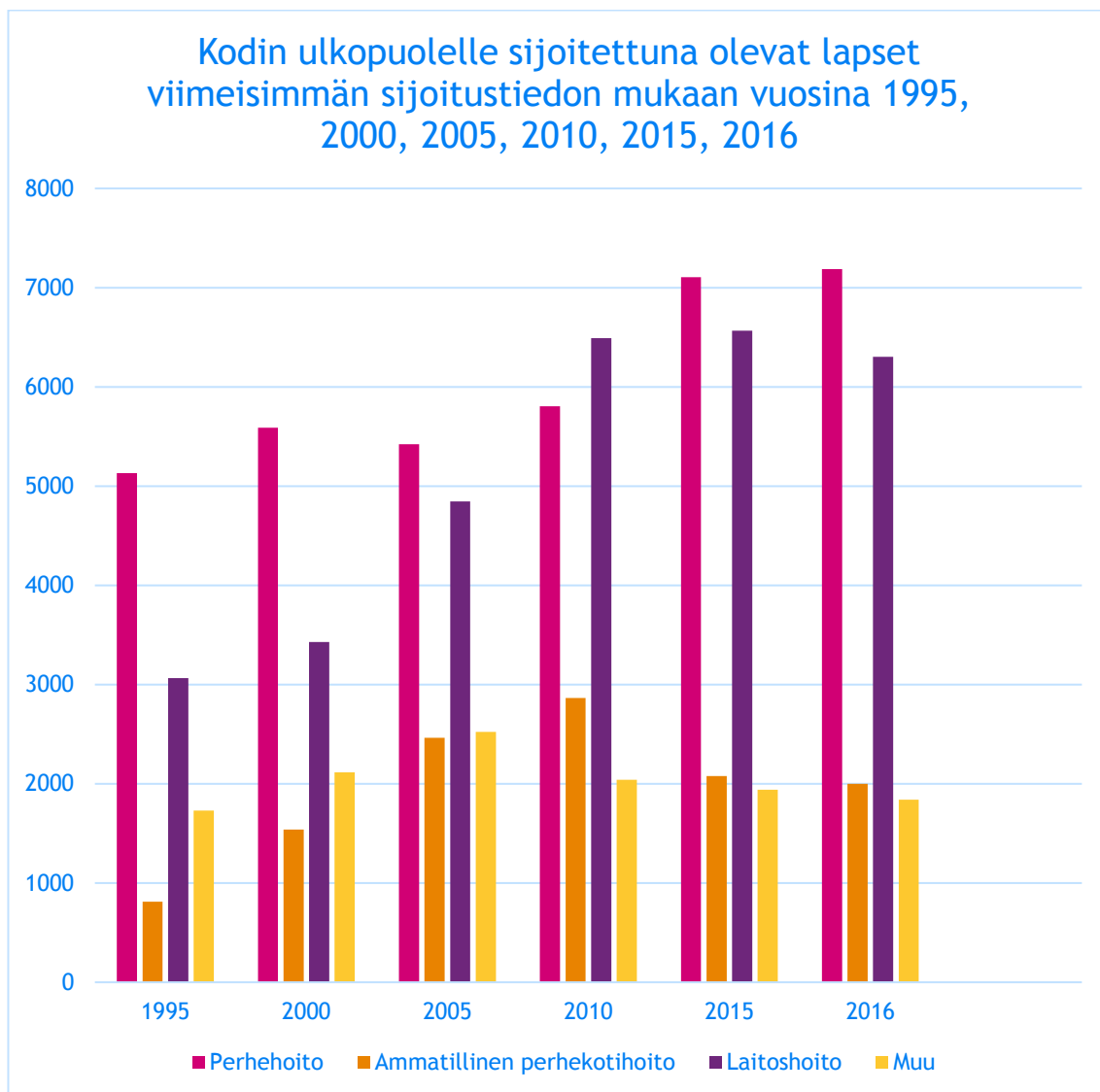
3 Perheeseen sijoittaminen laitoksen sijasta

Käsittelen opinnäytetyössäni tarkemmin ja omana kappaleena perhehoitoa erillään muusta lastensuojelusta, koska se on tärkeä osio opinnäytetyön kannalta. Avaan myös perhehoitolakia sekä myöhemmin kiintymyssuhteen käsitettä. Kiintymyssuhteen käsite on merkityksellinen, kun perustellaan perhehoitoa lapsen edun näkökulmasta ja korostetaan perhehoidon ensisijaisuutta sijaishuollossa.

Lastensuojelun toimenpiteet ja käytännöt vaihtelevat hyvin paljon eri maiden kesken. Suomessa tilanne on suhteellisen hyvä moneen muuhun maahan verrattuna. Suomessa lastensuojelutyötä on tehty aina 1600-luvulta lähtien. Varsinaisen järjestäytyneen lastensuojelutyön alkuna voidaan pitää vuotta 1870, jolloin perustettiin Lasten kasvatusyhdistys. Yhdistyksen tavoitteena oli parantaa lasten ja naisten oikeuksia, muun muassa prostituution ja lasten turvattomuuden vähentäminen. Vuonna 1897 astui voimaan vaivaishoitoasetus, joka määritteli työtä siihen aikaan. 1900-luvulle tultaessa yleistyivät lastenkodit uutena hoitomuotona. Alkuvaiheessa työssä korostui kasvatuksen välineenä tiukka kuri, mutta melko pian huomattiin lasten tarvitsevan tukea ja kasvatusta kurin lisäksi. Vaikka tieteellistä tutkimusta ei tuon ajan

sijaisperheiden tai laitosten hoitotuloksista olekaan, niin intuitiivisesti pääteltiin, että kodit olivat laitoksia parempi vaihtoehto jo tuolloin. Lapsia siirrettiin kaupungeista maaseudulle sijaisperheisiin ajatellen, että ympäristö vaikuttaa lasten vointiin. Ensimmäisen maailmansodan aikana laitokset yleistyivät, kun sijaisperheitä eli kasvatuskoteja oli vaikea saada. Toinen maailmansota aiheutti sen, että Suomessa oli paljon sotaorpoja, jotka oli pakko sijoittaa laitoksiin. Siitä lähtien laitoshoidon merkitys lastensuojelussa on ollut vahva aina viime vuosikymmeniin asti, jolloin on alettu painottamaan perhehoitoa. Ei pidä kuitenkaan unohtaa, että sijaisperheillä on ollut vahva rooli lastensuojelussa alusta alkaen. Historiaa tarkasteltaessa sijaisperheillä on jopa pidempi historia kuin lastensuojelulaitoksilla. (Joensuu & Sutinen 2016, 17-18.)

2000-luvun alkupuolella Pohjoismaihin ja Euroopan maihin verrattuna Suomi oli lastensuojelusijoitusten osalta laitosvaltainen maa. Samaan aikaan valtakunnallisessa lastensuojelun kehittämissuunnitelmassa (2003 - 2007) perhehoidon osuuden vahvistaminen oli tärkeä osa sijaishuollon kehittämistä. Yhteiskunnalliset murrokset ja muutokset näkyivät myös lastensuojelussa kasvavina asiakasmäärinä ja sijoitettujen lasten määrä kasvoi 2-5% vuosivauhtia. Vastaavasti perhehoitoon sijoitettujen lasten määrä kaikista sijaishuollon sijoituksista laski suhteessa laitoshoidon. (Vaattovaara & Maula 2010, 7.) Viime aikoina lainsäädännön ja yhteiskunnallisen ilmiön muutoksen vuoksi lastensuojelussa on päästy hieman lähemmäksi perhekeskeisempää hoitotapausta. Tämä on havaittavissa siinä, että perhesijoitusten määrät ovat viime aikoina kasvaneet laitossijoituksiin nähden. (Joensuu & Sutinen 2016, 4.) Alla olevasta taulukosta (Kuvio 2) voi nähdä miten laitoshoidon, ammatillisen perhekotihoitoon ja perhehoidon suhteet jakaantuvat kodin ulkopuolelle tapahtuneissa sijoituksissa vuosina 1995-2016.

Kuvio: 2 Laitoshoidon, ammatillisen perhekotihoiton ja perhehoidon jakautuminen kodin ulkopuolelle tapahtuneissa sijoituksissa. (Lastensuojelu 2016)

Lapsia sijoitetaan sekä laitoksiin että perhehoitoon, mutta perhehoitoa pidetään laitoshoidon toivottavampana vaihtoehtona. Vuonna 2012 tehty lastensuojelulain muutos osoittaa perhehoidon olevan ensisijainen vaihtoehto laitoshoidon nähden. Lainsäädäntö edellyttää myös selvittämään, löytyisikö lapsen lähipiiristä ketään kenelle lapsi voitaisi sijoittaa. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 17.) Perhehoitolain (263/2015, 3§) mukaan perhehoidolla tarkoitetaan lapsen huolenpidon, kasvatuksen ja muun ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä perhehoitajan yksityiskodissa eli sijaisperheessä. Perhehoitoa annetaan lapselle, joka ei voi saada omassa kodissa tarvittavaa hoitoa, huolenpitoa ja kasvatusta. Perhehoito mahdollistaa lapselle läheiset ihmissuhteet ja kodinomaisen hoidon. Sijaisperheessä sijoitettu lapsi elää perheenjäsenenä luonnollisessa kasvuympäristössä eli perheessä. Perhehoidon tavoitteena on edistää lapsen perusturvallisuutta ja sosiaalista kehitystä, sillä jokainen lapsi tarvitsee

turvallisen kodin, luotettavat vanhemmat, sekä mahdollisuuden kiintyä ja kiinnittyä. Tämä on mahdollista sijaisperheessä. Kiintymyssuhteen muodostumisen kannalta perhe on merkityksellinen lapsen kehityksen kannalta. Sijoitus perheeseen mahdollistaa lapselle myös pysyvät ihmissuhteet, perheenjäsenyyden sekä ympäristön, jossa voi osallistua tavallisiin arjen askareisiin. Perheessä lapsi saa perhe-elämän mallin, oppii elämän perusasioita ja saa itselleen mahdollisesti jopa elinikäisiä ihmissuhteita. Monet sijoitetut lapset ovat kokeneet elämänsä aikana pettymyksiä, menetyksiä ja eroja. Lapsen luottamus aikuiseen voi myös vahvistua lapsen eläessä turvallisessa perheessä tavallista arkea. Erityisesti mitä nuoremasta lapsesta on kyse, niin sitä tärkeämpää hänelle ovat pysyvät ja samat aikuiset. Myös lyhytaikaisessa perhehoidossa toteutuvat monet yllämainituista perhehoidon hyvistä puolista. (Lastensuojelun perhehoidon vahvuudet 2018; Saastamoinen 2010, 7-8; Ketola 2008, 22.)

Miten määritellään lasten tarpeiden käsite, liittyy vallitsevaan kulttuuriseen kontekstiin. Yleisesti ajatellaan, että tietyt asiat tulee täyttyä, että lapsesta kasvaa vakaa ja sosiaalinen henkilö. Lapsella tulee olla jatkuvuutta, turvallinen lapsuus ja hänen tulee saada vanhemmiltaan rakkautta. (Höjer 2001, 12.) Höjerin (2001) mukaan nämä tarpeet täyttyvät parhaiten, jos lapsi asuu perheessä.

Lastensuojelulaissa (417/2007, 50§) säädetään, että jos perhehoito ei ole lapsen edun mukaista eikä lapselle voida järjestää perhehoidossa riittäviä tukitoimia, tulee lapsi sijoittaa perheen sijasta laitoshoittoon. Ketolan (2008, 20) mukaan perhehoito on luonnollinen ja yksilöllinen tapa hoitaa lapsia oman kodin ulkopuolella ja se on vaihtoehto monenlaisten laitosten rinnalla.

Lastensuojelulaki (417/2007) määrittää, että sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityisesti huomiota lapsen etuun. Valinnassa tulee tarkasti huomioida myös huostaanoton perusteet, hoidon jatkuvuus, lapsen henkilökohtaiset tarpeet sekä lapsen mahdollisuus yhteydenpitoon sisaruksiinsa ja muihin läheisiin. Näiden lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan huomioida lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. (Perhehoito 2018a; Rätty 2007, 297.)

3.1 Lyhytaikainen perhehoito

Lyhytaikaisella perhehoidolla tarkoitetaan lastensuojelussa toimeksiantosopimussuhteeseen perustuvia perhesijoituksia, jotka ovat väliaikaisia. Lapsi voidaan sijoittaa oman kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, kiireellisenä sijoituksena, huostaanoton alkuvaiheessa tai sijaishuollon siirtymätilanteissa sekä adoption harkinta-aikana. Lapsi voi tarvita lyhytaikaista sijaisperhettä monenlaisissa tilanteissa. Kyse voi olla lapsen tai perheen tilanteen arvioinnista, perheen tukemiseksi tehdystä avohuollon sijoituksesta tai kiireellisestä sijoituksesta. Lyhytaikaista perhettä voidaan tarvita myös tilanteessa, jossa lapselle etsitään sopivaa sijaishuoltopaikkaa ja huostaanottoa valmistellaan. Lapset asuvat perheissä yleensä muutamasta

viikosta useaan kuukauteen. Myös vastasyntyneet, joita ollaan luovuttamassa adoptioon, tarvitsevat lyhytaikaista sijaiskotia biologisten vanhempien harkinta-ajan ajaksi. (Vaattovaara & Maula, 2010, 4; Lyhytaikainen perhehoito 2018; sijaisperheet 2018.)

Sijoittaminen lyhytaikaisesti perhehoitoon laitoksen sijasta on lapsen kasvua ja kehitystä tukeva ratkaisu. Erityisesti pienten lasten kohdalla perhehoito on parempi ratkaisu laitoshoidon nähden. Vuoden 2012 alusta voimaan tulleen lakimuutoksen myötä lapsen sijaishuolto on tullut järjestää ensisijaisesti perhehoidossa laitoksen sijasta. Ainoastaan, jos perhehoito ei ole lapsen edunmukaista, niin hänet voidaan sijoittaa laitokseen. (Lyhytaikainen perhehoito 2018; Lastensuojelua ja perhehoitoa koskevia muutoksia vuosina 2011-2012 2011.)

Lyhytaikaista perhehoitoa antavista perheistä käytetään monia eri nimityksiä. Näitä ovat muun muassa kriisiperhe, vastaanottoperhe, lyhytaikainen sijaisperhe, hoitoperhe tai päivystysperhe. Kyseiset perheet ottavat lapsia asumaan omaan kotiinsa lyhytaikaisesti erilaisissa tilanteissa. Lasten ja nuorten perhehoitajista käytetään nimitystä sijaisvanhempi. (Sijaisperheet 2018; Vaattovaara & Maula 2010, 4.) Tässä opinnäytetyössä käytän nimitystä lyhytaikainen sijaisperhe.

Lyhytaikainen perhehoito on käsitteenä suhteellisen uusi, mutta lastensuojelun toiminnassa se on ollut mukana jo vuosikymmeniä. Ennen tätä se on ollut yhteisöjen ja sukujen itseohjautuvana toimintana, kun on ollut tapana auttaa naapuria tai sukulaista lasten hoidossa silloin, kun vanhempia on kohdannut kriisi tai heidän omat voimat eivät ole riittäneet. Nykyään lastensuojelulainsäädännön puitteissa on olemassa tukijärjestelmä, joka takaa perheille apua ja tukea vaikeina aikoina. (Vaattovaara & Maula 2010, 4.)

3.2 Perhehoitolaki

Perhehoidosta säädetään perhehoitolaissa, joka tuli voimaan 1.4.2015. Näin ollen lyhytaikaisen sijaisperheen toimintaa ohjaa perhehoitolaki. Perhehoitajalakiin sisältyvät säännökset perhehoitopaikan tai perhekodin yleisistä laatuvaatimuksista, toimeksiantosopimuksesta, hoidettavien enimmäismäärästä, hoitajien koulutuksesta, hoitopalkkiosta ja kustannusten korvaamisesta. (Perhehoito 2018b.)

Perhehoitolaki (263/2015, 1§, 2§) määrittelee hoidettavalle lapselle perheenomaisen ja hänen tarpeidensa mukaisen perhehoidon. Perhehoidon tavoitteena on antaa perhehoidossa olevalle lapselle mahdollisuus kodinomaiseen hoitoon. Lastensuojelussa perhehoito on hoidon ja ympärivuorokautisen huolenpidon järjestämistä sijoitetulle lapselle perhehoitajan yksityiskodissa.

Perhehoitolain uudistumisen myötä vuonna 2011 perhehoitajan koulutus tuli pakolliseksi. Monia lyhyt- ja pitkäaikaisia sijaisperheitä on Suomessa koulutettu Pesäpuu ry:n mallin mukaisesti Pride-valmennuksella. Valmennus on tarkoitettu sijais- tai adoptiovanhemmuutta

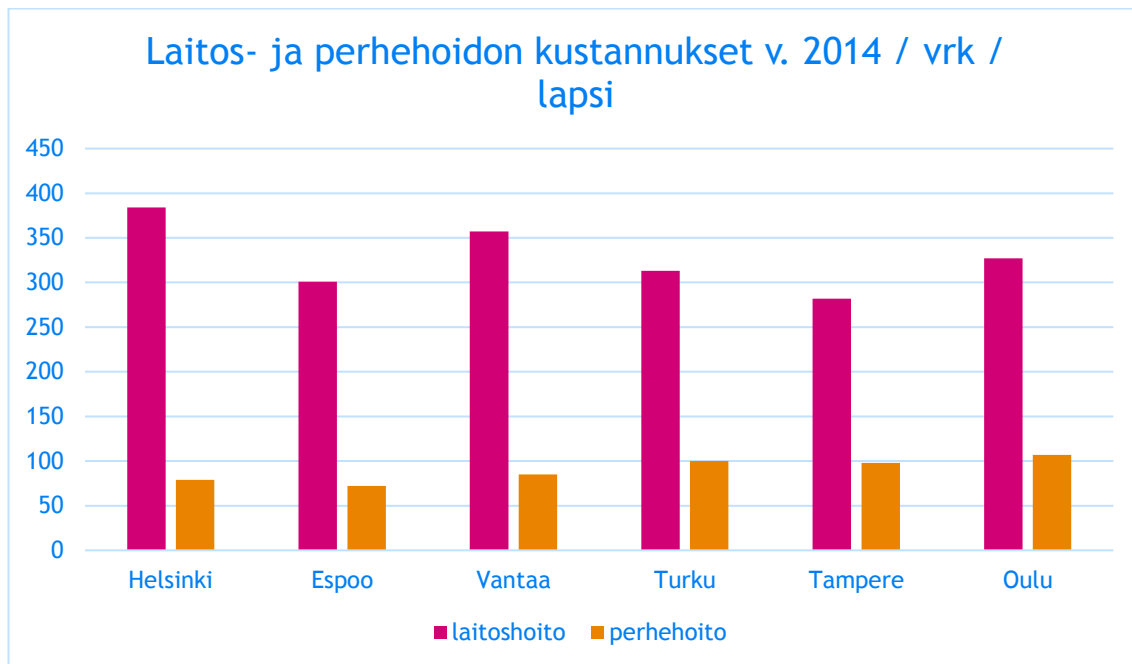

harkitseville perheille ja sen tavoitteena on antaa riittävästi tietoa sijais- ja adoptiovanhemmuudesta. (Mitä Pride-valmennus on? 2018; Pride-ohjelma 2018.)

Lyhytaikaisten sijaisperheiden vanhemmilla on lain puitteissa oikeus ja mahdollisuus saada tukea ja apua lapsen hoitoon ja kasvatukseen lasten ja perheiden kanssa työskenteleviltä viranomaisilta. Lain mukaan perhehoitajan tukemisesta vastaa sijoittajakunta. Tuki on jaettu neljään osa-alueeseen, joita ovat taloudellinen, tiedollinen, emotionaalinen ja käytännön/arjen apu. Lain mukaan perhehoitajalle tulee järjestää myös työnohjaus, valmennus työhön sekä koulutusta. Perhehoitajalla on lain mukaan myös oikeus vapaaseen ja kunnan tulee tämä järjestää. Vapaan pituus on kaksi arkipäivää kalenterikuukautta kohden. Perhehoitajien jaksamisen ja osaamisen kannalta on erityisen tärkeää, että he saavat tarvittavaa tukea ja apua. Myös sijoitettu lapsi hyötyy oikein kohdennetuista tukipalveluista. (Perhehoitajan asema 2018.) Lastensuojelulaki ei kuitenkaan turvaa tukea ja apua lyhytaikaisten sijaisperheiden biologisille lapsille.

3.3 Lastensuojelun kustannukset

Kunnille aiheutuu suuria kustannuksia lastensuojelusta. Sijaishuollon kustannukset ovat näistä suurin menoerä. Suurimmat vuorokausikustannukset ovat kunnallisissa- ja ostopalvelulaitoksissa ja pienimmät toimeksiantoon perustuvassa sijaisperhehoidossa. Laitoshoidon kustannukset ovat keskimäärin 349 euroa hoitovuorokautta kohden, kun vastaavasti toimeksiantoon perustuvan perhehoidon kustannukset ovat huomattavasti laitoshoidoa pienemmät, 88 euroa hoitovuorokautta kohden. Yllämainitut luvut on koottu kuutoskuntien eli kuuden Suomen suuren kaupungin keskiarvoista. (Ahlgren-Leinvuo 2015, 18, 20.) Alla olevassa taulukossa (Kuvio 3) on koottuna kuuden suuren kaupungin kustannukset lasta kohden vuorokaudessa sekä laitoshoidossa, että toimeksiantosopimukseen perustuvassa perhehoidossa. Taulukossa on havaittavissa selkeästi kustannusten ero laitoshoidon ja perhehoidon välillä.

Kuvio: 3 Laitos- ja perhehoidon kustannukset. (Ahlgren-Leinvuo 2015)

Perhehoito on kustannuksiltaan edullisin sijaishuollon hoitomuoto. Kuntaliiton vuonna 2004 tekemän selvityksen mukaan lastensuojelun sijaishuollon menoihin käytettiin noin 528,3 miljoonaa euroa vuosittain. Näistä laitoshoidon ja ammatillisten perhekotien palveluihin meni noin 446,30 miljoonaa euroa ja sijaisperheiden tuottamiin palveluihin noin 82 miljoonaa euroa. Tuolloin perhehoidossa hoidettiin lähes 40% kaikista oman kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista kustannuksilla, jotka olivat vain noin 15% sijaishuollon kokonaiskustannuksista. (Ketola 2008, 11, 22.)

4 Perhe

Käsittelen opinnäytetyössäni perhettä ja sisarusuhteita. Käsitellessäni sisarusuhteita koen, että minun on tärkeä avata ensin perhe käsitettä, sillä ne liittyvät pitkälti toisiinsa. Haastattelemani sijaisperheiden biologiset lapset pohtivat myös oman perheensä merkitystä ja sisarusuhteita, joten tämän vuoksi koen myös tärkeäksi käsitellä näistä molempia. Sisarusuhteet ja sisarusten merkitys toisilleen ovat mielestäni myös tärkeitä asia kokonaisuuden kannalta, sillä opinnäytetyössäni selvitän sijaisperheen biologisten lasten ajatuksia sijoitetuista lapsista ja heidän kokemastaan sijaissisaruuudesta. Biologisessa perheessä olevia sisarusuhteita voi verrata sijaisperheessä tapahtuvaan sijaissisaruuuteen, joka on sisarsuhde, joka muodostuu perheen biologisen lapsen ja sijoitetun lapsen välille (Kinnunen 2008, 91). Perheen ja sisarusten merkityksellä on mielestäni suuri vaikutus siihen, miten sijaisperheessä olevat sijoitetut lapset kokevat suhteensa perheen biologisiin lapsiin. Omalla perhetaustalla ja sisarusuhteilla on merkitystä myös siihen, miten sijoitettu lapsi kokee sijaissisaruuuden. Sisarusuhteen syntymiseen vaikuttaa sekä biologisen että sijoitetun lapsen suhtautuminen sisarusuhteeseen ja

sen syntymiseen, kuten Kinnunenkin (2008, 91) toteaa. Näin ollen perheellä, perhesuhteilla ja sisarusuhteilla on vahva yhteys sijaissaruuteen. Tämän vuoksi käsittelen opinnäytetyössäni käsitteenä perhettä, perhesuhteita ja sisarusuhteita, sillä ne liittyvät olennaisesti sijaissaruuteen.

Nykyään perheitä on hyvin monenlaisia, eikä ydinperhe ole enää perhe-elämän kaikenkattava muoto (Höjer 2001, 32). Myös perheenjäsenillä voi olla keskenään erilaisia ajatuksia siitä, ketä heidän perheeseen kuuluu. Yksi perheenjäsenistä voi laskea perheeseen kuuluvaksi vain samassa kodissa asuvat henkilöt, toinen voi laskea mukaan etävanhemman ja kolmas jopa isovanhemmat tai sukulaiset. Perheelle ei ole yhtä ainoaa määritelmää, vaan esimerkiksi kulttuuri vaikuttaa siihen, miten perhe määritellään tai mikä katsotaan perheeksi. (Vilen, Seppänen, Tapio & Toivanen (toim.) 2010, 10.)

Suomessa kulttuurissa erotetaan toisistaan usein perhe ja suku. Perheeseen lasketaan kuuluvaksi lapsi ja hänen vanhempansa tai lapsi ja hänen viralliset huoltajansa. Virallinen huoltaja voi olla toinen lapsen biologisista vanhemmista tai molemmat yhdessä. Huoltajuus voi olla myös määrätty jollekin muulle kuin lapsen biologiselle vanhemmalle. Käytännössä lapsen arjessa voivat vaikuttaa muutkin aikuiset kuin lapsen viralliset huoltajat, kuten esimerkiksi uusperheessä asuessa samassa taloudessa voi olla vanhemman uusi puoliso. (Vilen ym. 2010, 10.)

Ydinperheiden lisäksi on muun muassa uusperheitä, yksinhuoltajaperheitä, sateenkaariperheitä, monikulttuurisia perheitä sekä sijaisperheitä. Ydinperheeksi lasketaan perhe, jonka muodostavat korkeintaan kaksi peräkkäistä sukupolvea. Yleensä ydinperhe on avio- tai avopari muodostama perhe, johon kuuluvat heidän yhteiset lapset tai jommankumman puolison lapset. Yksinhuoltajaperheessä asuvat yhdessä yleensä äiti ja lapsi tai lapset. Yksinhuoltajaäitien perheitä on viisinkertainen määrä yksinhuoltajaisien perheisiin nähden. Yksinhuoltajaperheessä asuvalla lapsella voi olla myös kaksi kotia, jossa hän asuu esimerkiksi vuoroviikoin. Uusperheissä on kyse eronneiden puolisoitten uudesta liitosta, jossa on mukana lapsia aikaisemmista suhteista. Kyseessä voi olla myös leskeksi jäänyt puoliso. Uusperheessä voi olla puolisoitten omien lapsien lisäksi yhteisiä lapsia. Sateenkaariperheen voivat muodostaa esimerkiksi nais- tai miesparit tai perheet, joissa on enemmän kuin kaksi vanhempaa. Monikulttuurisessa perheessä toinen tai molemmat vanhemmat ovat toisesta kulttuurista. Sijaisperheeksi kutsutaan vastaavasti perhettä, joka tarjoaa kodin sellaiselle lapselle, joka ei voi asua omassa kodissa lastensuojelullisista syistä. (Vilen ym. 2010, 12-14, 16, 18-20.)

Kaikki perheet ovat erilaisia, kuten jokainen yksilökin on. Yleisesti perhe määritellään kiinteäksi yhteisöksi, johon kuuluu kaksi tai useampi henkilö. Elämänsä aikana ihminen voi elää monenlaisissa perheissä. Usein perheen sisäiset siteet ovat vahvat ja kestävät ja perheenjäsenet ovat kiinnittyneet toisiinsa. (Ihalainen & Kettunen 2016, 88.) Perhesuhteet kasvattavat, kannattelevat ja kiinnittävät yksilöitä yhteiskuntaan. Vastaavasti perhesuhteet myös kuluttavat,

laiminlyövät ja alistavat. Perhesuhteet, jotka tavalla tai toisella rikkovat vallitsevia odotuksia, kyseenalaistavat tai kiistävät normeja ja sääntöjä kutsutaan kiistanalaisiksi perhesuhteiksi. (Sevon & Notko 2008, 93.) Voidaankin ajatella, että sijaisperheet ja siellä vallitsevat sijaissisaruussuhteet ovat kiistanalaisia perhesuhteita, sillä ne poikkeavat tavallisista sisaruussuhteista.

Perheisiin ja perhe-elämään voidaan Envallin (2005, 183) mukaan yhdistää sanat yhdessä ja kuuluminen. Perheen syntyessä tai sitä perustettaessa erilliset yksilöt yhdistyvät eli Envallin (2005, 183) sanoin ”lyövät hynttyyt yhteen”. Perhe on myös yhteisö, johon kuulutaan. Perheen ollessa yhdessä, sen vaarana on ero. Perhe eroaa suvusta siinä, ettei suvusta voi erota eikä sitä voi purkaa, vaan siihen kuulutaan geneettisesti. Perhe on kulttuuri, joka toteuttaa tietynlaisia tapoja, arvoja ja normeja. (Envall 2005, 183-185.) Perheeseen liittyvät myös velvoitteet, lojaalius sekä vastuut, mitkä eivät kuulu ystävyysuhteisiin. Perhesuhteissa on kyse myös huolenpidosta ja hoivasta. (Sevon & Notko 2008, 13.)

Höjerin (2001) mukaan sijaisperhe eroaa monin tavoin tavallisista perheistä. Sijaislapsella ei ole biologista yhteyttä perheeseen. Tämän lisäksi lapsi ei useinkaan asu perheessä pysyvästi, vaan hän muuttaa perheeseen ja jossakin kohtaa taas hän muuttaa perheestä pois. (Höjer 2001, 9.)

4.1 Kiintymyssuhde ja sen muodostuminen

Opinnäytetyön kannalta koen tärkeäksi käsitellä kiintymyssuhdetta, sillä usein sijoitetuilla lapsilla on kiintymyssuhteet katkeilleet tai niitä ei ole ollut ollenkaan. Syynä kiintymyssuhteiden haurauteen sijoitetuilla lapsilla on usein se, ettei vanhemmillä ole ollut voimavaroja huolehtia lapsestaan. Se onko lapselle turvallinen kiintymyssuhde vai ei, näkyy usein lapsen käytöksessä ja olemisessa. Esimerkiksi jos lapsi kokee ensimmäisenä elinvuotenaan toistuvasti turvallisuuden tunnetta, tämä voi näkyä lapsessa luottamuksen puutteena. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 157-158; Sinkkonen & Korhonen 2016, 181.)

Kiintymyssuhteella tarkoitetaan vauvan ja häntä hoitavan aikuisen välistä kiinteää suhdetta ja sen vaikutusta lapsen myöhempään elämään. Lapsella on biologinen tarve muodostaa läheinen suhde häntä hoitavaan aikuiseen. Hoitava ihminen ei voi kuitenkaan olla kuka tahansa, eikä se voi vaihtua jatkuvasti. Turvallisen kiintymyssuhteen muodostuminen alkaa lapsella ensimmäisenä elinvuotena. Tämä luo pohjan kokemukselle siitä, että toiselta ihmiseltä saa hoivaa ja turvaa. Samalla itseluottamus alkaa rakentumaan. Lapsen tarve turvallisuuteen, saa lapsen kiinnittymään siihen aikuiseen, joka on eniten lapsen saatavilla ja lähettyvillä. (Vilen ym. 2010, 103; Sinkkonen & Korhonen 2016, 181; Suokas-Cunliffe 2015, 108.)

Lapselle on tärkeää, että hän saa kokemuksia siitä, että aikuinen välittää ja on kiinnostunut hänestä, hänen tunteistaan ja ajatuksistaan ja että hän on rakastettu. Turvallisuudentunne on

kiintymyssuhteen tavoite ja se on ehto lapsen hyvälle kehitykselle. Hyvinvointinsa tueksi lapsi tarvitsee suhteen toiseen ihmiseen. Turvallinen kiintymyssuhde heijastuu tavoista, joilla perhe huolehtii lapsesta emotionaalisesti ja fyysisesti. Jos kuitenkin ensimmäisen vuoden aikana lapsi kokee toistuvasti vaikeuksia hoivassa ja vuorovaikutuksessa, niin tämä voi näkyä lapsessa luottamuksen puutteena ja epäluulona. Tällaista kokenut lapsi voi olla iloton, vakava ja vetäytyvä. Lapsi voi myös ilmaista tyytymättömyyttään itkulla tai syömiseen ja uneen liittyvillä ongelmilla. Jos lapsi ei saa turvallisuudentunnetta, niin se heijastuu lapsen kiintymyssuhteissa häiriöinä. (Suokas-Cunliffe 2015, 108; Sinkkonen & Korhonen 2016, 181.)

Kiintymyssuhdeteoriaa tutkineet Mahler ja Bowlby käyttivät nimitystä äiti tai äitihahmo siitä henkilöstä, johon vauva ensisijaisesti loi kiintymyssuhdetta. He eivät kuitenkaan tarkoittaneet tällä aina ainoastaan biologista äitiä. On kuitenkin luontevaa käyttää nimitystä äiti, sillä äiti on yleensä se, joka vauvaa hoitaa heti syntymä jälkeen ja näin ollen hän on se, johon vauva kohdistaa kiintymyksensä. Äiti tai äitihahmo ei ole kuitenkaan riittäviä, jos tarkastellaan lapsen hoitoa oman kodin ulkopuolella. Tällöin Bowlby käyttää nimityksiä korvaava tai toissijainen äiti, johon lapsi suuntaa kiintymyksensä sillä hetkellä, kun äiti ei ole paikalla. Ensisijaisella kiintymyskohteella viitataan siihen henkilöön, joka lasta pääasiassa hoitaa. Toissijainen kiintymyskohde on vastaavasti henkilö, joka lasta hoitaa esimerkiksi äidin ohella. (Rusanen 2011, 29-30.)

Lapsi, jolla on lapsuudessaan turvallinen kiintymyssuhde, luottaa siihen, että hänelle tärkeät ihmiset ovat ja pysyvät hänen elämässään (Rusanen 2011, 270). Turvallinen kiintymyshistoria mahdollistaa lapselle paremmat sosiaaliset taidot. Tämän ansiosta kyseiset lapset eivät juurikaan vetäydy omiin oloihinsa vaan ovat aktiivisia ja viettävän aikaa kavereiden seurassa. Sosiaalisissa tilanteissa kyseiset lapset eivät turhaudu, osoita aggressiivisuutta tai luovuttamista yhtä paljon kuin lapset, joilla ei ole turvallinen kiintymyssuhdehistoria. (Rusanen 2011, 274.) Turvallisuuden tunnetta voidaan ylläpitää siten, että alle kouluikäistä lasta hoitaa yksi henkilö, johon lapsi on kiintynyt ja hänen ollessaan estynyt, lapsen saatavilla on muutama toissijainen kiintymyksen kohde. Jos lapselta kuitenkin puuttuvat niin sanotut kiintymyshahmot, lapsi tuntee jatkuvaa ahdistusta. Tämä voi näyttäytyä voimakkaina, impulsiivisina purkauksina tai vetäytymisenä passiiviseen tilaan. Tällöin vaikka lapsen sisällä myllertävät monet tunteet ja ajatukset, niin lapsi ei näytä niitä ulospäin eikä ilmaise tunteitaan. (Hughes 2011, 32-33.) Kiintymyssuhteessa ei ole kyse siitä rakastaako vanhempi lastaan. Vanhempi voi rakastaa lastaan hyvinkin paljon, mutta siitä huolimatta, hän ei kykene luomaan lapselle turvallista ja luotettavaa kokemusmaailmaa. (Vilen ym. 2010, 103.)

Lapsen joutuessa eroon tutusta aikuista, kokee hän eroahdistusta. Tämä on nimitys niille tunteille ja reaktioille, joita lapsi kokee joutuessaan eroon tärkeistä ja tutuista ihmisistä. Eroahdistus näkyy lapsen käyttäytymisenä, kuten itkemisenä, takertumisena, protestoimisena tai kieltäytymisenä annetusta avusta. Hän voi olla myös levoton, vetäytyvä tai hiljainen. Tämä on

lapselle luonnollinen reaktio, kun hän joutuu eroon tutuista ihmisistä. Vanhemmista eroon joutumispelot ovat lasten yleisimpiä pelkoja. Toisinaan lapsen pelot ja niiden aiheet tai syyt voivat olla lapsen silmissä isoja, mutta aikuinen ei niitä reagoi samalla tavalla. Aikuisen voi olla vaikea asettaa lapsen asemaan ja nähdä hänen murheensa ja huolensa. (Rusanen 2011, 59, 86.) Lapsen käytös ja siitä vanhemmille tuleva syyllisyys erotilanteen jälkeen ovat oikeutettuja, sillä vanhemmat ovat vastuussa siitä, että lapsi on joutunut heistä eroon ja kaivannut heitä. Syy ei ole lapsessa itsessään. Erotilanteen jälkeen vanhemman tulisi kestää lapsen suuttumus rauhallisena jättämättä lasta yksin. (Rusanen 2011, 96-97.)

Lapsen joutuessa eroon tärkeistä aikuisista, tulisi lapsen saada ottaa mukaansa hänelle tärkeitä tavaroita tai esineitä. Näitä esineitä voidaan nimittää rakkausesineiksi tai siirtymäobjekteiksi ja niillä on turvallisuuden tunnetta edistävä vaikutus. Niiden mukana olo lohduttaa lasta, jos hän on erossa äidistä. Lapsen on tärkeä saada kuljettaa tärkeää esinettä mukanaan, eikä sitä tule laittaa esimerkiksi reppuun odottamaan. (Rusanen 2011, 95.)

4.1.1 Kiintymyssuhteesta eri-ikävuosina

Noin 1-3-vuotias lapsi harjoittelee irtautumista omista vanhemmistaan ja alkaa ymmärtämään oman erillisyytensä. Kehitysvaiheeseen kuuluvat myös voimakas takertuminen toisinaan hoitajiin ja turvan tankkaaminen. Tästä syystä taaperoikäinen saattaaakin olla hyvin mustasukkainen huomiosta, jos vanhempi huomioi muita sisaruksia. Jos lapsi ei saa tarvitsemaansa syliä ja hoivaa, kokee hän jääneensä yksin. Kyseistä tilannetta voi olla vaikea paikata, jos turvallisuuden kokemus on heikentynyt. Tällaista voi tapahtua esimerkiksi äidin tai muun pääasiallisen hoitajan ollessa poissa kotoa pidemmän aikaa. Syynä voi olla myös hoitajan vakava sairastuminen tai masennus. (Kaulio & Svennevig 2006, 12; Sinkkonen & Korhonen 2016, 182.)

3-6-vuotias alkaa erkanemaan aiempaa enemmän vanhemmistaan ja omatoimisuus lisääntyy. Sosiaalisten taitojen karttuessa lapsi pystyy myös ottamaan muut huomioon aiempaa enemmän. Leikki-ikäinen nauttii taidoistaan ja aikuisen kehu kasvatavat hänen itsetuntoaan. Lapsi kaipaa kuitenkin aikuisen kannustusta ja lohdutusta pahoittaessaan helposti vielä mielensä. (Sinkkonen & Korhonen 2016, 183-184.)

Viiden vuoden ikäinen lapsi kykenee jo pienempiä paremmin tiedostamaan, että vanhempi on hänen lähellään ja syliä on tarjolla, ilman että sitä konkreettisesti käy hakemassa vähän väliä. Pienempi sisarus ei tässä kohtaa enää ole samalla tavalla kilpailija tai sylin varastaja kuin pienempänä. Tällöin pienemmän sisaruksen ilmestyminen perheeseen on usein myös helpommin hyväksyttävissä. Jos kahden sisaruksen välinen ikäero on vähintään kuusi vuotta, niin kummankin sisaruksen on mahdollista kokea ainoan lapsen asema. Isommalla sisaruksella se tapahtuu ennen pienemmän sisaruksen syntymää ja pienemmällä sisaruksella siinä kohtaa, kun esikoinen itsenäistyy ja muuttaa pois kotoa. Isolla ikäerolla olevista lapsista voidaan ajatella, että he ovat eläneet kuin eri maailmoissa. Usein isolla ikäerolla olevat lapset viettävät aikaa

myös vähemmän keskenään kuin sellaiset, joilla ikäero on pienempi. (Kaulio & Svennevig 2006, 13.)

Esikouluikäisenä lapsi on usein aktiivinen, helposti innostuva ja seesteisempi kuin aiemmin. Kaverisuhteet ovat myös hyvin tärkeitä ja kavereiden mielipiteillä on suuri merkitys. Lapsi kykenee useimmiten tulemaan toimeen muiden lasten kanssa sekä leikkimään heidän kanssa. Ristiriitojen ratkaisemisessa lapsi kuitenkin tarvitsee usein vielä aikuisen apua ja tukea. Lapsi tuntee myös jo syyllisyyttä, sillä hänen moraalisensa on kehittynyt. (Sinkkonen & Korhonen 2016, 185.)

Alakouluikäisen lapsen on jo aiempaa helpompi huomioda muita ja sietää negatiivisia tunteita kuten pettymystä. Yläkouluikäisenä nuori alkaa irrottautumaan vähitellen vanhemmistaan. Kaverisuhteilla on myös tärkeä merkitys ja niiden avulla irrottaudutaan vanhemmista. (Sinkkonen & Korhonen 2016, 186-187.)

4.1.2 Sijoitetun lapsen kiintymyssuhteet

Sijoitetulla lapsella on usein kiintymyssuhteet katkeilleet tai niitä ei ole ollut ollenkaan. Jos lapsella ovat hoitavat aikuiset vaihtuneet usein, on tästä seurauksena niin kutsuttu reaktiivinen kiintymyssuhdehäiriö (RAD). Tällaiselle lapselle on tyypillistä, että hän on vetäytyvä ja estynyt, eikä hän hae aikuiselta lohdutusta tai läheisyyttä, vaikka hän olisi peloissaan tai sattuttanut itsensä. Toinen tyypillinen häiriö on estoton sosiaalisen vuorovaikutuksen häiriö. Tällöin lapsi lähestyy estottomasti vieraita ihmisiä, kiipeää heidän syliinsä eikä tunne tarvitsevänsä aikuisen läheisyyttä vaarallisissakaan tilanteissa. Sekä estottoman sosiaalisen vuorovaikutuksen häiriötä, että reaktiivista kiintymyssuhdehäiriötä esiintyy niillä lapsilla, joilla on ollut useampia sijoituksia ja joiden varhaiset kiintymyssuhteet ovat hauraita. Molemmat yllämainitut häiriöt haittaavat suuresti sosiaalisia suhteita. (Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 157-158.)

Sijoitettu lapsi on usein tavalla tai toisella traumatisoitunut. Lapsen on vaikea luottaa siihen, että aikuiset pystyisivät tarjoamaan turvallisen ympäristön, jos lapsi on joutunut toistuvasti kokemaan jotakin traumaattista. Erityisesti jos häntä hoitavat aikuiset ovat niitä, jotka altistavat hänet traumaattisille kokemuksille, kasvaa epäluottamus erityisen vahvaksi. Sijoitetut ja huostaanotetut lapset ovat kokeneet lähes aina laiminlyöntejä ja kaltoinkohtelua, toisinaan myös hyväksikäyttöä ja tämän vuoksi he ovat jääneet yksin tunteidensa ja tarpeidensa kanssa. Tämän seurauksena heidän on vaikea luottaa siihen, että aikuiset tukisivat heitä. Sijoitetujen lasten elämässä ympärillä olevat aikuiset ovat usein myös vaihtuneet ja lapsi kokee jokaisen eron hoitavasta aikuisesta hylkäämisinä. Vaihtuvat aikuiset ja hylkäämisen tunteet saavat lapsen kokemaan, ettei hän ole rakastettava tai että hän on paha tai huono. (Vilen ym. 2010, 21.)

Vaikka sijoitus perheeseen on lapselle usein mahdollisuus päästä pois vaikeasta tilanteesta ja lapsen edun mukainen ratkaisu, niin se on lapselle myös trauma, sillä hänet erotetaan vanhemmistaan. Kyseessä on traumakokemus, vaikka vanhemmat olisivatkin kohdelleet lasta huolesti. Toisin sanoin perheeseen sijoitettu lapsi kärsii aina jostakin traumatyyppistä. Lapsi voi kärsiä varhaisista traumakokemuksista tai viimeistään sijoituksesta johtuvasta traumasta. (Jouensuu & Sutinen 2016, 69.)

Sijoitetulla lapsella on usein tunne-elämän ja terveyden ongelmia sekä käyttäytymishäiriöitä. Tilannetta selittää yleensä se, että sijoitetulla lapsella on usein varsin heikot lähtökohdat elämään. Taustalla voi olla mielenterveys- ja päihdeongelmaa, perheväkivaltaa, lapsen laiminyöntiä tai pahoinpitelyä. Vaikean taustansa vuoksi lapsella on usein myös jo ennen sijoitustilannetta kiintymyssuhdehäiriö. Sijoitus ja huostaanotto ovat lapselle epätyypillisiä ja vaikeita kokemuksia. Jopa turvallisissa oloissa kasvanut lapsi reagoi niihin, mutta erityisen vaikeaa se on lapselle, jonka kokemukset ovat pääosin kielteisiä ja jolla ei ole mahdollisuutta tai kysyä käsitellä asiaa. Vaikka sijoitus voi aiheuttaa kiintymyssuhdehäiriön, niin se on toisinaan välttämätöntä lapsen kehityksen ja jopa henkiin jäämisen turvaamiseksi. Kiintymyssuhdeteoreettisen lähtökohdan mukaan lapsi ei hyödy todennäköisesti lyhyistä sijoituksista vieraaseen ympäristöön, vaan sijoitusta ja huostaanottoa tulisi arvioida pysyvyyden kannalta. Erityisesti useat edestakaiset lyhyet sijoitukset voivat vaikuttaa kielteisesti lapsen kehitykseen. Lapsen etua ajateltaessa varhaisissa kiintymyssuhteissa vaurioituneelle lapselle annetaan mahdollisuus turvallisiin ja pysyviin tunnesiteisiin sijoitettaessa. Näiden vuoksi oman kodin ulkopuolelle sijoitettavalle lapselle on tärkeää löytää kehitystä suojaava ympäristö. Parhaimmillaan perhesijoitus voi mahdollistaa lapselle pysyvän kiintymyssuhteen ja turvallisuuden tunteen. (Sinkkonen & Kalland 2011, 207-209.)

Lapsi voi oireilla kiintymyssuhdetraumaansa vastustamalla kaikkea apua, tukea tai hoivaa mitä hänelle sijaisperheessä tai laitoksessa tarjotaan. Lapsi reagoi vastustamalla, sillä hänellä on taustalla kokemus siitä, että aikuiset katoavat tai haluavat lapselle vain pahaa. Sijaisvanhempien näkökulmasta oireilu voi olla haastavaa. Lastenkodissa oireilu voi korostua entisestään, kun ympärillä olevat hoitajat vaihtuvat, eikä lapselle voida tarjota pysyviä kiintymyssuhteita ja kaikilla hoitajilla ei ole välttämättä samanlaisia näkemyksiä, miten tietyissä tilanteissa tulisi toimia. Tällöin lapsen on vaikea tietää kenen sanaan pitäisi luottaa. (Vilen ym. 2010, 21; Sinkkonen & Kalland 2011, 216.) Edellä mainittu tukee ajatusta perhehoidon ensisijaisuutta.

4.1.3 Sijaistraumatisoituminen

Käsittelen opinnäytetyössäni omana lukunaan sijaistraumatisoitumista, sillä olisi ollut mahdollista, että haastatteluissa olisi ilmennyt viitteitä sijaistraumatisoitumisesta. Sijaistraumatisoitumista on ilmennyt toisinaan sijaisvanhemmilla ja koen, että se olisi yhtä lailla mahdollista myös sijaisperheen biologisilla lapsilla. Psykotraumatologiaa tutkittaessa on havaittu trauman

siirtymisestä ihmisestä toiseen. Traumatisoituneiden ihmisten lähipiirissä ja esimerkiksi auttajissa on havaittu samoja reaktioita ja selviytymistapoja kuin trauman kokeneilla. Tästä ollaan päätelty, että trauma ja sen vaikutus voi edetä lähisuhteissa tai esimerkiksi työelämässä. Tällöin vaikutukset ovat ainoastaan lievemmät. (Nissinen 2007, 114; Joensuu & Sutinen 2016, 68.)

Toiset ihmiset kantavat helpommin hartioillaan muiden tuskan ja hädän. Ammattiauttamisen piirissä puhutaan myötätuntouupumuksen rinnalla myös termeillä loppuun palaminen, sekundäärinen traumaattinen stressi, sijaistraumatisoituminen tai vastatransferenssi eli vastatunteet. Myötätuntouupuminen on seurausta toisen ihmisen kärsimyksen tai hädän jakamisesta tai todistamisesta toistuvasti. Myötätuntouupumus havaitaan usein stressin oireina. Tämän lisäksi henkilöllä ilmenee usein myös psyykkisiä oireita tai ihmissuhdeongelmia. Myötätuntouupumus alkaa usein huomaamattomasti ja etenee hitaasti. Myötätuntouupumus eroaa normaalista stressistä ja väsymyksestä siinä, että se ei katoa tai helpotu nukkumalla tai lepäämällä, vaan vaatii myös mielen tai ihmissuhteiden hoitamista. (Nissinen 2007, 50-51, 54-55.)

Sijaistraumatisoituminen kuvaa kokonaisvaltaista uupumista, ja se on seurausta kärsimyksen todistamisesta tai empaattisesta vuorovaikutuksesta kärsivän ihmisen kanssa. Auttajan elämän merkitykset, ihmissuhteet ja kokemusmaailma muuttuvat, kun hän kokee toistuvia kohtaamisia kärsivän ihmisen kanssa. Sisäisen kokemusmaailman muutokset ovat kärsimyksestä tietämisen, ihmisestä välittämisen ja pahan kanssa kasvokkain joutumisen seuraus. Kärsimyksen todistaminen ei johda uupumiseen, vaan muutokseen, jotka auttaja kokee ihmisenä itse. Jatkuva traumaattinen riskissä henkilö alkaa katsoa maailmaa ja elämää eri tavalla. Tällöin työtehtävien uhkaavuus tai ylivoimaisuus korostuvat ja sellaisenkin tehtävän, joka on aiemmin onnistunut sujuvasti alkaa tuntua mahdottomalta. (Nissinen 2007, 140; Nissinen 2012, 56.)

Sijaistraumatisoitumisessa esimerkiksi kriisityötä tekevä henkilö alkaa samaistua kohderyhmäänsä niin, että hän alkaa saamaan samoja oireita kuin kohderyhmä. Sijaistraumatisoituminen on yleistynyt Suomessakin, mutta edelleen se on Koivusen (2009, 40) mukaan huonosti tunnettu ongelma sosiaali- ja terveysalalla. Sijaistraumatisoituminen on tunne-elämän häiriö, eikä se tarkoita samaa kuin burn out. Nähdessään järkyttäviä tilanteita tai kärsimystä, joutuu henkilö tasapainoilemaan sen kanssa, mikä on normaalia ja mikä ei. Työvälineenä on omat tunteet ja persoonallisuus. (Koivunen 2009, 40.)

Työelämässä sijaistraumatisoitumista syntyy erityisesti pitkissä asiakassuhteissa ja se voi vaikuttaa työntekijään muuttamalla hänen persoonallisuuttaan kapea-alaisemmaksi. Sijaistraumatisoituminen voi heikentää myös tunteiden kestävyttä. (Koivunen 2009, 41.)

Sijaistraumatisoituminen on mahdollista myös sijaisvanhemmalle. Vanhempien uupumus ja kokemus arjen raskaudesta saattavat olla lapsen uupumuksen kokemusta ja traumasiirtymää.

Sijaisperheiden sijaistraumatisoitumiseen liitetään usein termi projektiivinen identifikaatio, jossa yksilö kuvittelee toisesta ihmisestä jotakin, mikä ei pidä paikkaansa ja alkaa käyttäytyä niin, että toinen muuttaa käytöstään ja kuvitelma osoittautuu todeksi. Projektiivisessa identifikaatiossa osia persoonasta pilkotaan erilleen ja sijoitetaan toiseen ihmiseen eli ulkoiseen objektiin. Sijaisvanhempi samaistuu lapsen häneen heijastamien projektoiden kautta ja alkaa toimimaan niiden kontrolloimana. (Joensuu & Sutinen 2016, 65.)

Varhaisesta traumasta kärsivän lapsen arki on täynnä tunteensiirtymiä ja projektioita ja hän pyrkii vapautumaan ristiriitaisista jännitteistä ja traumakokemuksistaan. Lapsi voi yrittää vapautua käsittelemättömästä pahasta kohdistamalla ympäristöön tuhoa sotkemalla tai rikkomalla. Tunteen siirrolla lapsi kykenee irrottautumaan ahdistavista kokemuksistaan hetkellisesti. Esimerkiksi sijaisperheessä lapsi voi rikkoa sijaisäidin tavaran saadakseen vanhemman raivon valtaan. Raivo, jonka lapsi näkee aikuisessa, on hänen projektionsa ja keinonsa vapautua vaikeista tunteista. Lapsi itse ei ole paha, vaan lapsen toiminta ja käytös ovat tiedostamattomia ja seurausta häneen kohdistuneesta pahasta. Jos sijaisvanhemmat eivät kykene käsittelemään lapsen projektioita, niin lapsen heijastama tunne kääntyy takaisin lapseen päin. Tällöin lapsi nähdään pahana, vaikeana ja mahdottomana. Identifioitumisen kautta samaistutaan lapsen traumakokemukseen. Siirtymätrauma on yksi suurimmista syistä sijaisvanhempien väsymiseen. (Joensuu & Sutinen 2016, 65-68.)

4.2 Sisaruus

Sisarussuhteita pidetään tärkeinä ja niillä on suuri vaikutus ihmisen koko elämään. Sisarussuhteet vaikuttavat tunne-elämään, minäkuvaan, itsetunnon rakentumiseen sekä tapaan kohdata muu maailma ympärillämme. Sisarukset auttavat oppimaan käyttäytymisen mallit sekä vaikuttavat rooleihin, joita elämässä omaksutaan. Sisarukset ovat myös sekä ystäviä että vihollisia. (Kaulio & Svennevig 2006, 8.) Samanlaisia piirteitä on havaittu myös sijaisperheiden sijaissisarilla.

Sisaruuden käsite tarkoittaa perussisaruutta ja sen lisäksi lukuisan määrän erilaisia muunnelmia. Yleisesti sisaruksista puhuttaessa tarkoitetaan puolisojen yhteisiä lapsia. Nykypäivänä on olemassa myös puolisisaria ja uusperheen yhteen tuomia lapsia, jotka muodostavat sisarusparven ilman, että heillä on biologista sidettä toisiinsa. Nykyään on hyvin yleistä, että lapsilla on perheessä veli- ja siskopuolia, tai voidaan puhua omista ja puolison lapsista. (Kaulio & Svennevig 2006, 8.)

Sisarukset ovat yleensä ensimmäiset ihmiset, joihin voimme vertailla itseämme. Sisaruus on ikuista, vaikka suhde olisi etäinen, sillä sisaruutta ei voi irtisanoa, kuten ystävyysuhteen. (Kaulio & Svennevig 2006, 8.) Sisarusten keskinäiset suhteet ovat usein pidempiä kuin mitkään muut ihmissuhteet koko heidän elämänsä aikana. Sisarussuhde on usein pidempi kuin suhde vanhempiin, puolisoon tai omiin lapsiin. Sisarusten keskinäiset siteet muovaavat lasten

lapsuutta ja sitä, millaisia heistä tulee myöhemmin aikuisina. Se tapa, jolla sisarukset riitelevät ja leikkivät yhdessä ja tapa, jolla he suhtautuvat toisiinsa, vaikuttaa heidän muihin ihmisuhteisiinsa myös aikuisuudessa. (Parker & Stimpson 2004, 12-13.)

Sisarussuhde on tärkeä osa lapsen sosiaalistamisprosessia. Lapsen kehitykseen vaikuttaa sekä suhde vanhempiin että muihin sisaruksiin. Sillä on myös suuri merkitys, miten vanhemmat suhtautuvat sisaruksiin sisarusryhmässä. Vuorovaikutusta tulee olla myös kaikkien perheenjäsenten kesken. (Höjer 2001, 140.) Myös sijaisperheessä lapsen tulisi saada yhdenvertainen asema perheen muihin lapsiin nähden (Gottberg-Talve 1988, 202).

4.2.1 Sisarusten merkitys lapsen kehitykseen

Ensimmäisen lapsen syntymä mullistaa usein tulevien vanhempien elämän. Tällöin kaikki lapseen liittyvä on yleensä uutta ja ihmeellistä, eikä heillä ole aiempaa kokemusta vanhemmuudesta. Positiivisena asiana voidaan ajatella, että esikoinen saa perheessä usein jakamatonta huomiota siihen asti, kunnes toinen lapsi syntyy. Esikoisen kanssa usein myös puhutaan enemmän ja hänen on mahdollista kuunnella ja harjoitella äidinkieltä sekä opetella sosiaalisia taitoja. Haittapuolena on kuitenkin se, että esikoinen joutuu vertailemaan taitojaan itseään taitavampiin eli aikuisiin sisarusten puuttuessa. Toisen lapsen synnyttyä huomio siirtyy usein häneen ja sukulaiset ja tuttavat ihastelevat uutta vauvaa. Isomman sisaruksen paikka perheen pienimpänä on viety. Tällöin esikoinen voi kokea olevansa rakkauden ja vihan ristitulessa ja hän vihaa kilpailijaa, joka uhkaa hänen asemaansa. Samalla hän kuitenkin rakastaa uutta tulo-kasta, joka muistuttaa häntä itseään. (Blair 2012, 24-25; Kaulio & Svennevig 2006, 24.)

Ahdistus ja stressi ovat oireita, jotka voivat vaivata esikoisia muita sisaruksia useammin. Myös mustasukkaisuus ja epävarmuuden tunteet kiusaavat erityisesti esikoisia. Tämä voidaan yhdistää siihen, että esikoinen on lapsuudessa menettänyt ainoalle lapselle kuuluvan erityisaseman. Toisena syntynyt lapsi ei koe esikoisen tavoin sitä järkytystä, että menettäisi asemansa ainoana lapsena ja ettei hän saisi enää jakamatonta huomiota. Jos uuden vauvan synnyttyä vanhemmat ovat väsyneitä tai stressaantuneita, tai jos vauva on kovin vaativa, voi esikoinen kokea mustasukkaisuutta ja syrjäytetyksi tulemistä uuden vauvan syntyessä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki esikoiset olisivat ahdistuneita, mustasukkaisia ja epävarmoja, vaan esikoisella on kasvuolosuhteiden vuoksi suurempi todennäköisyys saada yllämainittuja luonteenpiirteitä kuin nuoremmilla sisaruksilla. (Blair 2012, 34-35; Kaulio & Svennevig 2006, 25.)

Myös jos kahden sisaruksen välinen ikäero on vähintään kuusi vuotta, niin kummankin sisaruk- sen on mahdollista kokea ainoan lapsen asema. Isommalla sisaruksella se tapahtuu ennen pienemmän sisaruksen syntymää ja pienemmällä sisaruksella siinä kohtaa, kun esikoinen itsenäis- tyy ja muuttaa pois kotoa. Isolla ikäerolla olevista lapsista voidaan ajatella, että he ovat elä- neet kuin eri maailmoissa. Usein isolla ikäerolla olevat lapset viettävät aikaa vähemmän kes- kenään kuin sellaiset, joilla ikäero on pienempi. (Kaulio & Svennevig 2006, 13.)

Kuopuksen asema perheessä voi tuntua kadehdittavalta, kun häntä hoivataan ja opastetaan enemmän kuin esikoista. Kuopus joutuu kuitenkin olemaan aina isomman sisaren varjossa tavalla tai toisella. Voi olla, että pienempi sisarus esimerkiksi puetaan isomman sisaren vanhoihin vaatteisiin. Isompi sisarus tulee myös aina olemaan kuopuksen silmissä se isompi ja tietävämpi. Isommalla sisarella on myös valta siinä, suojeleeko hän pienempää sisarusta vai vähätteleekö hän. Tästä syystä pienempi sisarus kaippaa isomman sisaruksen hyväksyntää ja kapinoi isomman valtaa vastaan. Usein kuopus on perheessä se, jota yli suojellaan tai jopa hemmotellaan. Kuopus ei myöskään koskaan menetä asemaansa perheen ”vauvana”, eikä hänelle tämän vuoksi tule tarvetta luopua apua tarvitsevan lapsen roolista. Vanhempi sisarus voi olla myös ihailun kohde pienemmille sisaruksille sekä heidän kavereilleen. Jos perheessä on vastaavasti kolme lasta, niin keskimäinen lapsi joutuu usein hakemaan paikkaansa ja asemaansa perheessä ja sisarusten keskellä. Hän ei saa samaa asemaa kuin esikoinen, mutta ei ole myöskään enää perheen kuopus. Keskimäinen lapsi on usein joustava ja venyy tarvittaessa eri suuntiin. (Blair 2012, 79; Kaulio & Svennevig 2006, 26-28.)

Lapselle on erityisen tärkeää saada aikuisen huomiota ja se on edellytys sille, että hänen perustarpeistaan huolehditaan. Keskimäinen lapsi joutuu näkemään enemmän vaivaa kiinnittääkseen vanhempiensa huomion itseensä ja myös jakamaan huomiota syntymästään asti. (Blair 2012, 52-53.)

Toisen lapsen synnyttyä esikoiselta voidaan vaatia liikaa ikä tasoon nähden tai hänelle annetaan liikaa itsenäisyyttä. Tällöin esikoinen voi kokea jäävänsä liikaa oman onnensa nojaan ja vastuunkantajan rooli on hänelle enemmänkin taakka kuin todellista halua kantaa suurempaa vastuuta. Pärjäämisen pakko voi johtaa myös siihen, että esikoinen kadehtii kuopusta, joka saa aikuisen huomiota ja syliä ja läheisyyttä esikoista enemmän. (Kaulio & Svennevig 2006, 31.)

Perheessä omaksuttu rooli ei ole aina sidottu lasten syntymäjärjestykseen. Esimerkiksi hoivajan rooli voi olla vanhimmalla tytöllä, vaikka perheessä olisi isompia poikia tai keskimäinen lapsi voi olla vastuunkantajan roolissa tai kuopuksesta voi tulla sovittelija perheessä. Rooli ohjaa usein tapaa käyttäytyä tai reagoida asioihin. Jo hyvin varhain omaksuttu rooli voi ohjata tapaa, jolla ihmiset toimivat. (Kaulio & Svennevig 2006, 32, 34.)

Syntymäjärjestys ei myöskään määrää millaisia lapsista tulee eikä syntymäjärjestyksellä ole juurikaan todettu olevan vaikutusta kehitykseen tai persoonallisuuteen. Syntymäjärjestyksen ja käyttäytymisen välillä on kuitenkin yhteys. Syntymäjärjestyksen sijaan muilla tekijöillä, kuten vanhemman ja lapsen keskinäisellä suhteella, perhetilanteella, lasten temperamentieroilla tai sillä, miten lapset suhtautuvat toisiinsa on voimakkaampi ja merkittävämpi merkitys lapsen ihmissuhteisiin ja siihen, millainen ihminen hänestä tulee. (Parker & Stimpson 2004, 37.) Myös sukupuolijakaumalla, lasten ikäerolla ja sisarusten lukumäärällä on

merkitystä siihen, millainen ilmapiiri perheessä on ja millaisia sisarukset ovat. Myös sillä on merkitystä, onko perheessä ainoastaan toista sukupuolta tai onko kyseessä isosisarukset vai pikkusisarukset. Jos ikäero on kuusi vuotta tai enemmän, on havaittavissa tyypillisiä ainoan lapsen piirteitä. He eivät kilpaile keskenään eivätkä ole vuorovaikutuksessa sisaruksille ominaisella tavalla. Sisarusten määrä voi vastaavasti muovata luonteenpiirteitä. Eniten ihmiseen vaikuttavat ne sisaret, jotka ovat häntä iällisesti lähimpänä. (Schönbeck 2009, 20-21.)

Sisarukset oppivat usein jo varhaisessa vaiheessa sisarusten tunteita. Empatiakyky auttaa lasta tajuaamaan omien tekojensa vaikutukset sisaruksiin. Tämä kehittyy luonnostaan, mutta usein osana leikkiä. Tapa, jolla perheessä käsitellään tunteita ja miten niitä näytetään, muo- vaa lapsen käsitystä tästä asiasta ja ohjaa lasta tulkitsemaan muiden tunteita. (Parker & Stimpson 2004, 75.) Lapset aistivat hyvin herkästi, miten muut perheenjäsenet, kuten sisarukset häneen suhtautuvat. Tämän perusteella he muodostavat ajatuksen siitä, ovatko he hyväksyttäviä vai ei-hyväksyttäviä perheessä. Torjutuksi tuleminen vaikuttaa lapsen itsetuntoon riittämättömyyden tunteena ja se on vaikeasti korjattavissa. (Kaulio & Svennevig 2006, 66.)

Perheen elämä mullistuu yleensä täysin siinä kohtaa, kun perheeseen tulee uusi lapsi esimerkiksi vauvan syntyessä. Aikuinen osaa tilanteeseen varautua ja valmistautua, mutta lapselle se saattaa olla hyvinkin outo tilanne, eikä hän tiedä mitä tulevaisuus tuo tullessaan. Epävarmuudesta johtuen ei ole ihme, että vanhemmat sisarukset voivat kokea ahdistusta ja mielipahaa. Pikkusisar voi olla isommalle sisarukselle vastenmielinen olento, mutta vastaavasti uusi tulo- kas voi olla myös mahdollinen ymmärtäjä ja hauska kaveri. Jotta sisarusten välille voidaan saada myönteinen ja rakastava sisarsuhde, tulisi isompaa sisarusta tukea ja kannustaa tutus- tumaan pienempään sisarukseen sekä ymmärtää hänen mielipahaa, jota pienempi sisar mah- dollisesti aiheuttaa. (Parker & Stimpson 2004, 14-15.) Samanlaisia piirteitä voidaan ajatella olevan myös sijaissisarilla, joten olisi tärkeää huomioida tilanteessa sekä sijoitettua lasta että biologisia lapsia sekä heidän tunteitaan ja mahdollista mielipahaa uuden lapsen muuttaessa perheeseen.

Myös riidat ja nahistelu kuuluvat normaaleihin sisarussuhteisiin, kunhan se ei ole kiusaamista. Sisarusten kanssa käydyt riidat opettavat lasta neuvottelemaan, käsittelemään erimielisyyk- siä, tekemään kompromisseja ja pitämään puolensa. Näitä tärkeitä taitoja on hyvä opetella kotona. Ainainen riitely voi aiheuttaa ongelmia sisarussuhteissa ja lapsen käytöksessä, mutta jos erimielisyydet ovat ainoastaan osa kokonaisuutta sisältäen lämpimät perhesuhteet, niin ne opettavat lapselle paljon muista ihmisistä ja elämästä. (Parker & Stimpson 2004, 96-97, 131.)

Sisarukset voivat tuntea keskinäisen suhteensa hyvin eri tavalla. Toinen voi kokea siskon tai veljen läheiseksi ilman, että toinen kokee samoin häntä kohtaan. Esimerkiksi nuorempi sisarus voi ihailia vanhempaa sisarusta ja vastaavasti vanhempi sisarus kokee nuoremman sisaruksen ärsyttävänä ja hankalana. Useimmille sisaruksille tulee myös toisinaan vaiheita, jolloin sisko

tai veli tuntuu vihamieliseltä tai välinpitämättömältä, mutta useimmat lapset selviävät näistä tunteista ilman ongelmia. Jos kuitenkin yhteensopimattomuus muuttuu pysyväksi, voi ongelmia syntyä. Läheistä sisarussuhdetta ei voi luoda väkisin, mutta hylätyksi tulemisen tuskaa voi lievittää, jos sisarus löytää ystävyyssuhteita kodin ulkopuolelta sisarussuhteen tilalle. (Parker & Stimpson 2004, 154-155.)

4.2.2 Sisaruus uusioperheessä

Uusperheillä on monia määritelmiä, mutta tilastokeskus määrittelee uusperheen perheeksi, jossa on alle 18-vuotias vain toisen puolison lapsi. Näin ollen perheeseen kuuluu biologisen äidin tai isän lisäksi hänen uusi puolisonsa. Perheen kaikki lapset eivät ole puolisoitten yhteisiä. (Uusperhe 2018.) Vanhempien ristiriidat ja perheessä tapahtumat muutokset voivat vaikuttaa lapseen ja heidän keskinäisiin suhteisiinsa. Kyseisissä tilanteissa lapset saattavat tuntea syyllisyyttä, kateutta, pelkoa, suuttumusta tai surua, mutta tuntemuksena voi olla myös helpotus tai muutoksen mukana tuoma turvallisuuden tunne. Tuntemukset voivat myös vaihdella tai ne voivat olla useamman tunteen sekoituksia. (Parker & Stimpson 2004, 255.) Yleensä kestää useampi vuosi ennen kuin uusperheessä kehittyä aikuisten ja lasten välille samanlaiset tunteet kuin ydinperheessä, sillä luottamus ja läheisyys vaativat kehittyäkseen aikaa (Rauha 2003, 63).

Vanhempien ero voi olla lapselle vaikea ja hän voi käyttäytyä aggressiivisesti, riitaisasti tai käytös voi olla ongelmallisempaa. Usein kiukun kohteeksi joutuvat sisarukset. Tutkimukset osoittavat, että yleensä kahden kolmen vuoden jälkeen erosta, lapsi pärjää yhtä hyvin kuin ei-eronneen perheen lapsi. Tämä edellyttää kuitenkin, että lapsi ei joudu elämään jatkuvassa tai uudessa konflikti- tai stressitilanteessa. (Parker & Stimpson 2004, 257.)

Uusperheessä sopeutuminen vanhemman uuteen puolisoon ja mahdollisesti myös hänen lapsiinsa vaikuttaa sisarussuhteisiin. Se, miten lapsi tulee toimeen sisarusten, sisarpuolien tai uussisarustensa kanssa, vaikuttaa suuresti siihen, miten lapsi kokee elämän uusperheessä. (Parker & Stimpson 2004, 260.) Yleensä uuden isä- tai äitipuolen saaminen on lapselle vähemmän ahdistavaa kuin sisarpuolien tulo perheeseen. Tilannetta helpottaa entisestään, jos äiti tai isäpuoli ei yritä korvata biologisen vanhemman asemaa ja jos uudet puoliset ovat vanhempien kanssa yksimielisiä perheen säännöistä. Usein vanhemman uuden elämäkumppanin hyväksyminen on vaikeinta perheen esikoisille. Vanhempien eron jälkeen esikoinen voi alkaa huolehtimaan siitä vanhemmasta, jonka luona hän asuu. Uuden kumppanin tullessa kuvioon mukaan, kokee esikoinen menettävänsä erikoisasemansa uudelleen ja kokee mustasukkaisuutta, kuten silloinkin kun perheeseen syntyi vauva. Myös uuden kumppanin lapsien liittyessä perheeseen, vanhimmat lapset kokevat sen vaikeana joutuessaan kilpailemaan asemasta, johon he ovat tottuneet ja että he saisivat yhtä paljon huomiota kuin aiemmin. Uusperheen nuorimpien lasten on yleensä ainakin jossain määrin helpompi hyväksyä uudet sisarpuolet kuin isompien lasten. (Blair 2012, 200-201, 203-204.) Uusperheen olosuhteissa on suuria eroja, sillä

taustat ja osapuolet voivat olla hyvin erilaisia. Toiset lapset ovat asuneet yhdessä vanhempiensa kanssa vanhempien eroon asti, toiset muuttavat uusperheeseen yksinhuoltajaperheestä ja toiset isänsä tai äitinsä kuoltua. Monet jakavat kuitenkin uusperheessä arkensa uusien aikuisten ja uusien lasten kanssa. (Parker & Stimpson 2004, 260.) Tilannetta uusperheessä voidaan verrata sijaisperheeseen, jos ajatellaan että sisarpuoli on kuin sijaisperheen sijaissisar.

Toisilla sopeutuminen uusiin perheenjäseniin, vanhemman uuteen puolisoon ja veli- ja sisko-puoliin sujuu hyvin, mutta suurimmalle osalle sopeutumisvaihe on vaikea ja se näkyy riitelynä sisarusten kanssa. Yhteiselo voi sujua hyvin tai se voi olla jopa hyvinkin sietämätöntä. Elämä yleensä tasoittuu, kun aikaa kuluu, suhteet kehittyvät ja perheen rutiinit ja tavat vakiintuvat. Alku aikana kaksi kotia voivat tuntua hyvinkin erilaisilta toisiinsa nähden. Lapsi voi olla toisessa kodissa esikoisen asemassa ja toisessa esimerkiksi keskimmäisen tai jopa kuopuksen asemassa. Usein tavat eri kodeissa ovat erilaiset ja ihmiset niissä voivat käyttäytyä myös hyvin eri tavoin. (Parker & Stimpson 2004, 261-262, 264.)

4.2.3 Sijaissisaruus

Sisarussuhteista puhuttaessa voidaan puhua myös sijaissisaruuudesta, jolla tarkoitetaan sisarusuhdetta, joka syntyy, kun lyhytaikaiseen tai pitkäaikaiseen sijaisperheeseen sijoitetaan lapsi ja hän saa perheen biologisista lapsista itselleen sisaria. Sijaissisaret jakavat yhteisen arjen olemalla ja tekemällä yhdessä. Sijaissisarien välille muodostuu yhteenkuuluvuuden tunne, ilman että heillä on biologista tai juridista sidettä. Sijaissisaruus voidaan luonnehtia myös kaverisuhdetta muistuttavaksi sisarusuhteeksi. Näin sijaissisaruuutta kuvailee Kinnunen (2008, 91) pro gradu työssään. Myös opinnäytetyössäni sijaissisaruuudella tarkoitetaan tämän kaltaisia sisarusuhteita, joita muodostuu perheen biologisten lasten ja perheeseen sijoitetun lapsen välille.

Perhehoidossa puhutaan edelleen suhteellisen vähän sijaissisaruuudesta ja sen merkityksestä. Sijaisperheeksi ryhtyminen vaikuttaa koko perheeseen monin tavoin ja muuttaa perheen arkea monin tavoin. Myös sijoitetun lapsen tulo sijaisperheeseen vaikuttaa koko perheeseen. Uuden lapsen tulo perheeseen muistuttaa uuden perheenjäsenen syntymää. Voidaan ajatella, että uusien lapsien tulo perheeseen on mukava asia, mutta se vaatii joka kerta myös sopeutumista koko perheeltä uuteen tilanteeseen. Uuden lapsen tulo perheeseen merkitsee biologisille lapsille aina uudenlaista roolia perheessä. Uuden lapsen tulon myötä varsinkin vanhemmille lapsille voi tulla aiempaa enemmän vastuuta ja tehtäviä. Biologisen lapsen tehtävä voi olla esimerkiksi oleminen hyvänä esimerkkinä tai käytöstopojen opettajana sijoitetulle lapselle. Sijoitusten myötä perhe-elämä muuttuu usein myös säännönmukaisemmaksi, sijoitetun lapsen tarvitsemien rutiinien vuoksi. Perheen biologisten lasten elämä muuttuu myös yksityisestä julkiseksi, kun perheessä käyvät sekä viranomaiset että mahdollisesti myös sijoitetun lapsen läheiset. (Hakkarainen 2007, 6; Väливаara 2012, 10; Väливаara, Uotinen & Kallinen 2012, 5, 18.)

Sijaissisaruksilla on perheessä myös tärkeä rooli heidän toimiessaan sijaiskasvattajina sijoitetuille lapsille. Toisinaan perheen biologiset lapset voivat myös kuulla, nähdä tai kokea perheessä sellaisia asioita, jotka heitä hämmentävät ja joista olisi tarve keskustella jonkun kanssa. Asiat ovat usein kuitenkin sellaisia, ettei niistä voi puhua ulkopuolelle ja toisinaan omalle vanhemmallekin puhuminen voi olla vaikeaa. Tästä syystä olisikin tärkeää, että perheen biologisia lapsia olisi valmisteltu erilaisiin tilanteisiin jo ennen perheen ryhtymistä sijaisperheeksi ja että myös perheen biologisen lapsen mielipidettä olisi kysytty ennen sijaisperheeksi ryhtymistä. Myös sijaisperheenä toimisen aikana olisi tärkeää, että biologisilla lapsilla oli mahdollisuus päästä purkamaan mahdollisia mieltä painavia asioita esimerkiksi vertaisryhmässä. (Välivaara 2010, 10.) Ryhmässä biologisilla lapsilla on mahdollisuus myös huomata, että muillakin samassa tilanteessa elävillä lapsilla on samankaltaisia ajatuksia kuin itsellä (Ketola 2010, 9).

Sisarusten välisillä suhteilla on merkitystä siihen, millaiseksi lapsi kasvaa. Erityisesti tämä vaikuttaa persoonallisuuden kehittymiseen. Höjer (2001) toteaaakin, että sijaissisarilla on myös tämän vuoksi merkittävä vaikutus perheen biologisiin lapsiin. (Höjer 2001, 141.) Höjerin (2011, 142) mukaan sijaisperheiden biologiset lapset oppivat paljon sijaissisarilta ja heistä tulee usein suvaitsevaisempia. Biologiset lapset oppivat myös jakamaan asioita, joutuessaan jakamaan vanhempiansa huomion sijaissisarien kanssa. Sijaissisarien vuoksi vanhemmilla on usein vähemmän aikaa huomioida omia lapsia ja vähemmän aikaa, jonka he voivat viettää biologisten lasten kanssa keskenään. Tämä koettiin negatiiviseksi asiaksi Höjerin (2001, 142-143) mukaan. Toinen Höjerin (2001, 143) mainitsema negatiivinen asia sijaissisaruteen liittyen oli se, että biologiset lapset näkevät ja joutuvat kohtaamaan sijaisperheessä eläessään ihmisten ongelmia ja vaikeita elämäntilanteita, joihin he eivät muuten törmäisi.

Höjer (2001) on tutkinut sijaissisaruuutta Göteborgin yliopistossa. Höjer (2001, 145) on todennut, että biologisten lasten saaminen voi merkitä suurta iloa tai tunteet voivat vaihdella. Sijaissisaruuussuhdetta voi verrata biologiseen sisaruussuhteeseen, sillä sijaissisaruuussuhteessaakin sisaren saaminen voi myös olla hauskaa tai vaikeaa ja se voi herättää tunteita. Sijaissisaruuus eroaa kuitenkin tavallisesta sisaruussuhteesta, esimerkiksi sijaissisarilla voi olla erilaiset käsitykset siitä, millainen perhe on, miten perhe toimii tai millaiset ovat vanhempien ja sisarusten väliset suhteet. Sijaissisarella on myös usein epävarmuutta siitä, kuinka kauan sijaissisar saa asua perheessä ja kuinka paljon hän uskaltaa tämän vuoksi perheeseen kiintyä. Tällaista epävarmuutta ei joudu tavallisessa perheessä elävä biologinen lapsi kokemaan. (Höjer 2001, 145.)

Höjer (2001, 144) on havainnoinut, että tytöt ja pojat suhtautuvat usein eri tavalla sijaissisariin. Tytöt huolehtivat sijaissisarista ja hoitavat heitä, kun taas pojat ottavat heihin enemmän etäisyyttä. Höjerin (2001, 144) mukaan näin on usein tavallisissakin perheissä, joissa tytöt usein huolehtivat poikia enemmän pienemmistä sisaruksista.

Myös sijoitettu lapsi hyötyy paljon perheen biologista lapsista, sillä sisarukset tuovat yleensä sijoitukseen jatkuvuutta ja vakautta. Sijoitetun lapsen hyvinvointia voi edistää sisarusten läsnäolo. Sisarusten merkitys sijoitetulle lapselle on usein hyvin tärkeää, sillä heillä on usein vähemmän muita tukevia ihmissuhteita. (Kosonen 2007, 4.)

5 Tutkimuksia perhehoidosta

Ketola (2008, 99) toteaa, että perhehoitoa koskevaa tutkimusta on Suomessa melko vähän muihin maihin verrattuna. Kyseiset johtopäätelmät Ketola (2009, 99) on tehnyt tutkittuaan kansainvälisiä perhehoitoon ja sijaishuoltoon liittyviä tutkimuksia. Koska perhehoidon käytännöt ja ideologiat poikkeavat eri maiden välillä, on kyseenalaistettu tutkimustiedon soveltamista yli maiden rajojen. Tutkimustuloksia vertaillessa tulee myös huomioida, onko kyseessä pitkä- vai lyhytaikainen perhehoito. Perhehoidon tutkimuksissa lapsen ääni on kuulunut suhteellisen hyvin ja muuta perhetutkimusta enemmän. Tutkimusta löytyy myös sijaisvanhemmista. (Ketola 2008, 99-100.) Suomalaisessa tutkimuksessa on selvitetty pääasiassa nuorten ja aikuisten näkökulmasta kokemuksia sijaisperheessä elämisestä, ei niinkään lasten. Tutkimustietoa perhehoitoon sijoitettujen lasten ja nuorten perhesuhteista löytyy lisensiaattitutkimuksina, mutta ei väitöskirjatutkimuksina. (Kallinen, Pirskanen & Rautio 2018, 96.)

Kallinen (2018, 96) kertoo kirjassaan, että perhehoito ja siihen liittyvä vähäinen tutkimustieto selittyy ainakin osittain aiheen sensitiivisyydellä. Lastensuojelua ja esimerkiksi lastenkotisijoituksia sekä siihen liittyviä henkilökohtaisia tarinoita pidetään edelleen suhteellisen arkaluontoisena aiheena tutkittavaksi. Kallinen on tehnyt itse väitöstutkimuksensa liittyen perhehoitoon sijoitettujen lasten kodilleen ja perhesuhteilleen antamasta merkityksestä.

Perhehoidosta löytyy opinnäytetöitä melko paljon. Niissä on käsitelty muun muassa sijoitettujen lasten kokemuksia (Hämäläinen 2005), sosiaalisen verkoston voimavaroja lapsen huostaanotossa ja sijoituksissa (Anttila 2002), sijaiskodissa asuvien lasten resursseja (Nurmi 2000) sekä sijaisisien kokemuksia isyydestä (Lehtonen 2005.) (Ketola 2008, 117.)

Vaikka varsinaista tutkimustietoa ei juurikaan sijaisperheiden biologisista lapsista tai sijaissaruudesta löydy suomenkielisenä, niin aihetta on selvitetty useammassa opinnäytetöissä sekä pro graduissa. Biologisten lasten kokemuksista löytyy opinnäytetöitä ainakin Niemisen (2010), Rantasen & Ukkolan (2015) sekä Klemolan (2017) tekeminä. Pro Gradun aiheesta ovat tehneet muun muassa Kerola (2010) ”No kyl mä piän sitä sillee niinku siskona”- Sijaissisuus perheen biologisten lasten näkökulmasta, Inkilä (2000) ”Vieraita lapsia perheessä: sijaisperheiden omien lasten kokemuksia sijoituksesta” sekä Laine (2018) ”Sijaissisuus - perhehoidon näkömätön osapuoli, Narratiivinen tutkimus sijaissisarusten osallisuudesta lastensuojelun sijoitusprosessissa”

Yleisesti kuitenkin lasten ottaminen mukaan laadullisen tutkimuksen kohteiksi on lisääntynyt erityisesti 2000- luvun alusta lähtien. Esimerkiksi Ritala-Koskinen (2001), Viittala (2001) ja Linnavuori (2007) ovat tutkineet lapsiin koskevia aihepiirejä kysymällä aiheesta suoraan lapsilta itseltään. (Kallinen, Pirskanen & Rautio 2018, 86.)

6 Opinnäytetyön suunnittelu ja toteutus

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen selvitys. Opinnäytetyössäni haastattelin lyhytaikaisten sijaisperheiden biologisia lapsia. Opinnäytetyön suunnittelemisen aloitin vuoden vaihteessa 2017-2018. Tällöin keskustelin valitsemani kaupungin lyhytaikaisesta sijaisperhetoiminnasta vastaavan esimiehen kanssa. 5.2.2018 esittelin aiheesta tekemäni aiheanalyysin ohjaavalle opettajalle. Tämän jälkeen tein opinnäytetyön suunnitelman, jonka esittelin 5.3.2018. Maalis-huhtikuun 2018 aikana laitoin vireille tarvittavat lupahakemukset. Lupien pitkittyessä pääsin aloittamaan varsinaisen opinnäytetyön tekemisen vasta syksyllä 2018. Opinnäytetyöhön liittyvät haastattelut toteutin lokakuun aikana. Samaan aikaan kirjoitin opinnäytetyön teoriaosuutta. Tasasin väliajoin prosessin aikana kävin suunnitelmaa ja toteutusta läpi sekä ohjaavan opettajan että toimialan yhteyshenkilön kanssa.

Aiheeseen päädyin sen kiinnostavuuden vuoksi. Valitsin aiheen myös sen vuoksi, ettei siitä ole vielä kovin paljon varsinaista tutkimustietoa, ainoastaan opinnäytetöitä ja muutamia pro graduja.

6.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni kohdennan lyhytaikaisten sijaisperheiden biologisiin lapsiin, joilla ei ole asiakkuutta lastensuojelussa, ja heiltä kerättyihin mielipiteisiin. Tahdon korostaa, että en haastattele lastensuojeluasiakkuudessa ja erityisen haavoittavassa olemassa olevia lyhytaikaisesti sijoitettuja lapsia, vaan heitä hoitavien perheiden biologisia lapsia.

Opinnäytetyöni käsittelee sitä, miten lyhytaikaisten sijaisperheiden biologiset lapset kokevat heille sijoitut vieraat lapset ja mikä vaikutus sijoitetuilla lapsilla on biologisiin lapsiin. Opinnäytetyössäni selvitän biologisten lasten kokemuksia lyhytaikaisessa sijaisperheessä elämisestä ja sen mukana tuomasta sijaissisaruuudesta. Selvitän myös kokevatko biologiset lapset jäävänsä joskus sijoitettujen lasten varjoon, jos sijoitettu lapsi on kovin tarvitseva ja aikuisen kaipuinen. Haastattelemani lapset ovat hyvin eri-ikäisiä, sillä ikähaarukka on 7-17-vuotta. Opinnäytetyössäni keskityn biologisten lasten näkökulmaan ja heidän omiin mielipiteisiinsä. Käsittelem ainoastaan lyhytaikaisten sijoitusten tuomia kokemuksia biologisten lasten näkökannalta.

Tutkimuskysymykseni ovat:

- Miten lyhytaikaisten sijaisperheiden biologiset lapset kokevat sijaisperheessä elämisen ja minkälaista sijaissisaruu on heidän näkökulmasta?
- Kokevatko biologiset lapset jäävänsä vähemmälle huomiolle, kun perheessä on sijoitettu lapsi?

Opinnäytetyöni tarkoituksena on antaa myös valitsemalleni työyksikölle lisätietoa ja materiaalia työn kehittämiseen sekä sellaista tietoa, jota voidaan jatkossa hyödyntää lyhytaikaisten sijaisperheiden tukemisessa tai koulutuksissa.

6.2 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyöni on kvalitatiivinen eli laadullinen selvitys. Laadullisessa selvityksessä tavoitteena on mahdollisimman monipuolinen selvittäminen ja todellisen elämän kuvaaminen. Tarkoituksena on kokonaisvaltainen tiedon hankinta. Aineisto kvalitatiiviseen selvitykseen kerätään luonnollisessa ja todellisessa tilanteessa ja tiedon keruussa suositaan keskusteluja ihmisten kanssa sen sijaan, että tieto kerättäisi kynä ja paperi -periaatteella. Kvalitatiivisessa selvityksessä suositaan laadullisia metodeja kuten teemahaastatteluja tai osallistuvaa havainnointia. Opinnäytetyöhöni valitsin teemahaastattelun. Haastattelin lyhytaikaisten sijaisperheiden biologisia lapsia. Laadullista selvitystä tehtäessä kohderyhmä valitaan tarkoituksenmukaisesti eikä satunnaisotannalla. Myös tutkimussuunnitelma muotoutuu usein tutkimusta tehtäessä ja sen edetessä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 157, 160.)

Kvalitatiiviseen selvitykseen liittyy olennaisesti arvot, sillä ne muovaavat paljolti sitä miten selvitetävä asian ymmärretään. Kvalitatiivisessa selvityksessä ei niinkään todeta jo olemassa olevia asioita, vaan sille on tunnusomaista löytää tai paljastaa asioita. Kvalitatiiviseen selvitykseen liittyy myös ajatus, että ihmiset tulkitsevat asioita valitsemastaan näkökulmasta ja mahdollisesti eri tavalla kuin joku toinen. Näin ollen samaa asiaa voidaan kuvata monin eri tavoin. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 160-161.)

Opinnäytetyön tutkimusmateriaali kerättiin haastattelemalla yhden Etelä-suomalaisen ison kaupungin toiminnassa olevien lyhytaikaisten sijaisperheiden biologisia lapsia. Haastattelut toteutin teemahaastatteluina sijaisperheiden kotona, kahta haastattelua lukuun ottamatta, jotka toteutettiin toimistotiloissa aikataulullisista syistä. Koti haastatteluympäristönä oli lapselle mahdollisimman tuttu ja turvallinen. Haastattelemani lapset olivat 7-17-vuotiaita. Haastattelut toteutin yksilöhaastatteluina nauhoittamalla ne.

6.2.1 Aineiston kerääminen

Opinnäytetyöni on laadullinen selvitys ja tutkimusmateriaali kerättiin haastattelemalla yhden ison Etelä-Suomen kaupungin toiminnassa olevia lyhytaikaisten sijaisperheiden biologisia lapsia. Opinnäytetyöni aloitin lähestymällä kirjallisesti lyhytaikaisten sijaisperheiden vanhempia,

joilla on tutkimushaarukkaan sopivan ikäisiä biologisia lapsia. Viesti, jolla perheitä lähestyin, on opinnäytetyöni liitteenä (Liite 3). Aktiivisia perheitä oli sillä hetkellä kaksikymmentä ja perheissä yhteensä 50 kyseisen ikäistä lasta. Yhteydenotossa kerroin tarkasti sosionomi opintoihini liittyvästä opinnäytetyöstä ja siihen liittyvistä haastatteluista. Tiedustelin heiltä mahdollisuutta ja kiinnostusta osallistua opinnäytetyöhöni sekä pyysin lupaa heidän lastensa haastatteluun. Haastattelujen yhteydessä haastateltavat allekirjoittivat vielä lupalomakkeen yhdessä huoltajan kanssa. Lupalomake (Liite 1) on opinnäytetyöni liitteissä.

Annoin sijaisperheille kaksi viikkoa aikaa ilmoittautua, jos he antavat lapselleen luvan osallistua haastatteluun ja jos lapsi on itse siihen suostuvainen. Lähetin kyseisille perheille vielä muistutusviestin noin viikon päästä ensimmäisen viestin lähettämisestä. Ilmoittautumisajan umpeuduttua olin saanut tiedon, että minulla on haastateltavia lapsia ainoastaan seitsemän. Lapset olivat iältään 7-17v ja heistä viisi oli poikia ja kaksi tyttöjä, kuten kuviossa 4 näkyy. Tällöin lähetin vielä sijaisperheille yhden viestin, jossa tiedostelin, olisiko vielä joku halukas osallistumaan haastatteluun. En kuitenkaan saanut lisää yhteydenottoja. Seitsemälle ilmoittautuneelle sovin puhelimitse haastatteluajat heidän huoltajiensa kanssa. Haastattelujen yhteydessä sain haastateltavilta sekä huoltajan, että lapsen allekirjoituksella varustetun suostumuslomakkeen.

Kuvio: 4 Tyttöjen ja poikien osuudet haastateltavista.

Aineiston keräämiseksi valitsin haastattelun, sillä se on menetelmä, jonka avulla on helppo selvittää, mitä joku ajattelee jostakin tietystä asiasta (Kallinen, Pirskanen & Rautio 2018, 40). Haastattelu soveltuu myös hyvin myös pienemmälle lapselle, joka ei osaa vielä ilmaista itseään kirjoittamalla. Jos aihetta olisi lähestytty ainoastaan aikuisten välityksellä tai

kirjoituspyynnöllä, olisi lasten kokemukset voineet jäädä kovin etäisiksi. Lasten kohtaaminen on tämän vuoksi tärkeää kuten Kallinenkin ym. (2018, 49) toteaa. Koen haastattelun sopivaksi menetelmäksi myös lasten kanssa, sillä haastattelussa lapsi saa kertoa juuri niin paljon kuin itse haluaa. Haastattelun avulla pystytään myös selvittämään vastauksia ja syventämään saatavia tietoja. Haastattelu mahdollistaa myös sen, että haastateltavat voivat kertoa asioista käyttäen kuvaavia esimerkkejä. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 35-36.) Haastattelut toteutin teemahaastatteluina pääasiassa perheiden kotona, kahta lukuun ottamatta, jotka toteutettiin aikataulullisista syistä toimistotiloissa. Haastattelut nauhoitin.

Hirsjärvi ym. (2010) listaavat haastattelun hyväksi puoleksi muun muassa sen, että siinä voidaan aineiston keruuta säädellä joustavasti kuten myös aiheita ja niiden järjestystä. Myös vastauksia on haastattelussa mahdollista tulkita ja syventää enemmän kuin esimerkiksi postikyselyssä. Haastattelu soveltuu myös hyvin silloin, kun halutaan selvittää arkoja aiheita. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2010, 205, 208.) Vaikka kysymysten järjestys vaihtuisi haastateltavien välillä, niin teemahaastattelu mahdollistaa vastausten vertailemiseen (Kallinen, Pirskanen & Rautio 2018, 50).

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, sillä siinä on enemmän ennalta määriteltyä rakennetta kuin avoimessa haastattelussa, mutta väljempi rakenne kuin strukturoidussa eli lomakehaastattelussa. Teemahaastattelulle on tyypillistä, että osa haastattelun näkökulmista ja aihealueet ovat ennalta sovittu, mutta kysymysten tarkka järjestys ja muoto voivat vaihdella. Teemahaastattelu soveltuu myös yllämainittuun käyttöön, sillä se kohdennetaan aina tiettyyn aihepiiriin ja kysymykset ovat kaikille samat. Haastatteluiden teemana oli perhe, sijaisperheessä eläminen ja sijaissisuus. Ominaista kyseiselle haastattelulle on myös se, että haastateltavat ovat kokeneet samanlaisia kokemuksia tai tietynlaisen tilanteen. Teemahaastattelulla voidaan tutkia henkilön tuntemuksia, kokemuksia tai ajatuksia ja siinä korostuu haastateltavien elämysmaailma sellaisena, kuin he sen itse näkevät. (Hannila & Kyngäs 2008, 3; Eskola & Suoranta 2000, 86; Hirsjärvi & Hurme 2010, 47.) Keskustelunomaisessa haastattelussa on kuitenkin tärkeää huomioida, ettei keskustelu siirry aiheen ulkopuolelle, vaan pysyy ennalta sovituissa teemoissa. Tämän vuoksi kysymysten asettelua ja aiheen rajaamista tulee miettiä etukäteen tarkasti. (Kallinen, Pirskanen & Rautio 2018, 41.)

Valitsin toteutustavaksi yksilöhaastattelut. Niiden valintaa voidaan perustella muun muassa tutkimusaiheen sensitiivisyydellä, kuten tilanteissa, joissa on eettistä, että ainoastaan haastatteli on läsnä haastateltavan kertoessa kokemuksistaan. Myös lupien saaminen pari- tai ryhmähaastatteluun olisi voinut olla haasteellisempaa, sillä lapsen vanhempi voi suhtautua kielteisemmin siihen, että haastattelutilanteessa on muita läsnä yhtä aikaa aiheen ollessa arka. (Kallinen, Pirskanen & Rautio, 2018, 57-59.) Koen, että yksilöhaastatteluissa jokainen haastateltava sai kertoa omia ajatuksiaan ilman, että niihin vaikutti jonkun toisen ajatukset tai mielipiteet. Haastateltavan ei tarvinnut myöskään miettiä, mitä joku toinen asiasta

ajattelee, kun haastattelutilanteessa ei ollut muita henkilöitä läsnä haastattelijan ja haastateltavan lisäksi.

Avoimilla haastattelukysymyksillä pyrin selvittämään haastateltavien mielipiteitä ja kokemuksia ilman ennako-olettamuksia. Haastattelussa käyttämäni kysymykset pyrin muotoilemaan niin, etteivät ne ole johdattavia. Haastattelukysymykset löytyvät opinnäytetyöni liitteistä (Liite 2). Ennen haastattelun toteuttamista huomioin haastateltavan lapsen iän ja kehitysvaiheen sekä kielellisen kehitystason. Kerroin myös lapsille haastattelutilanteesta, miksi olen haastattelu tekemässä. Ennen haastattelun aloittamista kerroin haastateltaville, mihin käytän keräämääni aineistoa ja sen hävittämisestä. Muistutin haastateltavia myös luottamuksellisuudesta ja siitä, ettei aineisto mene kenellekään muulle kuin minulle luettavaksi ja kuunneltavaksi. Haastattelut kestivät 25 minuutista 35 minuuttiin lapsesta riippuen.

Haastattelutilanne oli rauhallinen eikä paikalla ollut muita henkilöitä. Suurin osa haastateltavista vastasi kysymyksiin luontevasti ja he kuvailivat kokemuksiaan suhteellisen monisanaisesti. Muutaman kohdalla oli havaittavissa hieman ujoutta, mahdollista jännitystä sekä mahdollisesti tästä johtuen melko lyhyitä vastauksia.

Kallinen ym. (2018, 42) mainitsevat kirjassaan, että ennen varsinaisia haastatteluja olisi hyvä tehdä koehaastatteluja, jotta niiden avulla pystyisi kokeilemaan kysymysten toimivuutta. Koehaastattelut auttaisivat myös siihen, että haastattelija pystyisi helpommin valmistautumaan ja varautumaan sekä niukkasanaisiin että puheliaisiin vastaajiin. Kuten Kallinen ym. (2018, 42) totesivat, niin en kokenut tarpeelliseksi tehdä koehaastatteluja aineistonkeruuvaiheessa, sillä haastateltavien saaminen oli suhteellisen haastavaa jo muutenkin. Uskon myös, että lapset ovat hyvin erilaisia haastateltavia, enkä koe, että muutamalla koehaastattelulla olisin saanut varmuutta kysymysten toimivuudesta.

Olen huomionut myös, että haastattelut voivat aiheuttaa ei-toivottuja reaktioita tai jälkipuinnin tarvetta haastateltavien ja heidän perheidensä parissa. Tällöin kyseisen yksikön työntekijöillä on mahdollista tukea lapsia ja perheitä.

6.2.2 Lasten erityisyys haastateltavina

Lasten haastattelun voidaan ajatella olevan sekä uusi, että vanha asia. Lapsia on aiemminkin haastateltu ja heiltä on kysytty. Myös lasten kanssa työskenneltäessä on lapsia jututettu ja heidän kanssa on käyty keskusteluja. Uutta sen sijaan on lasten omien kokemusten ja näkemysten merkityksen nostaminen aiempaa tärkeämmäksi. Viime vuosikymmeninä käsitys lapsen osallisuudesta on muovautunut lapsikeskeisempään suuntaan huomioiden enemmän lapsen oikeudet. Nykyään pidetään tärkeänä lapsen oikeutta osallistua aktiivisesti häntä koskeviin keskusteluihin. Lapsella on oikeus saada ja antaa tietoa, ilmaista mielipiteensä sekä tulla kuuluksi. Lapsi ei tule kuulluksi, jos asioita kysytään ainoastaan lapsesta huolehtivalta aikuiselta,

vaan lapsen tulee saada itse kertoa mielipiteensä. Kyse on individualisoitumisesta, jolloin koko perhe ei ole yksiääninen, vaan sen jokaisella perheenjäsenellä, tulee olla mahdollisuus ilmaista omat ajatuksensa ja mielipiteensä. Lapsen oikeuksien tunnistaminen osaksi perus- ja ihmisoikeuksia on vahvistanut lapsen haastattelemisen asemaa lastensuojelussa. (Hyvärinen & Pösö 2018, 7-8.)

Jotkut tutkijat ovat tietoisesti jättäneet haastattelematta lapsia. He voivat kokea joko aiheen liian sensitiiviseksi, tai vastaavasti lapset kokonaisuutena koetaan liian sensitiiviseksi kohde-ryhmäksi. Lapsen haastattelemisen liittyen vaikeaan aiheeseen esimerkiksi perheväkivaltaan, voi tuottaa haastattelijalle haasteita. Hänen voi olla esimerkiksi vaikea löytää haastatteluun sopivia lapsia, haastattelulupien saaminen voi olla haastavaa tai eettisesti toteutettujen haastattelujen tekeminen voi olla hankalaa. Lapsen voi olla toisinaan myös haastattelutilanteessa vaikea puhua perhesuhteista tai perhettä koskettavista negatiivisista tunteista kuten esimerkiksi elämää järkyttäneestä tapahtuneesta. Tällöin olisi eettisestikin väärin mennä haastattelemaan kyseisessä tilanteessa olevaa lasta. Lasta haastateltaessa voi tulla myös tilanne, että lapsi haluaa miellyttää haastattelijaa, eikä tämän vuoksi vastaa oikein. Lapsi voi myös vastata tilannesidonnaisesti, eli tässä haastattelussa lapsi voi vastata eri tavalla, mitä hän vastaisi toisessa tilanteessa. (Kallinen, Pirskanen & Rautio 2018, 43, 86-87.)

2000-luvun alusta lähtien Suomessa on lisääntynyt lasten ottaminen mukaan laadullisiin tutkimuksiin yhteiskuntatieteiden ja kasvatustieteen kentällä kysymällä asiaa suoraan lapsilta. Esimerkiksi Ritala-Koskinen (2001) on tutkinut uusperheessä eläviä lapsia ja Linnavuori (2007) eroperheiden lapsia. (Kallinen, Pirskanen & Rautio 2018, 84-87.) Lasten haastattelemisesta lastensuojelussa on myös kirjoitettu vielä varsin vähän Suomessa sekä myös kansainvälisesti. Enemmän aiheesta löytyy materiaalia ja kannanottoja siitä, millaista hyvä kohtaaminen lapsen ja ammattilaisen välillä on tai tulisi olla. (Hyvärinen & Pösö 2018, 9.)

Hyvärisen ja Pösön (2018, 51) mukaan lasta haastateltaessa kysymykset tulee olla muotoiltu lapselle ymmärrettävään muotoon. Kysymysten on hyvä olla lyhyitä ja lauserakenteiltaan yksinkertaisia, passiivimuotoa välttäen. Myös aikakäsitteitä olisi hyvä välttää, sillä ne ovat usein vaikeita pienelle lapselle. Haastateltaessa lasta tulee muistaa, ettei lasta saa pakottaa puhumaan, vaan lapsella on oikeus kertoa niin paljon, kun hän itse haluaa. Lapsi ei välttämättä halua kertoa kaikista häntä koskevista asioista, jos niihin liittyy pelkoa, häpeää, noloutta, syyllisyyttä tai hämmennystä. (Hyvärinen & Pösö 2018, 51.)

Hyvärisen ja Pösön (2018, 185) mukaan lasta haastateltaessa hänelle tulee järjestää lapsen ikähuomioiden sopivan tarvittavan rauhallinen tila. Sopivan tilan on havaittu parantavan lapsen motivaatiota osallistua haastatteluun sekä vähentävän lapsen stressiä (Hyvärinen & Pösö 2018, 185). Lasta haastateltaessa on tärkeä miettiä, missä lasta tavataan ja ketä haastattelussa on läsnä. Esimerkiksi vanhempien läsnäolo voi olla esteenä sille, että lapsi uskaltaisi tai

haluaisi kertoa kaikkea haluamaansa tai vastaavasti lapsi voi hakea vanhempien hyväksyntää ja miettiä mitä vanhempi haluaa lapsen vastaavan. Vanhemmat voivat myös läsnä ollessaan auttaa lasta kertomaan tai korjata lapsen kertomaa. Lasta olisi hyvä tavata yksin, jos halutaan lapsen oma mielipide, mihin eivät muut vaikuta haastattelutilanteessa. Myöskään sisaruksia ei tulisi haastatella yhdessä, sillä toinen sisaruksista voi hallita tilannetta ja vastaa molempien puolesta estäen samalla toisen sisaruksen mahdollisuuden kertoa oma mielipiteensä. (Hyvärinen & Pösö 2018, 54.) Lasta haastatellessa tulee myös huomioida, että haastattelija ei voi koskaan ymmärtää täysin lapsen maailmaa ja ajatuksia. Tämä johtuu Kallisen (2018, 86) mukaan siitä, että haastattelija tarkastelee maailmaa aikuisen aina aikuisen silmin.

Haastattelutilanteessa lapselle on tärkeää kertoa ikä- ja kehitystaso huomioiden haastattelun tarkoitus, tavoite, mihin lapsen kertomia asioita käytetään sekä lapsen ja haastattelijan roolit tilanteessa. Lasta haastateltaessa olisi tärkeä luoda mahdollisimman luottamuksellinen suhde lapseen johdattelematta häntä. Haastattelutilanteessa on tärkeä luoda kannustava ilmapiiri ilman lapsen painostamista. Avoin sosiaalinen vuorovaikutus sisältää positiivista katsekontaktia, hymyilyä, rentoa olemista ja lapsen kehumista. (Hyvärinen & Pösö 2018, 58, 187-188.)

Haastattelutilanteessa lapsi voi olla uuden tilanteen edessä. Haastattelun aiheena ovat lapsen henkilökohtaiset asiat ja niistä lapsen voi olla vaikea puhua vieraille ihmiselle. Jokin kokemus tai tunne voi olla lapselle myös vaikea eikä hän osaa kertoa sitä omin sanoin. Myös haastattelussa käytetyt termit ja sanat voivat lapsesta tuntua vierailta, eikä hän niitä ymmärrä. Tämän vuoksi kysymyksiä laadittaessa tulee miettiä lasten ikä ja käyttää sellaisia ilmauksia, joita haastatteluun osallistuvat lapset ymmärtävät, sillä he eivät useinkaan ilmaise, jos eivät kysymystä ymmärrä. Muuten riskinä on, että lapset vastaavat kysymyksiin, vaikka eivät niiden sisältöä ymmärtäisikään. Tämä taas johtaa väärin tulkintoihin lapsen kertomasta. (Hyvärinen & Pösö 2018, 16, 186.)

Opinnäytetyössäni käytin avoimia kysymyksiä haastatellessani lapsia. Avoimiin kysymyksiin lapsi joutuu vastaamaan monisanaisemmin kuin vain yhdellä tai kahdella sanalla. Avoimilla kysymyksillä tuetaan lapsen omaa kerrontaa. Samalla minimoidaan riski, että haastattelija tarjoaisi lapselle valmiita vastausvaihtoehtoja tai väärää tietoa. Pienemmän lapsen kohdalla haastattelijan on hyvä viitata kuitenkin kysymyksessä siihen teemaan, josta haastattelija haluaa lisää tietoa, että lapsi pysyy aihepiirissä. Ohjaavilla kysymyksillä voidaan lasta pyytää kertomaan lisää tietystä asiasta. (Hyvärinen & Pösö 2018, 37-38.) Opinnäytetyöni haastatteluissa en käyttänyt vaihtoehto tai kyllä ja ei-kysymyksiä, sillä etenkin pienet lapset saattavat vastata vaihtoehtokysymyksiin silloinkin, kun eivät ole ymmärtäneet kysymyksen sisältöä tai tarkoitusta. En käyttänyt johdattelevia kysymyksiä, sillä johdattelevilla kysymyksillä haastattelija viestittää miten haastattelija odottaa lapsen kysymykseen vastaavan. Luotettavin tieto lasta haastateltaessa tulee silloin, kun lapsi kertoo vastauksen spontaanisti tai jos lapsi vastaa avoimiin kysymyksiin. Haastattelijan tulee erityisesti kiinnittää myös huomiota omaan

tapaansa ajatella ja tehdä johtopäätöksiä, ettei haastattelija etsi tietoa omien ennakkokäsitystensä vahvistamiseksi. (Hyvärinen & Pösö 2018, 37-40.) Haastattelijan tulee välttää toimintatapoja, jotka sisältävät tulkintaa tai vahvistavat aikuisen ennako-olettamuksia. (Hyvärinen & Pösö 2018, 191.) Väistämättä lasta haastatellessa on olemassa kuitenkin valtasuhde, jossa haastattelija on tietynlaisessa auktoriteettiasemassa haastateltavaan lapseen nähden (Kallinen, Pirskanen & Rautio 2018, 88).

Hyvärinen ja Pösö (2018, 126-127) painottavat, että lapsen erityisyys tulee huomioida haastattelussa. Haastattelijan tulee huomioida lapsen yksilölliset piirteet ja kulttuurinen ja persoonallinen kyky ymmärtää vuorovaikutustilannetta, sillä kaikki lapset eivät ole tottuneita juttelemaan kasvokkain, kun heiltä odotetaan vastauksia. Haastattelijan tulee osata arvioida myös lapsen aikaisempien kokemusten vaikutusta haastattelutilanteeseen sekä mahdolliset lapsen kokemat traumat tai kriisit sekä tilanteeseen liittyvä jännitys, jotka voivat vaikeuttaa haastattelu tai vuorovaikutustilannetta. Haastattelutilanteessa tulee huomioida myös lapsen ikä- kehitys- ja kokemus taso. Tavoitteena on, että lapselle jää tilanteesta turvallinen ja hyvä kokemus. Perhekulttuurit voivat olla hyvin erilaisia liittyen perheiden tapaan olla vuorovaikutuksessa. Lapsi saattaa olla myös perheestä, jossa vallitsee vaikenemisen kulttuuri tai perheessä lasta voi olla kielletty puhumasta perheen asioista. Syynä eivät aina kuitenkaan ole vanhemmat, vaan lapsi voi olla vanhemmilleen niin lojaali, ettei kerro ulkopuoliselle perheen asioita. (Hyvärinen & Pösö 2018, 126-127.)

6.2.3 Aineiston analysointi

Aineiston keräämisen jälkeen aloitin aineiston analysoinnin. Yksinkertaisuudessaan empiirisen tutkimuksen yhteydessä analyysillä tarkoitetaan aineiston lukemista huolellisesti, tekstimateriaalin järjestelyä, sisällön ja rakenteiden erittelyä, jäsentämistä ja pohtimista. Analyysivaiheessa haastatteluista saadusta aineistosta kerätään ja tarkastellaan tutkimuskysymysten kannalta keskeisten seikkojen esiintymistä. Analyysivaiheessa aineistoa voidaan esimerkiksi luokitella eri aiheiden ja teemojen perusteella. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006a.) Laadullisessa tutkielmassa aineiston apuna voidaan käyttää teoriaa, joka mahdollistaa tulkitusten tekemisen kerätystä aineistosta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b). Analysointitavaksi tulee valita analyysitapa, joka tuottaa parhaan mahdollisen vastauksen tutkimusongelmaan (Hirsjärvi ym. 2007, 219). Opinnäytetyössäni käytin teoriasidonnaista sisällön analyysiä. Tällöin aineiston analyysi ei perustu suoraan teoriaan, mutta yhtäläisyyksiä ja kytköksiä siihen on havaittavissa. Teoriasidonnaisessa tutkielmassa teoriasta etsitään vahvistusta tai selityksiä aineistosta löytyneille tuloksille. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b.) Opinnäytetyöni tarkoitukseni on saada tietoa, siitä miten sijaisperheiden biologiset lapset kokevat sijaisperheessä asumisen ja sen mukana tuoman sijaissisarouden.

Tallennettu aineisto voidaan joko puhtaaksi kirjoittaa eli litteroida tekstiksi tai tehdä ainoastaan päätelmiä suoraan tallennetusta materiaalista, kuten ääninauhalla (Hirsjärvi & Hurme

2010, 138). Opinnäytetyössäni aloitin aineiston analysoinnin kirjoittamalla kaikki muistiinpanoni paperille sekä litteroimalla eli purkamalla nauhoitetut haastattelut kirjoitetuksi tekstiksi. Yksiselitteistä ohjetta litteroinnille ei Hirsjärven & Hurmeen (2010, 139) mukaan ole, vaan riippuu tutkimustehtävästä, kuinka tarkasti teksti tulee litteroida. Opinnäytetyössäni en litteroinut kerättyä aineistoa sanatarkasti, vaan valikoiden niiltä osin, kun haastattelu liittyi haastattelun teemoihin. Jätin litteroimatta ne kohdat haastatteluista, joissa haastatellut lapset kertoivat muuta kuin teemoihin liittyviä asioita. Teksti oli helppo litteroida, sillä nauhoitetut puheet olivat pääosin selkeitä ja ne kuuluivat hyvin.

Litteroinnin jälkeen luin tekstin läpi useaan kertaan ja vertailin haastatteluissa esille tulleita asioita. Kun olin syventynyt riittävästi keräämääni aineistoon, aloitin aineiston pelkistämisen. Aineiston analysoimiseen käytin kahta menetelmää, jotka ovat laskeminen ja teemoittelu. Hirsjärven ym. (2010, 172) mukaan laskeminen menetelmänä sopii hyvin, jos halutaan saada selville, kuinka monta kertaa tietty ilmiö tai asia esiintyy aineistossa. Tällöin teeman tunnistaminen perustuu siihen, että jokin asia ilmenee toistuvasti tai useita kertoja. Teemoittelussa havainnoidaan aineistosta esille nousseita asioita ja piirteitä, jotka ovat yhteisiä useammalle haastatellulle (Hirsjärvi ym. 2010, 173). Koska aineistoni on koottu teemahaastatteluilla, aloitin analysoinnin järjestämällä aineistoa teemoittain. Keräsin tekstistä keskeisen tutkimuskysymysten ja teemojen kannalta ja kokosin niistä mind map - kuvion. Ylimääräisen tiedon jätin selvityksen ulkopuolelle. Tämän lisäksi kirjasin tietokoneelle Word-ohjelmalle teemoihin liittyviä tekstejä, ja yhdistelin eri haastateltavien samaa teemaa koskevat tekstit peräkkäin. Havainnoissa nousi esille sekä yhtäläisyyksiä, että eroavaisuuksia. Aineistosta esille nousseita yhdistäviä isompia teemoja olivat perheen ja sisarusten merkitys, sijaisperheessä eläminen sekä uuden lapsen tulo perheeseen. Yksi pienempi teema, joka aineistosta nousi myös näkyvästi esille, oli vanhempien jakama huomio biologisille lapsille.

6.2.4 Tulokset

Seuraavassa avaan tarkemmin biologisten lasten ajatuksia ja haastattelussa esille nousseita asioita. Olen liittänyt tekstiin myös suoria lainauksia lasten kertomisista, sillä koen niiden antavan parhaimman kuvan lasten kokemuksista ja tuntemuksista. Hirsjärvi ym. (2007, 116) toteavat suorien lainauksien olevan hyviä, jos aineiston tyyli on omaperäinen ja halutaan välittää haastattelijan ”äänestä” näyte tai jos lähteen sanonta on niin merkittävä, että se halutaan säilyttää muuttumattomana.

Haastateltavia lapsia oli yhteensä seitsemän ja he olivat iältään 7-17-vuotiaita. Haastateltavia tyttöjä oli kaksi ja poikia viisi. Haastateltavien lasten ajatuksia pohtiessani olen jakanut lapset tyttöihin ja poikiin vertaillakseni tutkimustuloksia aiempiin tutkimuksiin, joissa on jaoteltu haastateltavat kyseisellä tavalla. Iän puolesta lapset on jaettu ainoastaan alle ja yli 12-vuotiaisiin, sen vuoksi, ettei lapsia voi haastatteluista tunnistaa iän perusteella. Enemmistö

haastateltavista oli yli 12-vuotiaita poikia. Alle 12-vuotiaita poikia ja yli 12-vuotiaita tyttöjä oli yhtä paljon keskenään. Haastatteluun ei osallistunut yhtään alle 12-vuotiasta tyttöä

Aloitin haastattelun esittämällä kysymyksen haastateltavan perheestä ja siihen liittyvistä perheenjäsenistä. Tarkoituksena oli selvittää, millaiseksi biologinen lapsi kokee perheensä ja ketä siihen hänen mielestään kuuluu. Tarkoituksena oli selvittää kokevatko biologiset lapset myös sijaissisarukset perheenjäsenikseen. Kaikki vastanneet kertoivat, että heidän perheeseensä kuuluu biologiset perheenjäsenet. Yksi vastanneista koki myös isovanhempiansa kuuluvan perheeseen. Kukaan vastanneista ei nimennyt sijoitettuja lapsia aina perheenjäsenikseen, mutta vastanneista neljä nimesi heidät perheenjäsenikseen sen aikaa, kun he ovat sijoitettuna heidän sijaisperheeseen. Edellä mainituista vastanneista yksi kertoi kokevansa, että sijoitetut vauvat ovat osa heidän perhettä, mutta isommat lapset eivät enää. Kolme vastanneista koki, etteivät sijoitetut lapset kuulu heidän perheeseensä. Heistä yksi ei maininnut sijoitettuja lapsia ollenkaan perheestä puhuttaessa ja yksi vastanneista mietti, kuuluvatko sijoitetut lapset perheeseen. Yksi vastanneista kertoi sijoitettujen lasten olevan ainoastaan sijaisperheessä hoidossa. Yksi vastanneista myös pohti, että erityisesti ne lapset, jotka ovat perheessä kauemmin, niin heihin usein ehtii myös kiintyä enemmän ja tämän vuoksi heidät koetaan läheisimmiksi. Edellä mainittujen määritelmien kaltaisia määritelmiä perheestä on todennut myös Höjer (2001, 32) joka on todennut, että nykyään perheitä on hyvin monenlaisia, eikä ydinperhe ole enää kaikenkattava muoto. Vilen ym. (2010, 10) mainitsevat asiasta samankaltaisesti todeten, että perheelle ei ole yhtä ainoaa oikeaa määritelmää, vaan jokaisella perheenjäsenelläkin voi olla erilainen käsitys siitä, keitä perheeseen kuuluu. Yhden haastateltavan mietteet isovanhempien kuulumisesta perheeseen ovat samankaltaisia mitä Vilen ym. (2010, 10) asiasta kirjoittavat, kun he mainitsevat, että toinen ihminen voi laskea perheeseen kuuluviksi ainoastaan samassa taloudessa asuvat henkilöt, kun toinen taas voi laskea myös isovanhemmat tai etävanhemman.

”no siihen kuuluu minä, mun äiti, mun isä, veli XXX ja veli XXX... ja ne hoitolapset.... jos ne lasketaan, ni sit nekin.... En mä ajattele, et ne kuuluu” (poika alle 12v.)

”Tietenki äiti, isä, mun pikkuveljet. Ne on niit biologisii, mut jos tulee jotain todella läheisii lapsii... kyl mä niinku ... en mä niit tietenkään virallisesti laske meiän perheeseen, mut on niinku sen aikaa, ku ne meillä, ni kyl mä pidän niitä niinku perheenjäseninä.” (poika yli 12v.)

”ne (sijoitetut lapset) on täällä, mut en mä sano, et ne kuuluu mun perheeseen.” (poika yli 12v.)

”Vanhemmat ja sitten kaikki sisarukset..... ja sitten kyl mä ajattelen, että niinku hoitolapsetki, silloin kun ne on ollu meillä, ni ne kuuluu hetken aikaa

siihen perheeseen, tai ainaki niitä kohdellaan ihan samalla tavalla kuin omia sisarusksia ja omia perheenjäseniä.” (tyttö yli 12v.)

Haastattelu jatkui kysymyksellä, miten kauan haastatellun perhe on toiminut lyhytaikaisena sijaisperheenä ja minkälaisia ajatuksia sijaisperheenä toimiminen herätti alku vaiheessa. Haastatelluilla lapsilla vaihteli suuresti se aika, jonka heidän perheensä oli toiminut lyhytaikaisena sijaisperheenä. Ajat vaihtelivat yhdestä vuodesta yli viiteen vuoteen. Viisi vastanneista kertoi, että heidän mielipidettä sijaisperheeksi ryhtymiseen oli kysytty alkuvaiheessa. Heistä ainoastaan yksi mainitsi PRIDE-valmennukseen liittyvän osion, jossa huomioidaan myös sijaisperheen biologiset lapset. Kyseinen haastateltava muisti allekirjoittaneensa paperin siinä kohtaa, ennen kun sijaisperhetoiminta alkoi ja että häneltä oli kysytty, miltä tuntuisi, jos heille tulisi sijoitettuja lapsia. Yksi vastanneista kertoi, että heidän perheessä oli juteltu ennen toiminnan aloittamista, että sijoitetut lapset olisivat pienempiä kuin biologiset lapset. Yksi vastanneista myös muisti, että vanhemmat olivat jutelleet hänen kanssa, että sijaisperheenä olemisesta ei kannata kertoa ihan jokaiselle, vaan kenelle on hyvä tai sopiva asiasta kertoa. Haastateltavien vastaukset ovat samansuuntaisia mitä Nieminen (2010, 27) on havainnoinut opinnäytetyössään, jossa hän kertoo sijaisperheiden vanhempien saavan tukea ja apua ennen sijaisperheeksi ryhtymistä, mutta biologisten lasten saama tuki on pääasiassa vanhempien vastuulla. Haastatteluni tukevat myös tätä, sillä haastatellut lapset kertoivat jutelleensa sijaisperheeksi ryhtymisestä vanhempiensa kanssa. Kukaan ei maininnut keskustelutuokiota kenenkään viranomaisen kanssa. Nieminen (2010, 27) toteaa biologisten lasten saaman tuen olevan myös suhteellisen vähäistä ja biologisten lasten osallistumisen Pride-koulutuksen lasten osioon olleen myös melko vähäistä tekemiensä haastattelujen perusteella.

Kolme vastanneista kertoi muistavansa suhteellisen tarkasti sen tilanteen, kun heille sijoitettiin ensimmäinen lapsi. Yksi vastanneista koki, että yhtäkkiä toiminta vain alkoi ja heille tuli sijoitettu lapsi. Yksi vastanneista jäi miettimään, minkäikäinen hän oli itse silloin, kun ensimmäinen lapsi oli heille sijoitettu. Kaksi vastanneista kertoi, etteivät he muista tarkemmin, koska ovat sijaisperheeksi ryhtyneet, eivätkä osanneet kertoa tarkemmin alku ajoissa, sillä siitä on jo useita vuosia tai että he ovat olleet itse siihen aikaan vielä melko pieniä. Yksi vastanneista kertoi, että aluksi hänestä tuntui hieman erikoiselta, että kotona oli vieraita lapsia, mutta haastateltava kertoi, että siihen tottui kuitenkin nopeasti. Kukaan vastanneista ei sanonut suoraan, että häntä harmittaa, että heidän perhe on ryhtynyt sijaisperheeksi.

”Jos mä oikein muistan, niin mä olin 5v. Meillä oli hoitolapsia vielä, kun mä olin tarhassa.... tai ei, taisin ehkä olla kuus, kun meille tuli vauva tai lapsia.” (poika alle 12v.)

”Mä vähän ihmettelin, et miks sielt tulee jotain ihmisiä, joita mä en tunne. Sit mä olin aluks sillee, et oisko ne jotain sukulaisia, ketä mä en oo vielä nähny.”
(poika yli 12v.)

Seuraavaksi haastateltavat kertoivat, mitä sijaisperheessä siinä kohtaa tapahtuu, kun perheeseen on tulossa tai tulee uusi lapsi. Tarkoituksena oli pohtia, että tapahtuuko silloin jotakin erityistä. Haastateltavat pohtivat, onko mukavaa, kun perheeseen tulee uusi lapsi ja miksi ja liittyykö uuden lapsen tuloon jotakin erityistä, hyvää tai huonoa. Lähes kaikki haastatellut kertoivat, ettei uuden lapsen tuloon liity mitään erityistä tai tavallisesta arjesta poikkeavaa. Yksi vastanneista kertoi, ettei uuden lapsen tuloon liity mitään erityistä, eikä hän yleensä edes tiedä etukäteen, jos joku on tulossa. Haastateltu kertoi, ettei tämä häiritse häntä, vaan hän kokee uuden lapsen tulon ihan normaalina ja luonnollisena arkipäiväisenä asiana. Haastateltavat kuvailivat uuden lapsen sijoittumista heille pääasiassa hyvänä ja kivana asiana ja toiset jopa hieman jännittävänä hetkenä.

Erityisesti vauvan sijoittaminen perheeseen koettiin lähes kaikissa haastatteluissa mieluisimmaksi. Noin puolet vastanneista kertoi odottavansa, että heille sijoitetaan vauva, jota voi hoitaa. Kaksi vastanneista kuitenkin koki, ettei ole mukavaa, jos vauva on kovin itkuinen ja herättää esimerkiksi itkullaan muut öisin. Viisi vastanneista kertoi, että yleensä perheen äiti tekee tarvittavat käytännön valmistelut, jos sijoitettu lapsi on esimerkiksi vauva, jolle pitää laittaa valmiiksi pinnasänky tai ostaa maitoa, mutta muuhun perheeseen ei uuden lapsen tulo vaikuta erityisesti. Yksi vastanneista kertoi, että sijoitetun lapsen ikä vaikuttaa vähemmän kuin lasten lukumäärä siihen, miten paljon kotona pitää etukäteen tehdä järjestelyjä.

Yksi vastanneista kertoi miettivänsä uuden lapsen tullessa, että saako hänestä hyvän kaverin. Neljä vastanneista koki, että yleensä lähes saman ikäisistä sijoitetuista lapsista saa useimmiten leikkikaverin. Yksi vastanneista pohti, että vauvastakin saa kivan leikkikaverin. Yksi haastateltava lapsi kertoi myös, ettei lapsen sukupuolella tai iällä ole väliä, vaan pääasia on, että yhteiset leikit sujuvat. Uuden lapsen tuloon liittyen haastateltavat pohtivat seuraavaa:

”En mä huomaa mitään, en mä nää, että tapahtuu mitään ihmeellistä. Tervehditään ja tutustutaan. Ei se oo mitenkään ihmeellinen juttu ainakaan enää, alkuunhan se oli aina vähän.... mä oon tottunut siihen, meil on tullut niit niin paljon. Se on ihan ku mun elämää. Se on kivaa, näkee erilaisia lapsia, kyl mä tykkään.” (poika yli 12v.)

”En mä ainakaan oo kuullu mitään lähiaikoina. En mä niinku sillee tiiä, ku se (äiti) vaan lähtee. Se on ihan normaalia, et se lähtee hakee uusia lapsia tänne.” (poika yli 12v.)

”Se (äiti) sanoo, et meille tulee hoitolapsi ja sit se kertoo nimen, sit aina, ku se tulee, meit jännittää, minkä ikänen se on, kyl ne yleensä osaa sanoo suomen kielellä.” (poika alle 12v.)

”Yleensä heti ekoilla minuuteilla, ku se on tullu meiän ovesta sisään, ni kysytään sen ikä ja nimi. Me ei yleensä muisteta sitä nimeä.” (poika alle 12v.)

Tulo tilanteet vaihtelivat sijoitetun lapsen iän mukaan ja toisinaan myös kokonaistilanteen mukaan. Viisi haastatelluista kertoi, että heille usein kerrotaan etukäteen, että perheeseen on tulossa uusi lapsi ja mahdollisesti hänen ikä ja nimi, jos ne ovat tiedossa. Kaksi kertoi, että toisinaan he kuulevat uudesta lapsesta vasta siinä kohtaa, kun he kohtaavat.

Kolme vastanneista koki, että aina tietynikäinen lapsi ei ole mieleisin, vaan lapset koettiin tapauskohtaisesti. Neljäpieni osa vastanneista kertoi, ettei sijoitetun lapsen iällä ole väliä, vaan siihen vaikuttaa enemmänkin millainen lapsi on ja miten hän sopeutuu perheeseen. Kaksi vastanneista koki myös, että teini-ikäiset viihtyvät paljon omassa huoneessa, eikä heitä yleensä näe, kuin ohi kulkiessa, joten heistäkään ei ole harmia. Osa vastanneista koki mielisimmäksi pienet lapset, kuten vauvat tai taaperoikäiset, osa taas lähes saman ikäisen kuin itse on. Vastaukset tämän osalta vaihtelivat suhteellisen paljon. Yksi vastanneista koki myös hyötynensä tosi paljon englantia puhuvista lapsista, sillä hän oli sijoituksen aikana saanut ylläpidettyä omaa englannin kielen taitoaan.

Erityisesti vanhempien vastaajien vastauksissa oli havaittavissa, että uuden lapsen tulon ei liity mitään erityistä, vaan se koettiin olevan normaalia arkipäivää, jos perheeseen sijoitetaan uusi lapsi. Viisi vastanneista kertoi sopeutuneensa hyvin tilanteeseen, että heidän perheeseen sijoitetaan aina uusia lapsia. Yksi vastanneista muun muassa pohti, että toisinaan, kun on koulusta lomaa ja saisi aamulla nukkua pidempään, niin hän herää, jos perheessä on vauva, joka itkee ja herättää itkullaan. Vastannut pohti kuitenkin, ettei sille voi mitään, vaan sen kanssa pitää vaan elää.

”En mä sanois, et se ois mukavaa, enkä mä sanois, et se ois niinku mitenkään epämukavaa. Se on niinku sulle tulis uus luokkakaveri, et tavallaan sun pitää nähä se joka päivä, ku se on sun luokalla.” (poika yli 12v.)

Uuden lapsen tulo herätti muutamia vastanneita myös miettimään sitä, millainen lapsi milläkin kertaa heille tulee ja onko hän sellainen, joka vie paljon vanhempien aikaa biologisilta lapsilta. Useissa haastatteluissa näyttäytyi, että sijoitetut lapset vievät usein vanhempien aikaa ja aika biologisille lapsille koettiin vähentyneen sijoitettujen lasten myötä. Tämän koettiin aiheuttavan toisinaan mustasukkaisuutta erityisesti pienempien lasten kohdalla. Isommat lapset kokivat asian myönteisemmin ja ymmärsivät tilanteen olevan väliaikaista ja että vanhemmilla riittää aikaa myös heille. Samankaltaista mustasukkaisuutta on usein havaittavissa

myös silloin, kun perheeseen syntyy vauva ja vanhempien huomio kiinnittyy usein uuteen tulokkaaseen. Tällöin esikoinen menettää usein asemansa perheen ainoana lapsena. Uuden lapsen tulo perheeseen voi herättää lapsessa myös ajatuksia, joihin hän ei tiedä vastauksia ja tulevaisuus on hämärän peitossa. Tämä taas voi aiheuttaa ahdistusta ja mielipahaa. Uuden lapsen tullessa perheeseen vanhemmat kiinnittävät usein häneen myös huomiota ja isompi sisarus jää vähemmälle huomiolle. (Parker & Stimpson 2004, 14.) Yhteiset tekemiset voivat myös vähentyä aiempaan verrattuna (Kaulio & Svernvig 2006, 12). Haastattelujeni perusteella voidaan todeta, että sijaisperheen biologinen lapsi voi tuntea samankaltaisia ajatuksia sijaislapsen tullessa perheeseen, mitä biologinen lapsi kokee yleensä pienemmän sisaruksen syntyessä. Biologinen lapsi voi kokea sijoitetun lapsen kilpailijana (Parker & Stimpson 2004, 15).

Vaikka uuden lapsen tulo perheeseen ja sijaisperheenä eläminen koettiin pääasiassa mukavana ja positiivisena asiana, niin lähes kaikki vastanneet kertoivat jäävänsä jossakin kohtaa edes hieman sijoitetun lapsen varjoon tämän viedessä vanhemman huomiota, mutta lähes kaikki haastatellut vaikuttivat myös ymmärtävän sen, miksi vanhemmat eivät voi sillä hetkellä koko aikaa huomioida heitä. Erityisesti vanhempien aika biologisille lapsille koettiin vähentyneen, jos perheessä on monta sijoitettua lasta yhtä aikaa, tai jos sijoitettu lapsi on käytökseltään kovin haastava tai vaativa. Yksi haastatteluista kertoi kokevansa, että yksi sijoitettu lapsi sulautuu helpommin perheeseen ja hän on kuin perheenjäsen verrattuna siihen, että sijoitettuja lapsia on yhtä aikaa useampia. Haastatteluista jäi sellainen kuva, että biologisten lasten kanssa oli asioista puhuttu. Kukaan vastanneista ei kokenut sijoitetun lapsen vieneen hänen paikkaansa vanhempien ajatuksissa tai jääneensä täysin sivummalle sijoitetun lapsen viedessä kaiken huomion. Vanhemmat vastanneet eivät myöskään ikänsä puolesta kaivanneet enää jatkuvaa vanhempiensa huomiota samalla tavalla kuin nuoremmat. Kaikki vastanneet ovat myös ikänsä puolesta sen verran vanhoja, että he ymmärtävät, etteivät vanhemmat ole heitä hylkäämässä. Kaulion ym. (2006, 13) mukaan jo viiden vuoden ikäinen lapsi ymmärtää, että vanhempien tarjoamaa syyliä ja läheisyyttä on saatavilla, eikä sitä tarvitse enää konkreettisesti käydä hakemassa vähän väliä. Kaksi vastanneista pohti asiaan liittyen muun muassa seuraavaa:

”No jos se on vauva, niin mä tiedän ehkä, että äiti on vähän vähemmän mun kanssa, koska se hoitaa .... koska sen pitää olla vauvan kanssa.” (poika alle 12v.)

”Ei se nyt kauheasti haittaa (että äidin huomio menee sijoitettuihin lapsiin) ja sit kun ne lähti, ni me mentiin koko perhe lomalle.” (tyttö yli 12v.)

Osassa haastatteluissa näyttäytyi, miten vanhemmat huomioivat biologisia lapsiaan sinä aikana, kun perheessä on myös sijoitettu lapsi ja miten lapset sen kokevat. Useat vastanneista löysivät myös näistä tilanteista positiivista ja kertoivat nauttivansa vanhempiensa huomiosta

ja seurasta esimerkiksi katsellen elokuvia sinä aikana illalla, kun pienemmät sijoitetut lapset ovat jo nukkumassa.

Myös lasten muut ominaisuudet tai piirteet mietityttivät osaan vastanneista. Useat vastanneet kertoivat, etteivät välitä lapsista, jotka kiusaavat perheen muita lapsia tai perheen lemmikkejä. Parker ym. (2004, 31) toteavat, että lapsen temperamentilla on suuri merkitys lapsen kanssakäymiseen heti varhaisista vaiheista lähtien. Temperamenttieroit vaikuttavat siihen, miten lapsi suhtautuu muihin lapsiin ja miten muut perheenjäsenet suhtautuvat häneen. Temperamentti vaikuttaa myös sisarusuhteisiin. Huolettomat ja sopeutuvat lapset selviytyvät usein pienemmän sisaruksen syntymästä paremmin kuin ahdistuneet ja joustamattomat. Parker ja Stimpson (2004, 31) mainitsevat kirjassaan, että toiset sisarusuhteet ovat hankalampia kuin toiset jo alusta alkaen. Myös vauvan temperamentilla on vaikutusta siihen, miten isommat sisarusukset ottavat hänet vastaan. Isomman sisaruksen on usein helpompi hyväksyä tyytyväinen vauva, kuin kovin tyytymätön ja ärtyisä vauva. (Parker & Stimpson 2004, 31.) Haastatteluissa mainittiin myös lasten temperamenttieroit ja niiden vaikutus siihen, millaiseksi sijoitettu lapsi koetaan. Haastatteluissa mainitaan myös se, miten tyytyväinen vauva on usein mukavampi kuin kovin itkuinen vauva. Jokainen lapsi kokee kuitenkin uuden sisaruksen tulon perheeseen omalla tavallaan sekä biologisessa perheessä, että sijaisperheessä, kuten oli haastateltavien vastauksissakin havaittavissa (Parker & Stimpson 2004, 23).

”Joskus joo ja joskus en... vaikka et kuulee, et se on aika villi, ni sit se on sillee et ei ei, ei oo mun makuuni ja jos se ei sillee, et se ei oo kovin villi, ni sit se on ihan kiva.” (poika alle 12v.)

”Noni nyt joku hyvä kaveri, mä toivon aina, että tulee hyvä kaveri. Joskus on ollu ihan sairaan hyviä, joskus ei niin hyviä.” (poika alle 12v.)

”Se vähän riippuu, että onks se semmonen... riippuu vähän minkälainen, ku meil oli sellanen yks, joka heitteli niinku leluilla vauvaa päin. Se ei ollu hirveen kivaa.” (poika yli 12v.)

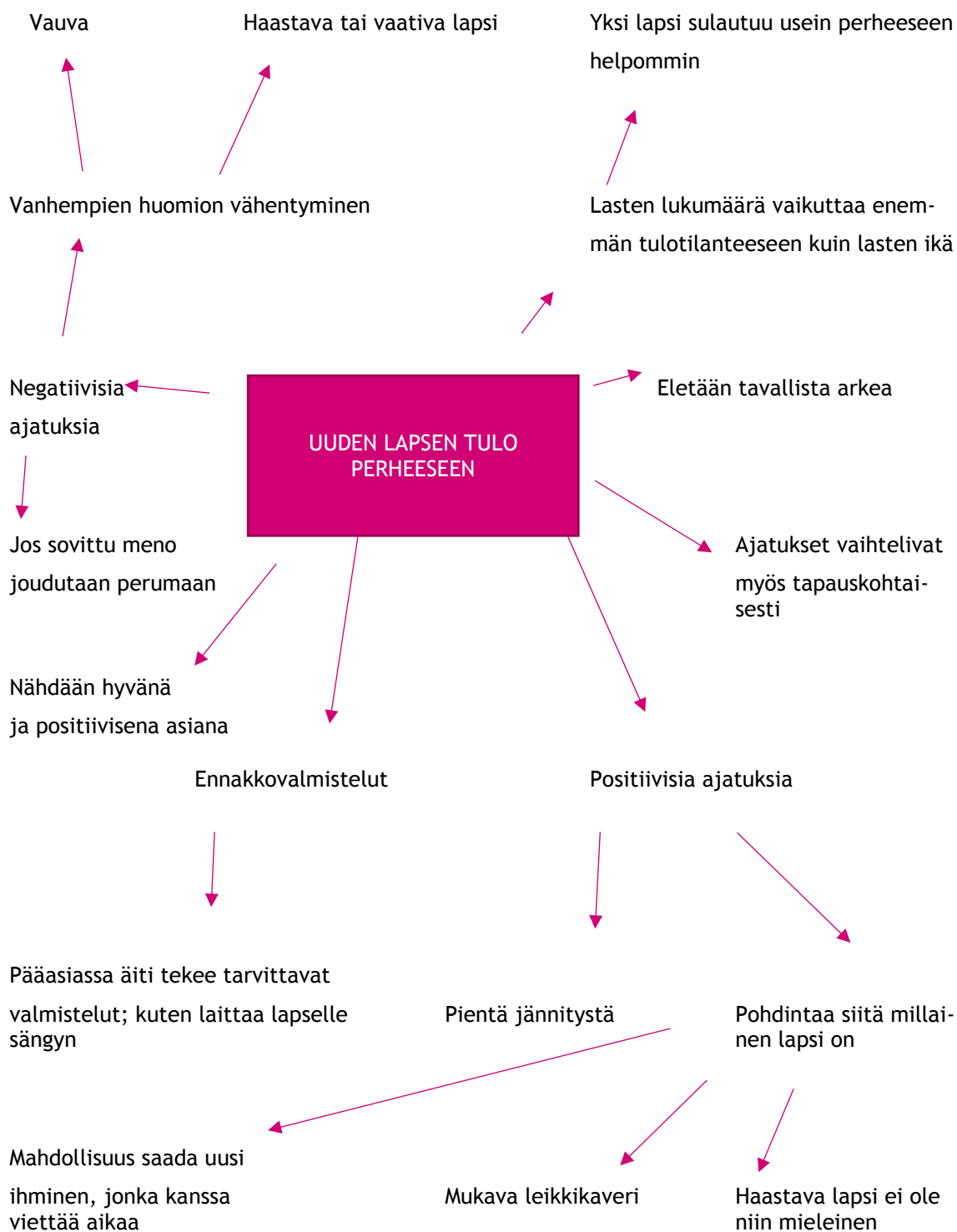
”Eikä sellaset vuoden ikäiset, kun ne huutaa yölläki, ni herää. silloin kun ne (vauvat) on hiljaa, ne on kivoja.” (poika yli 12v.)

Yksi haastatelluista kertoi, että siinä tilanteessa harmittaa, jos he ovat suunnitelleet jotakin yhteistä tekemistä perheen kesken, joka joudutaan perumaan sen vuoksi, että samaan aikaan perheeseen sijoitetaan uusi lapsi. Muuten uusien lapsien sijoittaminen perheeseen ei herättänyt haastatelluissa lapsissa negatiivisia ajatuksia, vaan he pitivät sijaisisaruuutta ja sijoitetujen lasten tuloa perheeseen positiivisena asiana.

”Yleensä ei, mutta tietysti, jos ollaan suunniteltu jotain, et mennään johonkin, ni sit ei välttis mennä, jos tulee sille yllättäen (uusi lapsi)” (tyttö yli 12v.)

Alla olevassa kaaviossa (Kuvio 5) on eriteltyä haastateltavien ajatuksia, joita heille heräsi tilanteesta, kun perheeseen tulee uusi lapsi.

Kuvio: 5 Haastatelluissa heränneitä ajatuksia uuden lapsen tullessa.

Haastateltavat kertoivat kaikki kutsuvansa sijoitettuja lapsia etunimillä tai lempinimillä, jos lapsella sellainen on. Kaksi vastanneista kertoi myös, etteivät osaisi kutsua lasta edes muulla nimellä kuin etunimellä. Ainoastaan hyvin pieniä vauvoja, joilla ei ole vielä virallista nimeä, vastanneet kokivat, että voi kutsua ainoastaan vauvoiksi. Yksi vastanneista kertoi, että he olivat tässä tilanteessa toisinaan keksineet lapselle hellittelynimen tyyliksen lempinimen. Yksi vastanneista kertoi, että sijoitettua lasta kutsutaan aina etunimellä kertoen vielä, ettei hänelle ikinä edes kerrota lapsen sukunimeä.

Seuraavaksi haastateltavat saivat kertoa ja kuvailla, onko heillä ollut erimielisyyksiä sijoitettujen lasten kanssa. Kaksi vastanneista kertoi, että heillä on ollut joskus jotakin erimielisyyttä sijoitettujen lasten kanssa, mutta he eivät kertoneet asiasta enempää. Kaksi vastanneista kertoi, että joskus heillä on ollut jotain pientä, kuten sanaharkkaa, mutta ei mitään varsinaista riitaa. Pienet riidat ja nahistelut kuuluvatkin normaaleihin sisarusuhteisiin, kunhan kyseessä ei ole kiusaaminen. Pienet riidat opettavat lasta käsittelemään erimielisyyksiä ja tekemään kompromisseja, jos ympärillä on muuten lämpimät perhesuhteet. (Parker & Stimpson 2004, 96-97, 131.) Muut vastanneet kertoivat, ettei heillä ole ollut mitään erimielisyyksiä tai isompia riitoja koskaan sijoitettujen lasten kanssa. Yksi vastanneista jäi miettimään vastaustaan, mutta ei lopulta kertonut mitään erityistä tilannetta, johon olisi liittynyt erimielisyyksiä.

Kaksi yli 12-vuotiasta haastateltua pohtivat, ettei heillä tule riitaa saman ikäisten tai itseään vanhempien kanssa, sillä he eivät juurikaan vietä aikaa keskenään, ainoastaan moikkaavat ohikulkiessaan. Vastaja kertoi viettävänsä suurimman osan ajastaan omassa huoneessa tai ulkona, kuten myös vanhemmat sijoitetut lapsetkin usein. Myöskään pienempien sijoitettujen lasten kanssa ei riitoja vanhemmilla biologisilla lapsilla useinkaan synny, vaikka heidän kanssa leikkisi yhdessä. Vastauksista on pääteltävissä, että erityisesti kaikkein vanhemmilla vastajilla, ei ole esiintynyt erimielisyyksiä sijoitettujen kanssa, sillä he usein itsekin viettävät ison osan ajasta joko omassa oloissaan tai esimerkiksi ulkona kavereidensa kanssa. Muuten vastaukset poikkesivat suhteellisen paljon toisistaan ja haastatellut kertoivat tilanteista melko eri tavalla keskenään. Yksi vastanneista pohti, että hänellä itsellään ei ole ollut riitoja kenenkään kanssa, mutta voisi kuvitella, että pienemmällä biologisella lapsella voisi olla enemmän erimielisyyksiä saman ikäisen sijoitetun lapsen kanssa. Parker ym. (2004 20-21) toteaa kuitenkin, etteivät lasten väliset riidat ole yleisempiä saman ikäisillä kuin eri ikäisillä sisaruksilla. Ei ole olemassa myöskään parasta mahdollista ikäeroa lapsille, jos mietitään mahdollisia riitatilanteita. Hän toteaa, että yleensä yli kuuden vuoden ikäerolla olevat lapset eivät juurikaan leiki keskenään, josta voisi päätellä, ettei heidän välilleen synny myöskään yhtä paljon riitoja.

Kaikki vastanneet kertoivat tulleen lähes kaikkien sijoitettujen lasten kanssa toimeen, toisten kanssa paremmin ja läheisimmiksi, toisten kanssa hieman etäisemmiksi, mutta kukaan vastanneista ei kertonut, että hänellä olisi ollut isoja erimielisyyksiä tai riitoja sijoitetun lapsen kanssa.

”Ei mulla oikeestaan ikinä mitään riitoja niitten kanssa, kun en mä hirveesti niitten kanssa puhu paitsi joittenki pikkusten, joiden kanssa mä leikin tietenki ja ne on ihan kivoja, mut siis vanhempien kanssa tulee moikattua ohi mennessä.” (poika yli 12v.)

”Jos mä olisin ollu pienempi, ni varmasti olis ehkä ollu jotain riitoja.” (tyttö yli 12v.)

Kaikki vastanneet kertoivat, että heille on jäänyt monia hyviä muistoja yhdessä vietettyyn aikaan sijoitettujen lasten kanssa. Jokainen vastanneista kertoi jostakin mukavasta yhteisestä tekemisestä sijoitetun lapsen kanssa. Monet kertoivat muistojen liittyvän hyvin arkipäiväisiin ja normaaleihin tilanteisiin, kuten eläintarhassa, leikkipuistossa tai kaupassa käymiseen. Yksi vastanneista kertoi myös yhteisestä mukavasta retkestä, joka oli tehty yhdessä lähes saman ikäisen sijoitetun lapsen kanssa. Toinen haastatelluista muisteli yhteistä hetkeä lähes saman ikäisen sijoitetun lapsen kanssa, jolloin he olivat yhdessä tehneet kynttilöitä. Kaksi vastanneista pohti myös yhteisiä mökkireissuja sijoitettujen lasten kanssa. Myös yhteisiä pieniä hassutteluhetkiä mainittiin haastattelussa, erityisesti isomman biologisen lapsen ja pienen sijoitetun lapsen välillä. Viisi vastanneista jäi muistelemaan mukavia hetkiä erityisesti jonkun tietyn sijoitetun lapsen kanssa. Vastauksista on tulkittavissa, että jokaiselta haastatellulta lapselta löytyi jokin mukava yhteinen arkipäiväinen muisto. Vastauksista ei voi vetää johtopäätöksiä tietystä yhdestä tai kahdesta yleisestä tekemisestä, vaan vastanneet kuvailivat erilaisia arkipäiväisiä tilanteita ja tekemisiä.

”On mulla moniaki kivoja asioita, mut ne on ihan arkipäiväisiä.” (tyttö yli 12v.)

”Leikittiin sen kanssa, joka pomppas pystyyn, ni legoilla aina.” (poika alle 12v.)

Sijaisperheissä lapsi muodostaa suhteen hoitavaan vanhempaan. Yhtä tärkeitä ja turvaa tuottavia ovat suhteet, jotka muodostuvat sijoitetun lapsen ja perheen biologisen lapsen välille. Sijoitetun lapsen muuttaessa pois sijaisperheestä, nämä suhteet toisinaan katkeavat. (Myös sijaisperheiden sisaruksille oikeus tavata toisiaan sijoituksen päätyttyä 2018.) Tähän liittyen haastateltavat saivat kertoa mitä ajatuksia ja tunteita heille herää niissä tilanteissa, kun sijoitettu lapsi muuttaa heiltä pois. Vastauksissa mainittiin toistuvina teemoina haikeus ja ikävä. Toiset kokivat sen voimakkaammin kuin toiset. Myös tapauskohtaisuutta oli havaittavissa vastauksissa. Useat vastanneista kertoivat, että toisissa tilanteissa lähtötilanne voi olla vaikea ja biologisia lapsia harmittaa, jos sijoitettu lapsi on lähdössä heiltä. Tilanne voi olla

myös haikea ja lasta tulee ikävä. Pari vastanneista kertoi myös, että heillä on itketty lähtötilanteessa. Yksi haastatelluista kertoi, että hänelle tulee toisinaan lapsen lähtiessä haikea ja surullinen mieli erityisesti, jos lapsesta on ehtinyt sijoituksen aikana tulla läheinen. Kolme haastatelluista kertoi, että yleensä vaikeinta on luopua niistä lapsista, jotka ovat olleet pisimpään. Kaksi haastatelluista kertoi miettivänsä toisinaan myös, minne heiltä lähtenyt lapsi mahtaa seuraavaksi mennä. Lähes kaikkien haastateltujen vastauksista huomaa, että sijoitetut lapset ovat heille merkittäviä ja tärkeitä, vaikka he eivät sijoitettuja lapsia kokisikaan sisaruksiksi, vaan enemmänkin kaverisuhteiden kaltaisiksi suhteiksi. Kukaan vastanneista ei ker-tonut suoraan, että lapsen lähtö heiltä olisi helpotus.

”En mä usko, et koskaan olis sillee, et jes ne lähtee” (poika yli 12v.)

”En mä jää ikävöimään kuitenkaan. Se on mulle ihan fine, ku ne muuttaa meiltä pois, kuhan ne nyt menee tietenki johonki hyvään paikkaan, ni sitte ei tarvitse huolehtia, ku tietää, et kaikki hyvin.” (poika yli 12v.)

”No jos se on kiva kaveri, ni sit välillä harmittaa, jos ei oo kiva kaveri, ni sit voi olla ihan ilonen” (poika alle 12v.)

” Sitä (vauvaa) tuli ikävä.... se (vauva) oli meillä aika pitkäänki. Mä muistan, kun minä ja äiti kahestaan mentiin viemään sitä, ni äiti itki... mäkin itkin.” (poika alle 12v.)

”On silleen vähän haikeeta, mutta sit eletään ja tulee sit seuraava jossain vaiheessa.” (tyttö yli 12v.)

Vastaavasti toisten lasten kohdalla lähtötilanne on helpompi. Yksi haastatelluista kertoi, ettei ajattele lapsen lähtötilanteessa mitään erityistä. Kaksi vastanneista pohti myös, että toisinaan on ihan mukavaa siinä tilanteessa, kun sijoitetut lapset muuttavat pois ja he saavat viettää välillä aikaa perheen kesken. Yksi vastanneista pohti, että ajatukset lasten lähtemisestä vaihtelevat, sillä joidenkin lasten toivoisi olevan pidempään ja vastaavasti niiden, joiden kanssa on erimielisyyksiä, niin toivoisi joskus lähtevän nopeammin. Kaksi vastanneista tiedosti ja mainitsi myös sen, että sijoitettujen lasten on tarkoituskin olla heillä vain lyhyen aikaa ja muuttaa sen jälkeen muualle. Neljä vastanneista kertoi, että he osaavat varautua siihen, että lapsi muuttaa heiltä jossakin kohtaa joka tapauksessa pois, eikä se tämän vuoksi tule yllätyksenä.

”Sit ku se tulee ja sit ku se menee, ni sit se on siinä.” (poika alle 12v.)

Yksi vastanneista kertoi, että heidän kotona on juteltu siitä, että heidän perheensä on jollakin tavalla erilainen kuin tavallinen perhe sijoitettujen lasten vuoksi. Muut haastateltavat kertoivat, ettei heidän kotona jutella siitä. Lähes kaikki vastanneet kuitenkin kertoivat, että

ennen sijaisperheeksi ryhtymistä vanhemmat ovat kertoneet sijaisperhetoiminnasta ja siihen liittyvistä asioista, mutta ei juurikaan enää myöhemmin. Aiemmin viittasin Niemisen (2010, 27) tekemään opinnäytetyöhön, jossa oli havaintoja siitä, että ennen sijaisperheeksi ryhtymistä biologiset lapset olivat keskustelleet asiasta vanhempiensa kanssa. Myös lasten saama tuki tuli pääasiassa lapsen vanhemmilta. Myös haastatteluni tukevat tätä, sillä haastatellut kertoivat jutelleensa asiasta ainoastaan vanhempiensa kanssa, kukaan ei maininnut esimerkiksi työntekijöitä. Tästä voidaan päätellä, että lasten saama tuki viranomaistaholta sijaisperheenä olo aikana on suhteellisen vähäistä tai jopa olematonta, sillä kukaan haastatelluista ei maininnut mitään siihen viittaavaa.

”Ei jutella, ku kylhän me niinku se tiedetään, mut ei me siitä jutella.” (poika yli 12v.)

”Ei me poiketa niin paljon muista perheistä kuitenkaan, ku vaan se, et perheenjäsenet on vaan vaihtuvia.” (tyttö yli 12v.)

”Kyl me välillä (jutellaan)..... paitsi ei me nyt sillee, tai kyl me välillä sillee niitten mun sisarusten..... sisarusten vaimojen miesten kanssa ei me hirveesti jutella....” (poika alle 12v.)

Yksi haastatelluista mainitsi myös, ettei heillä ole mitenkään poikkeava tai erilainen perhe, vaan ihan normaali perhe; isä käy töissä, äiti tekee normaalia työtä, mutta kotona. Haastateltu poika kertoi myös tykkäävänsä äidin työstä, sillä se on vaihtelevaa, mielenkiintoista ja mukavaa.

Haastattelun lopuksi vastanneilla oli mahdollisuus kysyä tai kertoa vielä jotakin, mitä heille tulee mieleen. Haastateltavat antoivat pääasiassa positiivisen kuvan sekä sijaisperheenä olemisesta, että sijaissisaruuudesta. Jokainen haastateltu kertoi myös positiivisia ajatuksia sijaisperheessä elämiseen liittyen. Kolme vastanneista mietti, että on hyvä, kun heidän perhe on lyhytaikainen sijaisperhe eikä pitkäaikainen, jossa lapset ovat jopa 18-vuoteen asti. Yksi vastanneista kertoi myös, ettei häntä haittaisi, jos joku heillä lyhytaikaisesti sijoitettuna ollut lapsi jäisi heille myös pitkäaikaiseen sijoitukseen. Haastateltu tarkoitti tällä sellaista lasta, jonka he tuntisivat jo ennestään ja, joka olisi hyvin sopeutunut perheeseen ja hänestä olisi tullut jo perheenjäsen, ennen pitkäaikaisen sijoituksen alkamista. Haastateltu pohti kuitenkin, että siinä tilanteessa lapsen lähtö heiltä pois, voisi olla vielä vaikeampaa kuin lyhytaikaisissa sijoituksissa. Osa vastanneista mainitsi samassa kohtaa, että on toisinaan kiva viettää aikaa ainoastaan oman biologisen perheen kesken. Kolme vastanneista kertoi kaipaavansa toisinaan omaa aikaa oman biologisen perheen kesken, ja että he välillä pitävät tämän vuoksi myös lomaa, jolloin perhe viettää aikaa keskenään esimerkiksi lomamatkalla. Haastateltu lapsi kertoi, ettei heillä ole lomaa oman perheen kesken kovin usein, mutta se ei haastateltua kertomansa mukaan haitannut.

”Aika tosi paljon hyviä hetkiä” (poika alle 12v.)

”Onhan se ihan kivaa tutustua näihin, helppo tutustua ainaki joihinki.” (poika yli 12v.)

”Kivaa, kun on hoitolapsia.” (tyttö yli 12v.)

6.3 Tutkielman luotettavuus ja eettisyys

Aineistoa kerätessäni opinnäytetyötäni varten, pyrin valitsemaan mahdollisimman luotettavia ja tuoreita lähteitä. Opinnäytetyössäni käytin lähteenä myös aiheeseen liittyviä opinnäytetöitä ja pro graduja.

Opinnäytetyötä tehdessäni mietin ihmisarvon kunnioittamista. Tutkimusta tehdessäni kunnioitin myös itsemääräämisoikeutta, joka toteutui, kun kaikki haastatteluun osallistujat osallistui-
vat siihen vapaaehtoisesti. Haastateltavilla lapsilla oli itsellään oikeus valita osallistuvatko he haastatteluun riippumatta huoltajan luvasta. Haastatteluja tehdessä kunnioitin myös vaitiolovelvollisuutta ja haastateltavat saivat osallistua nimettöminä. Opinnäytetyötä tehdessäni sitouduin salassapitovelvollisuuteen sekä tarkastelin vastauksia puolueettomasti. Opinnäytetyötä tehdessäni en kerännyt haastateltavien henkilötietoja, sillä ne eivät olleet tiedonkeruun kannalta välttämättömiä. Lasten henkilöllisyys ei tullut julki, vaan lapset pysyivät anonyymeinä. Lapset tulivat ainoastaan kuulluksi ja osalliseksi kertoessaan mielipiteensä. Lapsilla oli oikeus ilmaista mielipiteensä heitä koskevissa asioissa. (Lapsen mielipiteen selvittäminen 2018.)

Opinnäytetyönmateriaalia käytettiin ainoastaan opinnäytetyön tekemiseen ja aineistoa analysoin ainoastaan itse. Aineistoa säilytettiin lukitussa kaapissa ja analyysin tekemisen jälkeen aineisto hävitettiin paperisilppurissa. Haastatteluista saamani materiaalin käsittelin ja säilytin ainoastaan opinnäytetyön tekemisen ajan. Haastatteluista keräämäni koosteen tiedotin opinnäytetyön tekemisen jälkeen kirjallisesti sekä haastateltaville että heidän huoltajilleen.

Hain opinnäytetyötäni varten tutkimusluvan kaupungilta. Tämän lisäksi hain Laurea ammattikorkeakoululta eettisen lautakunnan lausunnon. Sain luvan kerätä aineistoa haastatteleamalla lyhytaikaisten sijaisperheiden biologisia lapsia. Opinnäytetyöni olen tehnyt noudattaen sekä kaupungilta saatua lupaa, että eettisen lautakunnan lausuntoa.

Kuten aiemmin jo mainitsin, niin sijaissisaruus ja siihen liittyvät suhteet voivat olla kiistanalaisia perhesuhteita. Sevon & Notkon kirjassa pohditaan (2008, 99) kiistanalaisten perhesuhteiden tutkimisen oikeutusta niiden haastavuuden vuoksi. Usein pelätään, että tutkimukset ja erilaiset selvitykset voivat vahingoittaa tutkittavia, joka taas lisää ongelmia. Ongelmaan ratkaisua on etsitty lupakäytännöistä. Voidaan kuitenkin miettiä, ratkaiseeko luvan myöntö tai kielto tutkimisen oikeutusta. Lapset on usein jätetty juuri tästä syystä tutkimusten

ulkopuolelle, sillä heitä on haluttu suojella. Kiistanalaisiin perhesuhteisiin liitetään usein myös salaisuudet ja niiden ajatellaan estävän haastateltavan puhumisen vaikeista asioista. Etenkin lasten ajatellaan olevan lojaaleja vanhemmilleen ja tämän vuoksi jättävän joitakin asioita mahdollisesti kertomatta esimerkiksi liittyen perhesuhteisiin. (Sevon & Notko 2008, 99, 102.)

Olen tiedostanut sen tosiasian, että haastatteluvastauksia voi heikentää se, että lapsi on lojaali vanhemmilleen ja vastaa sen mukaisesti, mitä hän olettaa vanhempansa toivovan. Uskon myös, että lapsi voi vastata haastattelussa eri tavalla kuin mitä hän vastaisi jossakin toisessa tilanteessa esimerkiksi jännityksestä johtuen. Tämä voi myös vaikuttaa aineiston luotettavuuteen. Haastateltava voi antaa myös sosiaalisesti suotavia vastauksia, joka voi heikentää luotettavuutta (Hirsjärvi & Hurme 2010, 35).

7 Johtopäätökset

Nykyään lastensuojelussa ja erityisesti sijaishuollossa on erityisessä asemassa perhehoito. Tämä johtuu lastensuojelulainmuutoksesta, jonka myötä perhehoidosta tuli vuonna 2012 ensisijainen sijaishuoltonmuoto laitoshoidon nähdessä. (Perhehoito 2018a.) Perhehoidon tavoitteena on antaa sijoitetulle lapselle mahdollisuus elää luonnollisessa kasvuympäristössä eli perheessä. Perhesijoituksessa lapsi saa pysyvät ihmissuhteet ja perheenjäsenyyden, mikä on tärkeää lapselle, jolla on usein taustalla katkenneita ihmissuhteita ja ongelmia kiintymyssuhteissa. (Lastensuojelun perhehoidon vahvuudet 2018; Ketola 2008, 22; Sinkkonen & Tervonen-Arnkil 2015, 157-158.)

Perhehoidon ollessa tärkeässä asemassa lastensuojelun kentällä, voidaan ajatella myös sijaisperheiden ja heidän perheenjäsentensä olevan merkittävän roolissa sijoitetun lapsen elämässä. Sijaisperheeksi ryhtyminen on merkittävä asia perheen biologiselle lapselle ja se vaikuttaa koko perheeseen. Se muuttaa myös perheen rakennetta ja perhesuhteita, kuten sisarusuhteita. Myös uuden lapsen tulo perheeseen vaatii jokaiselta perheenjäseneltä sopeutumista uuteen tilanteeseen ja biologiselle lapselle aina uudenlaisen roolin omaksumista perheessä. (Hakkarainen 2007, 6; Väливаara 2012, 10; Väливаara, Uotinen & Kallinen 2012, 5, 18.) Tämän vuoksi halusin opinnäytetyössäni selvittää, miten lyhytaikaisten sijaisperheiden biologiset lapset kokevat heille sijoitetut lapset ja sen mukana tuoman sijaissisaruuden.

Perheelle ei ole yhtä oikeaa määritelmää, ja myös perheenjäsenet voivat ajatella eri tavalla siitä, ketä heidän perheeseensä kuuluu (Vilen ym. 2010, 10). Haastattelun perusteella on havaittavissa, että sijaisperheiden biologiset lapset kokivat keskenään eri tavalla perheen merkityksen ja sen keitä siihen heidän mielestään kuuluu. Osa haastatelluista laski perheenjäsenikseen vain biologiset perheenjäsenet, kun taas toiset luettelivat myös sijoitetut lapset tai esimerkiksi isovanhemmat.

Perheessä tapahtuvat muutokset voivat toisinaan vaikuttaa lapsiin ja heidän keskinäisiin suhteisiinsa esimerkiksi uusperheissä. Muutokset voivat aiheuttaa lapsista pelkoa, kateutta surua tai suuttumusta. Yleensä uusperheessä kestää useampi vuosi ennen kuin aikuisten ja lasten välille kehittyy samanlaiset tunnesiteet kuin ydinperheessä. Toisilla sopeutuminen uusiin perheenjäseniin sujuu hyvin, mutta suurimmalle osalle sopeutumisvaihe on vaikea ja se näkyy riitelynä sisarusten kanssa. Yleensä elämä tasoittuu, kun aikaa kuluu ja perheen tavat vakiintuvat. (Parker & Stimpson 2004, 255, 261-262, 264; Rauha 2003, 63.) Jos uusperheiden suhteita verrataan sijaissisarussuhteisiin, niin voidaan ajatella, että lyhytaikaisissa sijaisperheissä suhteet eivät useinkaan ehdi kehittyä syvämmiksi, sillä sijoitukset ovat väliaikaisia ja lyhytaikaisia. Uskoisin, että tästä syystä useimmat haastatteluista kertoivat kokevansa sijaissisaret enemmänkin kaverisuhteiden kaltaisiksi suhteiksi, eivätkä niinkään sisarussuhteiksi. Lyhytaikaisuus voi vaikuttaa myös siihen, etteivät biologiset lapset uskalla kiintyä syvästi sijaissisariin, sillä he tietävät heidän lähtevän perheestä pois, kuten Höjkerin (2001, 145) toteaa tutkimuksessaan.

Kiintymisen tasosta kertoo myös se, että sijaissisaria kutsuttiin etunimellä. Kukaan haastatteluista ei kertonut kutsuvansa sijaissisarta varsinaisesti sisarekseen. Kaverisuhteen kaltaiseksi sisarussuhteeksi sijaissisaruuutta kuvailee myös Kinnunen (2008, 91) pro gradu työssään. Haastattelut kertoivat tämän liittyvän myös siihen, että sijaislapsi muuttaa jossain kohtaa perheeseen ja toisessa kohtaa sieltä pois, eikä hän jää perheeseen pysyvästi. Samankaltaisista ajatuksista on kirjoittanut Höjer (2001, 9) tutkimuksessaan, kun hän toteaa, että sijaisperheet eroavat tavallisista perheistä siinä, että sijaislapsilla ei ole biologista yhteyttä perheeseen, eivätkä he ole perheessä useinkaan pysyvästi. Haastattelujen perusteella perheissä tapahtuvat muutokset eivät näyttäneet kovin suurina eikä niillä vaikuttanut olevan suurta merkitystä haastatelluille, sillä he kokivat lapsien tulon ja lähdön luonnollisena asiana. Vaikka lähtötilanne aiheutti toisinaan haiketta ja surullisia ajatuksia, niin haastatellut kertoivat tilanteiden olevan kuitenkin pääasiassa helppoja. Useimmat haastatelluista kertoivat lasten tulevan heille ja sitten lähtevän pois. Tämä kertoo mielestäni siitä, että lyhytaikaisissa sijoituksissa kiintymistä ei ehdi tapahtua samalla tavalla kuin pitkäaikaisissa sijoituksissa. Tämän vuoksi sisarussuhteet koetaan usein kaverisuhteiden kaltaisiksi suhteiksi.

Blair (2012, 203-204) toteaa kirjassaan, että uusperheissä usein isompien lasten on vaikeampi hyväksyä uudet sisarpuolet, kuin pienempien. Isommat joutuvat kilpailemaan asemastaan, joka heillä on aiemmin ollut ja että he saivat yhtä paljon huomiota kuin aiemmin. Haastatteluissa asia ilmeni päinvastaisesti, sillä useat vanhemmista haastateltavista kokivat uudet sisarpuolet hyvinkin myönteisesti.

Sisarussuhteilla on suuri vaikutus elämään ja sen vuoksi niitä pidetään tärkeinä. Sisarussuhteet vaikuttavat itsetunnon rakentumiseen ja tunne-elämään sekä tapaan kohdata muu maailma. Sisaruksilla on vaikutusta perheessä oleviin rooleihin ja sisaruksilta omaksutaan myös

käyttäytymisen mallit. Sisarukset ovat sekä ystäviä että vihollisia. Sisarusten tulisi olla samanarvoisia ja yhdenvertaisessa asemassa keskenään. Sama koskee sijaissisaria. Sillä, miten vanhemmat suhtautuvat sisaruksiin sisarusryhmässä, on myös suuri merkitys. (Kaulio & Svennevig 2006, 8; Höjer 2001, 140; Gottberg-Talve 1988, 202.) Omissa haastatteluissani nousi esille samankaltaisia piirteitä, sillä osa haastateltavista kertoi sijaissisarien olevan yhdenvertaisessa asemassa ja heitä kohdellaan perheessä samalla tavalla kuin biologisia lapsia.

Usein perhesiteet kannattelevat ja kasvattavat, mutta ne myös kuluttavat ja alistavat, kuten Sevon ja Notko (2008, 93) toteavat kirjassaan. Haastatteluista oli myös havaittavissa, että sijaissisaruuksuhteet kasvattavat sekä biologisia lapsia, että perheessä olevia sijaislapsia. Haastatteluissa tuli ilmi myös perhesuhteiden negatiiviset puolet kuten perhesuhteiden kuluttavuus. Haastateltavat kertoivat kokevansa toisinaan sijoitettujen lasten vievän paljon vanhempien huomiota ja aikaa heidän ollessaan käytökseltään haastavia tai paljon aikuista tarvitsevia. Tämä taas kuluttaa koko perhettä. Erityisesti nuorimmat haastateltavista kertoivat, että he olivat kokeneet jääneensä välillä vähemmälle huomiolle sijoitetun lapsen vuoksi. Yllättävään moni kuitenkin kertoi, että se ei haittaa heitä ja he ymmärtävät, että se on luonnollista ja se kuuluu heidän elämäänsä. Muutamat vastanneet kertoivat myös ymmärtävänsä ja tiedostavansa, että sijoitetuilla lapsilla voi olla toisinaan haastavaa ja heillä voi olla taustallaan vaikeita ja traumaattisia kokemuksia, jotka vaikuttavat sijoitetun lapsen käyttökseen. Myös Sinkkonen & Tervonen-Arnkil (2015, 157-158) toteavat kirjassaan, että sijoitetut lapset ovat usein traumatisoituneita tavalla tai toisella ja sijoitetulla lapsella on usein taustallaan katkenneita kiintymyssuhteita ja hoitavat aikuiset ovat usein vaihtuneet.

Sijoitettu lapsi tarvitsee usein paljon aikuisen huomiota ja turvallisen arjen, jäätyään siitä aiemmin paitsi. Monella sijoitetulla lapsella on taustallaan menetyksiä, hylkäämisiä ja hauraita tai katkenneita kiintymyssuhteita. (Lastensuojelun perhehoidon vahvuudet 2018.) Sijoitetulle lapselle onkin tämän vuoksi tärkeää, että hän saa kokemuksia siitä, että hänestä välitetään. Lähes kaikki haastatellut kertoivat ymmärtävänsä, että vanhempien aika menee toisinaan sijoitettuihin lapsiin eikä heillä ole aikaa yhtä paljon biologisille lapsille. Vaikka haastateltuja vaikutti toisinaan harmittavan, ettei vanhemmilla ole yhtä paljon aikaa heille, niin he kuitenkin kertoivat ymmärtävänsä tilanteen ja hyväksyvänsä sen tietäen sen olevan väliaikaista. Rusanen (2011, 270) toteaa kirjassaan, että lapsi, jolla on lapsuudessaan turvallinen kiintymyssuhde, luottaa siihen, että tärkeät aikuiset pysyvät hänen elämässään ja lähellänsä. Haastattelujen pohjalta voidaan ajatella, että biologiset lapset ymmärtävät, että heidän vanhemmat eivät katoa minnekään heidän läheltään, vaikka he huomioisivatkin toisinaan enemmän muita lapsia. On kuitenkin hyvin tärkeää, ettei perheen biologisia lapsia unohdeta, vaan heidän tulee saada myös tukea ja apua.

Noin 1-3-vuotias lapsi harjoittelee irtautumista omista vanhemmistaan ja takertuu toisinaan hoitajaansa tankatakseen turvaa ja läheisyyttä. Tästä syystä taaperoikäinen saattaa olla

mustasukkainen sisarusten saamasta huomiosta. Noin viiden vuoden ikäinen lapsi kykenee jo ymmärtämään, että vanhempi on hänen lähellään, ilman että lapsen pitää käydä vähän väliä hakemassa aikuisen syyliä. Tällöin myös pienemmän sisaruksen syntyminen perheeseen on usein paremmin hyväksyttävissä. Haastattelujen pohjalta voidaan ajatella, että haastatellut osaavat jo ajatella, ettei sijoitettu lapsi ole heille kilpailija tai sylin varastaja, sillä kaikki haastatellut olivat jo kouluikäisiä. Kaikkien vanhimpien haastateltujen kohdalla voidaan ajatella, että he elävät kuin eri maailmassa sijoitettujen lasten kanssa iän puolesta, jos sijoitettu lapsi on hyvin pieni ja heillä on ikäeroa vähintään kuusi vuotta. Kaulio & Svennevig (2006, 13) toteavat kirjassaan, että kuuden vuoden ikäerolla olevat lapset voivat kokea olevansa kuin ainoita lapsia elässään eri maailmoissa. Usein isolla ikäerolla olevat sisarukset viettävät aikaa vähemmän keskenään. Tätä oli havaittavissa myös osassa haastatteluissa, joissa ilmaistiin, etteivät he vietä juurikaan aikaa hyvin eri ikäisten sijoitettujen lasten kanssa. Tähän oli havaittavissa kuitenkin poikkeuksena vauvat ja hyvin pienet lapset, joiden kanssa suurin osa haastateltavista vietti mielellään aikaa esimerkiksi hoitaen tai leikittäen heitä.

Sijaissisaren muuttoa perheeseen voidaan verrata uuden lapsen syntymään, sillä niissä on samankaltaisia piirteitä. Uuden lapsen syntymää tai sijaislapsen muuttoa perheeseen voidaan pitää yhtä jännittävänä. Erityisesti esikoisen asema muuttuu, kun perheeseen syntyy uusi lapsi ja hän menettää ainoan lapsen asemansa (Blair 2012, 34). Kaulio & Svennevig (2006, 26) toteavat kirjassaan, että kuopuksen asema perheessä on usein kadehdittava, sillä häntä hoidetaan ja opastetaan hänen ollessaan perheen pikkuinen. Samankaltaisia piirteitä ei ilmennyt haastatteluissa. Haastateltavat eivät kertoneet mustasukkaisuudesta tai kateudesta pienempää sijoitettua lasta kohtaan, jonka voidaan ajatella olevan kuopuksen kaltainen. Kaksi haastatelluista mainitsi ainoastaan, että pienempi biologinen lapsi voi tuntea mustasukkaisuutta sijoitettua lasta kohtaa, mutta ei kertonut kokevansa sitä itse.

Tutkimuksissa on havaittu, että biologiset lapset kantavat toisinaan liikaa vastuuta ja huolehtivan sijoitetuista lapsista esimerkiksi koulussa (Hakkarainen 2007, 6). Myös Kaulio & Svennevig (2006, 31) toteavat kirjassaan, että toisen lapsen synnyttyä esikoiselta voidaan vaatia liikaa ikään nähden tai hänelle annetaan liikaa itsenäisyyttä. Tällöin esikoinen voi kokea jäävänsä liikaa oman onnensa nojaan. Tämän kaltaisia ajatuksia ei ilmennyt tekemissäni haastatteluissa. Haastateltavat eivät kokeneet kantavansa liian suurta taakkaa tai että heiltä odotettaisi liikaa ikäänsä nähden, vaan päinvastoin useat sijaissisaret haluavat auttaa sijoitetun lapsen hoidossa tai leikittämällä heitä. Haastatteluissa tuli erityisesti ilmi, että neljä haastateltava kertoi auttavansa mielellään sijoitetun lapsen tai vauvan hoidossa. On kuitenkin mahdollista, että biologiset lapset huolehtivat liikaa sijoitetuista lapsia eivätkä saa tarvitsemaansa huomiota. Tämän vuoksi koen, että viranomaisten olisikin tärkeää huolehtia sijoitusten aikana myös biologisten lasten asemasta, vaikka tässä selvityksessä ei tullutkaan ilmi, että haastatellut olisivat kokeneet kantavansa liikaa vastuuta.

Höjer (2001, 144) on havainnut tutkimuksessaan, että tytöt ja pojat suhtautuvat eri tavalla sijaissisariin. Hänen mukaansa tytöt huolehtivat ja hoitavat sijaissisaria, kun taas pojat ottavat enemmän etäisyyttä. Oma selvitykseni ei antanut samansuuntaisia vastauksia, vaan yllätyksekseni haastateltavissa oli sekä tyttöjä että poikia, jotka kertoivat auttavansa mielellään pienempien sijoitettujen lasten hoidossa.

Ristiriidat ja nahistelu kuuluvat normaaleihin sisarussuhteisiin. Sisarusten kanssa käydyt pienet riidat opettavat lapselle neuvottelutaitoja, erimielisyyksien käsittelemistä ja kompromissien tekemistä. (Parker & Stimpson 2004, 96,131.) Haastateltavat kertoivat, että isommat riidat ovat vähäisiä ja harvinaisia, mutta pientä sanaharkkaa tai ristiriitoja tulee toisinaan. Muutama haastateltava mainitsi myös joskus olleen kemioiden yhteensopimattomuutta joidenkin sijoitettujen lasten kanssa. Haastattelujen perusteella voidaan ajatella, että ongelmat sosiaalisissa suhteissa haittaavat toisinaan myös biologisten ja sijoitettujen lasten suhteiden muodostumista. Haastateltavat kertoivat, että on mukavaa, jos sijoitetusta lapsesta saa itselleen kaverin. Tämä ei ole kuitenkaan välttämättä mahdollista, jos sijoitetulla lapsella on esimerkiksi kiintymyssuhdehäiriö, eikä hän kykene sosiaalisiin suhteisiin. Myös haastavakäyttöiset lapset koettiin haastatteluissa ei niin mielisiksi.

Haastatteluissa saamani aineiston pohjalta on havaittavissa, että biologiset lapset kokevat sijaisperheessä elämisen ja sijaissisaruiden luonnollisena asiana ja osana heidän normaalia arkea. Kukaan vastanneista ei kertonut kärsivänsä sijaisperheessä elämisen vuoksi. Vastanneet kertoivat myös teemoihin liittyvistä asioista hyvin positiiviseen sävyyn.

Sijoitetun lapsen tulemisesta perheeseen haastatellut kertoivat positiivisesti ja uuden lapsen tuloon ei haastattelujen perusteella liity negatiivisia ajatuksia. Haastateltavat kokivat sijaislapsiin tutustumisen ja heidän kanssa toimeen tulemisen pääasiassa helpoksi. Biologisten lasten reagointi ja suhtautuminen uuteen sijoitettuun lapseen vaihteli kuitenkin yksilöllisesti. Lähes jokainen vastanneista kertoi tilanteen olevan mukava ja toisinaan jopa jännittävä, kun ei ole ennakkotietoa minkälainen tai minkäikäinen sijoitettu lapsi on. Erityisesti sijoitetuista vauvoista vastanneet puhuivat hyvin kauniisti ja positiivisesti.

Pääasiassa myönteistä suhtautumista sijoituksiin ja sijaislapsiin on havaittavissa myös sekä kansainvälisissä, että kotimaisissa tutkimuksissa. Tutkimusten mukaan sijaissisaruuksia lisää biologisten lasten empatiakykyä, avoimuutta ja sosiaalisuutta. Samalla biologiset lapset pääsevät kohtaamaan erilaisuutta ja heidän maailmankuvansa laajenee. (Hakkarainen 2007, 6.)

Kukaan haastateltavista ei kertonut suoraan, että hän ei pidä siitä, että heidän perheensä on sijaisperheenä. Kukaan ei myöskään kertonut mitään merkittävää, joka häntä häiritsisi sijaisperheenä olemisessa. Sijaisperheeseen liittyvät negatiiviset asiat liittyivät pienempiin asioihin, kuten biologisille lapsille annettavan ajan vähentymiseen tai pienemmän tai käytöskel-tään haastavan sijoitetun lapsen viedessä vanhemman huomiota. Kyseiset tilanteet

muistuttavat paljon sellaisia tilanteita, joissa perheeseen syntyy vauva eikä vanhemmilla ole enää yhtä paljon aikaa isommalle sisarukselle. Tällöin perheen biologinen lapsi saattaa tuntea mustasukkaisuutta vanhemmistaan tai yhteisen ajan vähenemistä. (Blair 2012, 34-35; Höjer 2001, 142-143.)

Haastatteluiden perusteella sijaissisarudesta ja sijaisperheenä toimisesta jäi todella positiivinen kuva. Tuloksia tarkastellessani havaitsin kuitenkin pienen ristiriidan, sillä lähes kaikki vastanneista kertoivat, että sijaisperheessä eläminen on mieleistä ja on mukavaa, kun heillä on sijoitettuja lapsia, mutta vastapainoksi he mainitsivat, että heidän mielestä on toisinaan mukava viettää lomaa tai tehdä matkoja ainoastaan biologisen perheen kesken. Lähes kaikki vastanneet kertoivat, että ovat tyytyväisiä siihen, että heille on sijoitettu ainoastaan lyhytaikaisesti sijoitettuja lapsia. Tässä yhteydessä monet vastanneista viittasivat vielä siihen, että kokevat tarvitsevansa toisinaan myös aikaa oman perheen kesken. Aika oman perheen kesken koettiin merkittäväksi asiaksi lähes jokaisessa haastattelussa, mutta ajan vähyydestä ei ollut havaittavissa katkeruutta. Johtopäätöksenä tästä voidaan ajatella, että elämä sijaisperheenä ei ole välttämättä aina niin luonnollista ja positiivista minkälaisen kuvan haastateltavat siitä antoivat. Haastatteluissa ei tullut ilmi, että kukaan haastatelluista olisi kokenut sijaistraumatisoitumista eikä kukaan haastatelluista maininnut mitään siihen viittaavaa.

8 Pohdinta

Sijaissisaruus oli mielenkiitoinen, mutta myös haasteellinen aihe. Siitä löytyy materiaalia melko vähän. Aiheesta on tehty useampia opinnäytetöitä ja pro graduja, mutta suomenkielistä tutkimustietoa en aiheesta löytänyt. Koenkin, että olisi mielenkiintoista saada aiheesta enemmän suomenkielistä tutkimustietoa.

Opinnäytetyöni eteni johdonmukaisesti, vaikka tutkimussuunnitelmassani esitetty aikataulu ei toteutunut. Tutkimusluvan saamiseen meni odotettua pidempi aika, joka viivästytti varsinaisen selvityksen aloittamista. Myös haastateltavien saaminen oli vaikeaa ja vapaaehtoisia haastateltavia ilmoittautua ainoastaan alle kymmenen. Osallistuneet lapset ja heidän perheensä olivat kuitenkin hyvin vastaanottavaisia ja innostuneita opinnäytetyöhöni liittyvää haastattelua kohtaan.

Pyrin opinnäytetyössäni analysoimaan haastattelustani keräämäni aineistoa mahdollisimman tarkasti. Koen, että lasten äänen kuuluville saaminen on tärkeää. Koen, että seitsemän haastattelun perusteella ei vastauksia voida yleistää, mutta seitsemän haastateltavaa on riittävä määrä tässä opinnäytetyössä. Vaikka otanta haastattelujen osalta jäi pieneksi, niin mielestäni haastatellut lapset ja nuoret saivat oman äänensä kuuluville ja heillä oli mahdollisuus ilmaista oma mielipiteensä juuri siinä määrin kuin he itse halusivat.

Lapset haastateltavina eivät olleet myöskään kaikkein helpoin vaihtoehto, sillä huomasin jälkikäteen seikkoja, joissa olisin voinut toimia toisin. Vaikka olin muotoillut haastattelukysymykset mielestäni yksinkertaiseen muotoon, niin erityisesti pienempien haastateltavien kanssa jouduin tarkentamaan heille kysymyksiä, että haastattelu pysyi aiheen teemoissa. Aihe oli lapsille myös varmasti vaikea koskettaessaan heidän henkilökohtaista elämää. Uskon, että ainakin osa lapsista oli myös uuden tilanteen edessä haastattelussa, eivätkä he ole tottuneet siihen, että heidän perheen henkilökohtaisia asioita kysellään heiltä.

Jälkikäteen ajateltuna haastatteluja olisi ollut hyvä kokeilla etukäteen, niin niistä olisi varmasti saanut paremman hyödyn. Koen kuitenkin, että haastateltavien saaminen koehaastatteluihin olisi voinut olla hyvin haastavaa, kuten oli varsinaiseen haastatteluunkin. Myöskään teemahaastattelu ei ollut välttämättä helpoin toteuttaa, kun itsellä ei ollut juurikaan kokemusta erilaisista haastatteluista. Haastatellut lapset eivät myöskään lähteneet kovin avoimesti ja monisanaisesti kertomaan, joten osa haastatteluista jäi hieman liian suppeaksi siihen nähden, mikä on teemahaastattelun idea. Varsinkin nuoremmat haastateltavat odottivat minun kysyvän tarkkoja kysymyksiä, ja heidän vaikutti oleva vaikea vastata liian laajoihin kysymyksiin. Vaikka olen työni puolesta keskustellut erilaisten asiakasryhmien kanssa, niin en ole kokenut haastattelija. Jos tekisin nyt uudestaan selvitystä, niin miettisin tarkemmin menetelmien käyttämistä ja soveltumista. Tämä opetti itselleni paljon lapsen haastattelemisesta.

Vaikka en koe olevani kokenut haastattelija, niin haastattelutilanteet olivat rentoja ja uskon, että haastateltavat uskalsivat kertoa avoimesti ja rehellisesti kokemuksistaan ja ajatuksistaan, vaikka osa vastauksista jäikin hieman vähäsanaisiksi. Haastateltavat saivat itse päättää haluavatko osallistua haastatteluuni. Uskon tämän vaikuttavan siihen, että he olivat motivoituneita vastaamaan haastatteluuni, mikä lisää tulosten luotettavuutta. Tämän vuoksi uskon saaneeni tutkimustulosten kannalta luotettavaa tietoa. Kun vertailin aineistoa teoriaan, niin huomasin paljon yhtäläisyyksiä niiden välillä, mikä tukee tiedon luotettavuutta.

Uskon, että haastateltavien vähäiseen määrään vaikutti aiheen sensitiivisyys ja henkilökohtaisuus. Uskon, että osa biologista lapsista tai heidän vanhemmistaan koki aiheen liian vaikeaksi tai henkilökohtaiseksi, että siitä olisi haluttu kertoa haastattelussa. Haastatteluihin osallistuneista yli puolet oli poikia. Alle 12-vuotiaita tyttöjä ei ollut haastatelluiden joukossa ollenkaan. Jäin miettimään, mikä tähän vaikutti. Mietin, onko perheissä ylimalkaan enemmän biologisia poikia kuin tyttöjä vai vaikuttiko haastatteluun osallistumiseen tyttöjen kohdalta jokin muu syy.

Haastatteluihin pohjautuen ja jatkoehdotuksena ajattelen, että sijaisperheen biologia lapsia tulisi huomioida aiempaa enemmän sekä Pride-valmennuksessa, että vielä myöhemmin sijaislasten ollessa perheessä. Koen tärkeäksi, että viranomaiset huomioisivat myös biologisia lapsia sijoitusten aikana, ettei vastuu sijaisperheenä toimimisesta ja biologisten lasten

tukemisesta jäisi ainoastaan vanhemmille. Mielestäni biologisilla lapsilla pitäisi olla ainakin mahdollisuus siihen, että joku viranomainen olisi myös hänen käytettävissään mieltä painavissa asioissa. Lain puitteissa sijaisvanhemmat saavat esimerkiksi työnohjausta, mutta biologille lapsille ei ole tarjolla mitään, tai ainakaan kukaan haastateltavista ei sellaisesta maininnut. Jos kuitenkin vastuu biologisten lasten tukemisesta on vanhemmilla itsellään, niin jäin miettimään olisiko heitä tarvetta muistuttaa, että he työstäisivät asiaa ja juttelisivat sijaisperheeseen ja sijaissisaruteen liittyvistä asioista toisinaan lastensa kanssa, vaikka perheen biologiset lapset kokevatkin elämänsä hyväksi ja luonnolliseksi.

Sijaisperheessä biologinen lapsi voi kuulla, nähdä ja kokea asioita, jotka hämmentävät hänen mieltä ja joista olisi tarve puhua jonkun kanssa (Välivaara 2010, 10). Koen, että lapsilla pitäisi olla näissä tilanteissa jokin väylä, jota kautta heillä on mahdollisuus purkaa mieltä painavia asioita, jotka liittyvät sijoituksiin tai sijoitettuihin lapsiin ja joista ei voi puhua kenen tahansa kanssa vaitiolovelvollisuuden vuoksi, kuten esimerkiksi vertaisryhmä. Vertaisryhmässä lapsella olisi mahdollisuus myös huomata, että muillakin on samankaltaisia ajatuksia kuin itsellä (Ketola 2010, 9).

Lähteet

Painetut

Bardy, M. (toim.) 2009. Lastensuojelun ytimissä. 4. painos. Tampere: Juvenes print, Suomen yliopistopaino.

Blair, L. 2012. Esikoinen, keskimäinen vai kuopus? Porvoo: Minerva kustannus.

Gottberg-Talve, E. 1988. Perhe, lapsi ja yhteiskunta. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.

Enroos, R. Heino, T. & Pösö, T. (toim.) 2016. Huostaanotto - lastensuojelun vaativin tehtävä. Tampere: Vastapaino.

Envall, M. 2005. Perheen aika. Helsinki: Kirjapaino.

Eskola, J. & Suoranta, J. 2000. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Vastapaino.

Hakkarainen, P. 2007. Sijaissisaruus antaa ja ottaa. Pesäpuun lehti 01/2007.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu - Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistokustannus.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. 13. painos. Keuruu; Kirjayhtymä.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16. painos. Hämeenlinna: Kirjayhtymä.

Hughes, D. 2011. Kiintymyskeskeinen vanhemmuus - toimivuutta kasvatukseen. Tampere: PT-Kustannus.

Hyvärinen, S. & Pösö, T. (toim.) 2018. Lastenhaastattelu lastensuojelussa. Keuruu: PS-kustannus.

Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2016. Turvaverkko vai trampoliini - sosiaaliturvan mahdollisuudet. 10.painos. Helsinki: Sanoma Pro.

Joensuu, A. & Sutinen, J. 2016. Perheen suojassa - miten onnistua sijaisperheenä. Helsinki: BoD - Books on Demand.

Kallinen, K., Pirskanen, H. & Rautio, S. 2018. Sensitiivinen tutkimuksessa - menetelmät, kohderyhmät, haasteet ja mahdollisuudet. 2.painos. Unipress.

Kaulio, P. & Svennevig, H. 2006. Sisaruus - Rakkautta, vihaa, kateutta. 2. painos. Hämeenlinna: Minerva kustannus.

Kerola, M. 2010. Ne ois niinku melkein oikeita veljiä. Pesäpuun lehti 2/2010.

Ketola, J. (toim.) 2008. Sijoita perheeseen - perhehoito inhimillisenä ja taloudellisena vaihtoehtona. Juva: PS-Kustannus.

Koivunen, K. 2009. Taiteilijatreffit sota-alueella - vahvaksi sijaistraumatisoitumisen jälkeen. 2009. Keuruu: Otava.

Kosonen, M. 2007. Pysyvyyttä ja jatkuvuutta sisaruudesta. Pesäpuun lehti 01/2007.

Nissinen, L. 2007. Auttamisen rajoilla - myötätuntouppumisen synty ja ehkäisy. Helsinki: Edita.

Nissinen, L. 2012. Rajansa kaikella - miten estää myötätuntouppuminen. Helsinki: Edita.

Parker, J. & Stimpson, J. 2004. Sisarussuhteet - kilpailua ja rakkautta. Keuruu: Otava.

Rauha, M. 2003. Äitipuolen käsikirja - nauti elämästä uusperheessä. Juva:WSOY.

Rusanen, E. 2011. Hoiva, kiintymys ja lapsen kehitys. Porvoo: Finn Lectura.

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima.

Saastamoinen, K. 2010. Lapsen asema sijaishuollossa - käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita.

Sevon, E. (toim.) & Notko, M. 2008. Perhesuhteet puntarissa. Tampere: Yliopistokustannus.

Sinkkonen, J. & Kalland, M. (toim.) 2011. Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOY

Sinkkonen, J. & Korhonen, L. 2016. Pulassa lapsen kanssa. 2. painos. Helsinki: Duodecim

Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) 2015. Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim.

Schönbeck, E. 2009. Vanhin, nuorin vai katraan keskeltä - miten paikka sisarussarjassa vaikuttaa elämääsi. Helsinki: Kirjapaja.

Suokas-Cunliffe, A. (toim.) 2015. Häpeästä myötätuntoon - näkökulmia vakavaan traumatisoitumiseen. Helsinki: Traumaterapiakeskus.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOY.

Vilen, M., Seppänen, P., Tapio, N. & Toivanen, R. (toim.) 2010. Kohtaamisia lapsiperheissä - menetelmiä perhetyöhön. 2010. Helsinki: Kotimaa/Kirjapaja.

Välivaara, C. 2010. Sijaissisarusten oma kehittäjäryhmä vauhdissa Pesäpuussa. Pesäpuun lehti 2/2010.

Välivaara, C. 2012. Mitä on sijaissisaruus? - ohjaajan opas. Vaasa: Pesäpuu.

Välivaara, C., Uotinen, V. & Kallinen, L. 2012. Sijaissisaruus - nuorten opas. Vaasa: Pesäpuu.

Sähköiset

Adoptioneuvonta 2018. Pelastakaa lapset. Viitattu: 25.10.2018. <https://www.pelastakaalapsset.fi/tyomme-kotimaassa/adoptiot/adoptioneuvonta/>

Ahlgren-Leinvuo, H. 2015. Kuuden suurimman kaupungin lastensuojelun palvelujen ja kustannusten vertailu vuonna 2014. Kuusikko-työryhmän julkaisusarja 4/2015. Viitattu 27.10.2018. https://www.hel.fi/hel2/tietokeskus/julkaisut/pdf/15_06_12_Kuusikko_lastensuojelu_raportti_2015.pdf

Hannila, P. & Kyngäs, P. 2008. Teemahaastattelu laadullisessa tutkimuksessa. Opinnäytetyö. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia. Helsinki. Viitattu: 4.11.2018. <https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/38214/stadia-1210852529-2.pdf?sequence=1>

Höjer, I. 2001. Fosterfamiljens inre liv. Göteborgs Universitet skriftserien. Institutionen för socialt arbete. Viitattu: 24.10.2018. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/15246>

Kinnunen, H. 2008. ”Sehän niinku on silleesti mun pikkusisko”- sijaisperheiden biologisten lasten kokemuksia sijaissisaruuudesta. Pro gradu -tutkielma. Kuopion yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Viitattu: 6.11.2018. <https://docs.google.com/file/d/0B6w3RGpmheZ9WUpfUVpmbDBSaDg/edit>

Laki sosiaalihuoltolain muuttamisesta 311/1992. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1992/19920311>

Lapsen etu 2015. Lastensuojelun käsikirja. Terveys- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 24.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/peruspalvelut/sosiaalipalvelut/sosiaalipalvelujen-jarjestaminen/lapsen-etu>

Lapsen mielipiteen selvittäminen 2018. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu: 4.12.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/huostaanotto/huostaanoton-valmistelu/lapsen-mielipiteen-selvittaminen>

Lastensuojelu 2016. Tilastoraportti 43/2017. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu: 25.10.2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135628/Tr43_17_LASU.pdf?sequence=3&isAllowed=y

Lastensuojelu 2017. Tilastoraportti 17/2018. Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu: 3.12.2018. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136409/Tr17_18_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y

Lastensuojelua ja perhehoitoa koskevia muutoksia vuosina 2011-2012. 2011. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu: 16.10.2018 http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/andringar-somgaller-barnskydd-och-familjevard-aren-2011-2012

Lastensuojelulaki 417/2007. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Lastensuojelun arvot ja periaatteet. 2018. Lastensuojelunkäsikirja. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 24.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-arvot-ja-periaatteet>

Lastensuojelun palvelujärjestelmä 2016. Lastensuojelunkäsikirja. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 16.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu/lastensuojelun-palvelujarjestelma>

Lastensuojelun perhehoidon vahvuudet 2018. Perhehoitoliitto. Viitattu 28.10.2018. https://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/lapset_nuoret/perhehoidon_vahvuudet

Lastensuojelutyötä ohjaavat periaatteet 2018. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 24.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-laatusuositus/lastensuojelutyota-ohjaavat-periaatteet>

Lyhytaikainen perhehoito 2018. Pelastakaa lapset. Viitattu: 16.10.2018. <https://www.pelastakaaalapset.fi/tyomme-kotimaassa/perhehoito/lyhytaikainen-perhehoito/>

Mitä on lastensuojelu 2016. Lastensuojelunkäsikirja. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 16.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

Mitä Pride-valmennus on? 2018. Pesäpuu ry. Viitattu 27.10.2018. <https://pesapuu.fi/toiminta/perhehoito/valmennus/>

Myös sijaisperheiden sisaruksille oikeus tavata toisiaan sijoituksen päätyttyä 2018. Perhehoitoliitto. Viitattu: 29.11.2018. <https://www.sttinfo.fi/tiedote/myos-sijaisperheiden-sisaruksille-oikeus-tavata-toisiaan-sijoituksen-paattyttya?publisherId=64089972&releaseld=68832280>

Nieminen, M. 2010. ”SITTE KU TAJUS SEN ET OIKEESTI, ET NE TARVII SITÄ APUA JA TÄLLAI NIIN OLI SE SIT IHA KIVAA” - Sijaisperheiden biologisten lasten kokemuksia sijaissisaruudesta. Opin-
näytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu. Tampere. Viitattu: 29.11.2018.
http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/22030/Nieminen_Minna.pdf;jsessionid=D7605DABF2C935114661AE9209AD17F8?sequence=1

Perhehoitajan asema 2018. Lastensuojelunkäsikirja. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 27.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijais-huollon-muodot/perhehoito/perhehoitajan-asema>

Perhehoito, 2018a. Lastensuojelunkäsikirja. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 27.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijais-huollon-muodot/perhehoito>

Perhehoito, 2018b. Sosiaali- ja terveysministeriö. Viitattu: 30.10.2018. <https://stm.fi/perhehoito>

Perhehoitolaki 263/2015. Viitattu 12.11.2018. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150263?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=perhehoitolaki>

Pride-ohjelma 2018. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 27.10.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyomenetelmat-ja-valineet/tyovalineet/pesapuu-ry-lapsilahtoisien-tyoskentelyn-valineet/pride-ohjelma>

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. Analyysin äärellä. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 28.11.2018. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_1.html

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. Aineisto- ja teorialähtöisyys. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Viitattu 28.11.2018. https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html

Sijaisperheet 2018. Vantaan kaupunki. Viitattu 16.10.2018. http://www.vantaa.fi/terveys-ja_sosiaalipalvelut/lapsiperheiden_palvelut/lastensuojelu/sijaisperheet

Uusperhe 2018. Tilastokeskus. Viitattu: 30.10.2018. <https://www.stat.fi/meta/kas/uusperhe.html>

Vaattovaara, V. & Maula, R. 2010. ”Ettei joudu silleen yllättäen vaan johonkin” - Lyhytaikainen perhehoito osana lastensuojelun avo- ja sijaishuoltoa. Pelastakaa lapset. Viitattu: 25.10.2018. <https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/frantic/pelastakaa/2016/01/26134457/Lastensuojelun-lyhytaikainen-perhehoito.pdf>

Kuviot

Kuvio: 1 Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset. (Lastensuojelu 2016).....	10
Kuvio: 2 Laitoshoidon, ammatillisen perhekotihoiton ja perhehoidon jakautuminen kodin ulkopuolelle tapahtuneissa sijoituksissa. (Lastensuojelu 2016)	14
Kuvio: 3 Laitos- ja perhehoidon kustannukset. (Ahlgren-Leinvuo 2015)	18
Kuvio: 4 Tyttöjen ja poikien osuudet haastateltavista.	36
Kuvio: 5 Haastatelluissa heränneitä ajatuksia uuden lapsen tullessa.	50

Liitteet

Liite 1: Lupalomake	71
Liite 2: Haastattelukysymykset.....	72
Liite 3: Yhteydenotto	73

Liite 1: Lupalomake

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

*Yhdessä
enemmän*

Lupalomake

Niina Marjoniemi

23.9.2018

Lupa haastattelua varten

Teen opinnäytetyötä sosionomitutkintoon Laurea ammattikorkeakoululle. Opinnäytetyöni käsittelee sitä, miten lyhytaikaisten sijaisperheiden biologiset lapset kokevat heille sijoitut vieraat lapset. Opinnäytetyössäni selvitän biologisten lasten kokemuksia lyhytaikaisessa sijaisperheessä elämisestä ja sen mukana tuomasta sijaissisaruuudesta. Tarkoitukseni on haastatella perheiden biologisia lapsia, jotka ovat iältään 6-17-vuotiaita. Haastattelujen jälkeen analysoin vastauksia. Haastattelut toteutan lapselle tutussa kotiympäristössä. Haastattelut toteutan loka-marraskuun aikana 2018. Lopullisista tuloksista tiedotan haastateltaville ja heidän huoltajilleen loppu vuodesta.

Haastattelut ovat ehdottoman luottamuksellisia, ja tutkimustuloksia käytetään ainoastaan opinnäytetyötäni varten. Lisäksi haastateltavat pysyvät nimettöinä, eikä haastattelutuloksista voi tunnistaa yksittäisiä osallistujia. Opinnäytetyötä tehdessäni minulla on vaitiolovelvollisuus ja haastatteluista saamaani aineistoa säilytän huolella ja työni valmistuttua hävitän haastatteluaineiston asianmukaisesti.

Tämä lupa on kirjallinen suostumus, jolla vanhemmat antavat biologiselle lapselleen luvan osallistua opinnäytetyöhöni liittyvään haastatteluun. Suostumuksellanne annatte luvan haastatteluaineiston käyttöön opinnäytetyössä sekä suostutte opinnäytetyön julkaisemiseen.

Sekä haastateltavan että haastateltavan lapsen huoltajien tulee allekirjoittaa lupalomake. Lapsen oma halukkuus osallistua haastatteluun on ensiarvoisen tärkeää.

Ystävällisin terveisin:

Niina Marjoniemi

Suostun haastatteluun/Annan suostumukseni alaikäisen lapseni haastattelemista varten.

_____
Paikka ja aika

Huoltajien allekirjoitukset ja nimen selvennykset

_____

Haastateltavan (lapsen) allekirjoitus ja nimen selvennys

_____

Liite 2: Haastattelukysymykset

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU/ *Yhdessä
enemmän* /

Haastattelukysymykset

Niina Marjoniemi

25.9.2018

Haastattelukysymykset lyhytaikaisten sijaisperheiden biologisille lapsille

1. Millainen on teidän perhe?
2. Kun teille tulee uusi lapsi, mitä silloin tapahtuu?
3. Kuinka kauan teillä on ollut sijoitettuja lapsia?
4. Onko mukavaa saada uusi lapsi? Miksi? Liittykö uuden lapsen tuloon jotakin hyvää/huonoa?
5. Miten kutsut uutta lasta?
6. Onko teillä koskaan ollut erimielisyyksiä? Kuvaile niitä
7. Onko sinulla jokin mukava muisto?
8. Mitä ajattelet siitä, että lapset muuttavat teiltä pois?
9. Jutellaanko teillä kotona siitä, että te olette erilainen perhe?
10. Haluatko kertoa vielä jotakin muuta?

Liite 3: Yhteydenotto

Hei!

Teen opinnäytetyötä sosionomitutkintoon Laurea ammattikorkeakoululle. Opinnäytetyöni käsittelee sitä, miten lyhytaikaisten sijaisperheiden biologiset lapset kokevat heille sijoitut vieraat lapset. Opinnäytetyössäni selvitän biologisten lasten kokemuksia lyhytaikaisessa sijaisperheessä elämisestä ja sen mukana tuomasta sijaissisarudesta. **Tarkoitukseni on haastatella perheiden biologisia lapsia, jotka ovat iältään 6-17-vuotiaita.** Haastattelujen jälkeen analysoin vastauksia. Haastattelut toteutan loka-marraskuun aikana 2018 lapselle tutussa kotiympäristössä. Lopullisista tuloksista tiedotan haastateltaville ja heidän huoltajilleen loppuvuodesta.

Haastattelut ovat ehdottoman luottamuksellisia, ja tutkimustuloksia käytetään ainoastaan opinnäytetyötäni varten. Lisäksi haastateltavat pysyvät nimettöinä, eikä haastattelutuloksista voi tunnistaa yksittäisiä osallistujia. Opinnäytetyössäni käytän nimitystä lyhytaikainen sijaisperhe. Myöskään kaupungin nimeä ei lopullisessa työssäni mainita. Opinnäytetyötä tehdessäni minulla on vaitiolovelvollisuus ja haastatteluista saamaani aineistoa säilytän huolella ja työni valmistuttua hävitän haastatteluaineiston asianmukaisesti.

Kirjallisella suostumuksella lyhytaikaisen sijaisperheen vanhemmat antavat biologiselle lapselleen luvan osallistua opinnäytetyöhöni liittyvään haastatteluun. Suostumuksellanne annatte myös luvan haastatteluaineiston käyttöön opinnäytetyössä sekä suostutte opinnäytetyön julkaisemiseen.

Sekä haastateltavan, että haastateltavan lapsen huoltajien tulee allekirjoittaa kirjallinen lupalomake. Lapsen oma halukkuus osallistua haastatteluun on erityisen tärkeää!!!

Toivoisinkin, että saisin mahdollisuuden haastatella teidän 6-17v lapsianne (ei sijoitettuja)! Osallistujia samasta perheestä voi olla yksi tai useampia. Jokainen haastatellaan erikseen. Erityisesti toivoisin saavani haastateltavakseni sellaisia lapsia/nuoria, jotka ovat kokeneet useamman kuin yhden lapsen sijoittamisen heidän perheeseensä. Jos lapsenne on halukas osallistumaan opinnäytetyöhöni ja te huoltajina annatte lapsellenne luvan osallistua haastatteluun, niin toivon, että ilmoitatte siitä mahdollisimman pikaisesti joko tekstiviestillä tai sähköpostilla, mutta viimeistään sunnuntaihin 21.10. mennessä. Erityisen tärkeää on, että lapsi itse on halukas haastatteluun osallistumaan! Haastattelutilanteessa tulee olla lupalomake allekirjoitettuna sekä huoltajan että lapsen allekirjoituksella. Lupalomake on liitteenä. Ilmoitattehan, jos teillä ei ole sitä mahdollisuutta tulostaa, niin toimitan lomakkeita teille tarvittavan määrän.

Kiitos jo etukäteen ja vastaan mielelläni lisäkysymyksiin ☺

-Niina